

PROF T. M. SESHAGIRI SASTRY. M.A.

తానెవ్వరి మితాదార్

శ్రీయుత శేషగిరికాస్తులవారి

జీవితచరిత్రము.

దక్షిణ హిందూజాతమున పండితులలో నగ్రగణ్యులై పమనెని
మిదిభాషలు నేర్చి, 'వీణాగాన కళానామ' లని ప్రసిద్ధిగాంచి, విద్యార్థి
కామధేనువుగా భాసిల్లి, వైలాపజీ. ప్రథమప్రవర్తకులై, ఆర్యద్రవిడ-
వైలాపజీ-గ్రంథ ఆంధ్రశబ్దతత్త్వ తమిళశబ్దతత్త్వ ఆర్థానుస్వారతత్త్వాది
వ్యాకర్తయి, అధిష్ఠిత - మదరాసు ప్రెసిడెన్సీకాలేజీ - సంస్కృతమహా
పాఠ్యాయత్వ ప్రాచ్యభాషావ్రతచనాధ్యక్షత్వపదులును అస్తస్మాతామహా
లును నగు శ్రీయుత శేషగిరికాస్తులవారి జీవితచరిత్రమును వ్రాయు
చున్నాఁడ.

ఉత్తర ఆంధ్రాదుజిల్లా (పూర్వము నేలముజిల్లా)లో చేరిన లిరుపత్తూరు
తాలూకాలో పేంకటరమణకాస్తులవారని భూస్వాములు (మితాదారులు)
పుదురు ద్రావిడకాళియులుండిరి. వారిపుత్రులైన శ్రీ శేషగిరికాస్తుల
వారు ౧౮౪౭ సం॥ మార్చి ౨౦ రోదిన జన్మించిరి. తండ్రిగారు పండితులు,
కుమారులను విద్యార్థితులంజేయ సకలవిధముల పాటుపడుచుండిరి. చిలు
ప్రాయమండే శ్రీకాస్తులవారు సంస్కృతమహారాష్ట్రాంధ్రద్రావిడ కర్ణాటభాష
లలో అద్భుతముగ జ్ఞానము సంపాదించుకొనిరి. వీరు ప్రథమ ౪ న ఆంగ్లము
నభ్యసించి సులభముగా నియ్యకొనిరైరి. నిర్బంధముగా వీరిచే నాంగ్లము చది
వింపవలయునని వీరితండ్రిగారు చాలప్రయత్నించిరి, కాని అది ఆసాధ్య
ముగా నుండినందున నాప్రయత్నమును మానుకొనిరి. కాస్తులవారికి బాల్య
మానుండియు బలీయముగ స్వాతంత్ర్యేచ్ఛ మదిని నెక్కునియుండినందున
తండ్రిగారికడనుండిన ఆంగ్లము చదివించురని తలచి, ఎవరికింజెప్పుకయే తమ

గ్రంథములపై సమీక్షముగా నొక లేఖను గవర్నమెంటువారికి వ్రాసిరి. దానిం గని వారు శాస్త్రాలవారిని క్లాఫీయి తగ్గిస్తోత్తాను మొసంగ మొదలిడిరి. శాస్త్రాలవారు గ్రంథముపార్జనమునకు దీక్షవహించిరి.

శాస్త్రాలవారు ప్రైలాబజీవియమై ఎప్పుడు పరిశ్రమ మొదలిడినది యు చెప్పనశక్యము. వారు వ్రాసిన ఆర్యద్రవిడ-ప్రైలాబజీగ్రంథమునకు వ్రాసిన యుపోద్ఘాతము* బట్టి చూడగా విద్యార్థిదశయూ దుండునపుడే వారికి ప్రైలాబజీయం దభిరుచి కలిగినదని తలపనైన యున్నది.

౧౮౭౫ నా ఫిబ్రవరినెలలో యుమ్. వి. పరిశ్ర సామ్యముందులు, ఆంగ్లమునందును వేరిరి. శ్రీ శాస్త్రాలవారే ఈ రాజధానిలో మొదటిసంస్కృత యుమ్. వి. ఆకర్షిత శాస్త్రాలవారు మళయాళము, సింధీ, హిందీ, బంగాలీ, కొండు, లాటిను, గ్రీకుభాషలకు చదువ మొదలిడిరి. థాంసన్ దొరవారు కడపటి రెండుభాషలను చదువ శాస్త్రాలవారికి విలయు నదుపాఠముల నెల్ల గావించిరి.

౧౮౭౭ నా. ఫిబ్రవరిలో పాఠశాలలపై ఇన్ స్పెక్టరుగా నియమించుట బడిరి. ౧౮౭౯ సం॥ జూన్ ప్రెసిడెన్సీ కాలేజీగా ప్రాచ్యభాషాప్రచరణా ధ్యక్షత్వపదము బొందిరి. ఈ యుయ్యోగముండు శాస్త్రాలవారు పలుభాషల వైన వానివాక్యములను గుఱించియు, వారిప్రైలాబజీయం గుఱించియు ముసల్యాలముల నిచ్చుచుండిరి. ఈవిధముగా నిరంతరపరిశ్రమచే శాస్త్రాల వారు అత్యల్ప కాలముననే 'ప్రైలాబజీ-ప్రథమ ప్రవర్తన' లని ప్రసిద్ధి గాంచిరి.

*Having seen my taste for linguistic studies, my teacher Mr. Thompson, the late Principal of the Presidency College, recommended to me a comparative study of the languages and I carried out the advice. This Comparative method gave a fresh impetus to my study of languages and made the otherwise uninteresting and barren investigations of words and grammatical forms and phrases very pleasant and fruitful.

౧౮౮౨ సం॥ము అపర్వదొరనాగ్ కొద్దికాలము సెలవుమీద స్వదేశమున కరుగగా వాసిష్ఠానమున కాన్తులవారు ప్రెసిడెన్సీకా లేజీగ్రీర్వాణభాషామహోపాధ్యాయులుగాను, ప్రాచ్యలిఖితపుస్తకభాండాగారమున సూరేటరుగాను సంవత్సరకాలము వార్యుడు నిర్వహించిరి. ఈ అల్పకాలమున కాన్తులవారు సర్వజనాదరణీయులై పెద్దల యభినందనములకు పాత్రులైరి. కళాకాలాభ్యుత్థులైన డాక్టరు దంకనుగారు కాన్తులవారింకూర్చి ప్రశంసించుచు గవర్నమెంటువారికి వ్రాసిరి. గవర్నమెంటువారును కరము ప్రశంసించిరి. అప్పటి గవర్నరుగారికి కాన్తులవారింకూర్చి గొప్పయాభిప్రాయ ముండినది.

౧౮౮౩ సం॥ము కాన్తులవారు రెండవ సహాయోపాధ్యాయులుగా సంస్కృతమునకు నియమింపఁబడిరి. ఆ మఱుసంవత్సరము ప్రధానసహాయోపాధ్యాయులైరి. డాక్టరు అపర్వదొరవారు ౧౮౮౩ సం. ఉద్యోగమునుండి విరామముం బొందఁగానే ఆ స్థానమునకు కాన్తులవారిని నియమించిరి. ఈ యుద్యోగమునందే కాన్తులవారు ఆమరణము (౧౮౮౩ వత్స) నుండిరి.

శ్రీకాన్తులవారియందు విశ్వవిద్యాలయమువారికి ఆత్మీయగౌరవముండినది. ౧౮౭౬ సం. సంస్కృతమునకు పరీక్షకులుగా నియమింపఁబడిరి, మరల ౧౮౭౯సం. మొదలు ౧౮౮౩ వత్సము ఆ పదవియందే యుండిరి. ౧౮౮౩ మొదలు ౧౮౮౪ వరకు సమీక్షమునకు పరీక్షకులైరి. ౧౮౮౦ మొదలు తుది వరకును సంస్కృతమునందే యుండిరి. ౧౮౮౦ సం. సంస్కృతపరీక్షకసభకధ్యక్షులైరి. అట్లే పదియో డ్లుండిరి. ౧౮౮౪ మొదలు ౧౮౮౩ వరకు బి. ఏ. విద్యార్థులకు వైలాలడీకి పరీక్షకులుగా నుండిరి. దివాన్ జహూర్ అర్. గఘునాథరావు గారు సహాయులుగా మహారాష్ట్రమునకు బహుకాలము పరీక్షకులుగా నుండిరి. ౧౮౮౨ సం విశ్వవిద్యాలయమున ఫెలోగా నెన్నుకొనిపడిరి. ప్రాచ్యభాషాప్రవచనాభ్యుత్పాదమందు కాన్తులవారుండు కాలముననే వారి ప్రోత్సాహమువలన బి. ఏ; యమ్. ఏ. తరగతులకు వేద తర్క వ్యాకరణాలంకారకాస్త్రముల ప్రవచనము ప్రధానత్వముంబడసెను. విద్యాకాళి

యందును గర్భ మెంటువారికి శాస్త్రులవారు జన్మతెలుగుల నోద్వడి యున్నారు. సంస్కృతభాషాపరిశ్రమకసభాద్యక్షులుగా నుండియే. తమిళము, ఆంధ్రము, కన్నడము, మళయాళము, మొదలగువాని ఉపసభల * సభ్యులుగా నుండిరి. గవర్న మెంటువారి పరిశీలన పెక్కింటిని స్వయముగా విచారించి జరుపుచుండువారు.

శ్రీశాస్త్రులవారి గ్రంథములగుఱించియు, వారు కావించు సత్వికార్యముల గుఱించియు, మానియర్ విండుమ్మ, పారిస్ వాలెన ఫాకాన్, డా. హోరన్, గ్రయర్సన్, డా బర్నల్, కొలంబియవాలెన జాక్స్ మున్నగు దొరలు, ప్రాచ్యభాషాపండితులు మిక్కిలి ప్రశంసించియున్నారు.

శాస్త్రులవారు ౧౮౮౪ సం. 'Notes on Aryan and Dravidian philology' అను గ్రంథముయొక్క మొదటిభాగమును ప్రకటించిరి. ఈ గ్రంథమునందు వీరు తమ చిరపరిశీలనోపాల్భములైన విషయములను వ్రాసియున్నారు. అట్టిపరిశ్రమను అంతతీవ్రముగ సాగించి దానిని వ్యర్థమునకుం దెచ్చినవారిలో శ్రీశాస్త్రులవారే ప్రథములు. శాస్త్రులవారు తమ పరిశ్రమయొక్క ఫలితములను ఇంకను పెక్కుగ్రంథములరూపమున ప్రకటింపఁదలంచిరి. వైగ్రంథమునుగూడ సమగ్రముగా ప్రకటించుటకుమున్నే ౧౯౦౧ మార్చి ౪ లేదీన మరణించిరి. లాకుటకు మొదటిభాగముమాత్రమే దక్కినది.

అప్పడప్పడు శాస్త్రులవారు తాము సంగ్రహించిన విషయములను చేర్చి 'తమిళశబ్దతత్త్వము' (Tamil philology) అనుగ్రంథమును ప్రకటించిరి. తర్వాత నాంధ్రశబ్దతత్త్వము (రెండుభాగములు), ఆధ్వానుస్వార తత్త్వము అనువ్యాకరణగ్రంథములను ప్రకటించిరి. ఈ గ్రంథములు పండితుల యాదరమునకు పాత్రములై యున్నవి.

అరసమునకు వాఙ్మయచరిత్రము ముఖ్యమున తలఁచి తాము అప్పడప్పడు పత్రికలలో ప్రకటించిన విషయములనున్నట్టిని చేర్చి 'Essay on Tamil Literature' అనుపేరున ప్రకటించిరి.

శ్రీకృష్ణలవారు ఆఱుభింతువులను ఆఱుభావలను చెందినవానిని సిద్ధము చేయుచుండిరి; అవి మగింపునకు రాసుండుగా గతించిరి. వీరు ౧౮౯౭ ను విట్రెట్ నెలలో ౧౭ లేదా జరిగిన ఆంధ్రకవిపండితసంఘము నకు తాము రాలేమికై చింతించుచు శ్రీధర్మవరము రామకృష్ణమాచార్యుల వారికి వ్రాసిన లేఖ* యందు తమపరిశ్రమలగుఱించి వాడును పంతులు వ్రాసి యున్నారు. వైగ్రంథములుగాక శాస్త్రిలవారువ్రాసిన గ్రంథము లెన్నియో గవర్నమెంటువారు కోరగా పాతకాలలకై వెక్కుగ్రంథముల ననుపసించిరి. వారు నిరంతరము పంపుచుండు గ్రంథములపై నభిప్రాయములు వ్రాయుచుండిరి. ప్రాచ్యనిఖతగ్రంథములను శోధించుచు విమర్శలువ్రాయుచుండిరి. మిక్కిలి ముఖ్యమైన పౌరాణిక నామములగుఱించి కొన్నివ్యాసములను వ్రాసిరి. డాక్టరు బన్నిలదొరవారి నిఘంటువునకు వ్యాస మొకదానిని వ్రాసిరి.

శ్రీ శేషగిరిశాస్త్రిలవారు సంగీతముందు అపార హండిత్యముగలవారు, వారికి కన్ఘాటకహిందుస్తానీ విరోపియసంగీతములందు మూఱ్ఱియందును సమాజ

---

* Owing to the pressure of official business and other causes, I have not been able to make up my mind to attend .....: The objects of the conference have my full sympathy and I shall do what I can for it. I have been engaged in a critical and comparative study of Tamil, Telugu, Kana rese, and Malayalam languages for more than twenty years. I wish to publish a philological dictionary for each of these languages and also for Sanskrit. I have published a grammar for Telugu under the designation of ఆంధ్రశబ్దతత్వము and a short treatise on the ఆధ్యాత్మము: The Tamil grammar is in the press. By to-day's post I forward to the conference copies of the above books, which I hope the conference will be good enough to accept as my humble quota to the literature and language of the Telugu countries. Any corrections and suggestions from the conference will be most thankfully received.

ప్రజలను. ఆకాలమున (నేటికి విడిచిపెట్టిన సువత్సరములపూర్వము) సంగీతసమాజ మొకటి ప్రత్యేకము విరోధీయసంఘములచే బరుపఁబడుచుండినది. అందు కాస్తులవా రొకరే హెండవనట్లుగా నుండిరి. వీరు పై మూడిపద్ధతుల తాగతమ్యముల నెఱింగినవారు గావునను, అందు పరిశ్రమ సల్పినవారుగావునను, ఆకాలమునందు విశ్వవిద్యాలయమున సంగీతము లే నందునను గవర్నమెంటువారికలభున డైరెక్టరుగారు కాస్తులవారిని కొరగా కాస్తులవారు సంగీత ప్రవచనము విశ్వవిద్యాలయమున ప్రారంభించుటకై విషయసంగ్రహములనువాసి గవర్నమెంటువారికి పంపిరి ఇంతలో నుత్పాతమువలె వారి మనము ఆయుద్యము నూచెనైచును. వీరి తర్వాతవచ్చిన డాక్టర్ బోరన్ గారికి ఇందు శ్రద్ధలేమిచే నీయుద్యమము అడుగంటి నేటికాలము నకు మరల పైకివచ్చినది. శ్రీ కాస్తులవారే ఇంతను కొన్నిసంవత్సరము లుండిలేని నేడు ప్రారంభింపఁబడిన సంగీత ప్రవచనము విశ్వవిద్యాలయమున నాడే ప్రారంభింపఁబడియుండును.

శ్రీ కాస్తులవారియింట నిరంతరము విద్యానోదములు జరుగుచుండెడివి. వీరి కుటుంబములో కాస్తులవారి అన్నగారు శ్రీ కృష్ణయ్యగారును, వారితమ్మలగు శ్రీ రామచంద్రయ్యగారును, వేంకటేశ్వరశాస్త్రిగారును సంగీత విద్వాంసులు. అందు వేంకటేశ్వరశాస్త్రిలవారు శేషగిరిశాస్తులవారితో అన్ని విధముల సమానులు; సంగీతమునందు గ్రంథములువాసి ప్రకటించియున్నారు. వానిలో ప్రస్తుతించఁదగినది సంగీతస్వయంబోధిని. శేషగిరిశాస్తులవారిచే సంగీతవిద్వాంసులేమి, తదితరులేమి, నిరంతరము బహుళకృతు లగుచుండిరి. నాట్యాదీకములలో ఒజ్జలు కాస్తులవారిని మొదట మెప్పించినసేగాని సభలలో తమవిద్య చూపువాగుకారు. ఇట్టివారిని పరిక్షించుటయందు కాస్తులవారి బుద్ధి కుకాగ్రసదృశము. భరతశాస్త్రము వారికి కరతలామలకము. కాస్తులవారి యింట లక్ష్మీసరస్వతులు కలిసిమెలిసి వాసము చేయుచుండిరి. ఆగంటుకులు వారియింట నిరంతరము బహుళకృతు లగుచుండిరి. లేనివారిని

మా సమలవరక్షను తమ యంటవేయుంచుకొని పోషించిన దయార్ద్రహృదయులు శాస్త్రిలవారు పెక్కుపండితులకు మార్గదర్శకులై హితోపదేశములు గావించి నారు. అంధకవిమోచిత సుముఖుల నొకబాని కథ్యులు, అచ్చటి పండితుల మాతస్వర్ణము గని, పండితులు బిజ్జనువులై మెలంగవలయునని నెలవచ్చిరి.

శ్రీ శేషగిరిశాస్త్రిలవారింగూర్చి వారికి ఆర్తమిత్రులను, నిరంతరము వారిగోష్ఠిలో మెలగినవారను, ఆస్పత్రితామహులును అగు శ్రీహృత్తి, కళాప్రభుర్ణ, మహామహాపాథ్యాయ వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిలవారు తమ యహనాటకమును వారికి అంకితము గావించుచేడ ముద్రించిన ప్రశంసావాక్యములు—“ ఈ వాక్యమును వీరగావకళానారదులు, సంగ వేదములం దధీతులును, పర్వదర్శనములందు నదీప్లులును, సంస్కృత ప్రాకృతాంధ్ర ద్రావిడ కర్ణాట మహారాష్ట్రాంధ్ర గ్రీకలాటి నాద్యష్టదశ భాషలక్ష్యలకు గాభిజ్ఞసార్వభౌములును, ద్రావిడభాషా మైలాలబీదర్శన ప్రథమప్రపరక్షులును, మదరాస్ ప్రెసిడెన్సీ కాలేజీ మైలాలబీ ప్రాతనభాషామహాపాథ్యాయులును, బోధనక్షుకల్పకులు అగు నస్తన్నితరత్నంబు తాతవెల్లిమితాదార్ శ్రీయుత శేషగిరిశాస్త్రిలు ఎమ్. ఏ. గారి కీర్తిమూర్తికి సమర్పించినాడను.” అని.

ఈవిధముగా నిరంతరము కారదాదేవత సారాధించిన ఈమహనీయుని, ఆస్పత్రితామహుని నామధేయను నిరంతరము స్మరణీయము. వీరి గూంధ్ర శబ్దతత్వము ఇంకకాలమునకు నాచే పునర్ముద్రిత మగుట మద్భాగ్యము. ఈ తాతగారింగూర్చినవృత్తాంతముంజయు నాకుందెలిపిన మన్నాతులమహాశయులొకీ. శే. శ్రీ టి. ఎం. సుందరయ్యగారిని ఈసందర్భమున స్మరించెద.

మదరాసు
25 ఏప్రిల్ 1948 }

వేదము వేంకటరాయశాస్త్రి. M. A.

శ్రీ వీ ర క

తెనుఁగు ద్రావిడభాషలలో మిక్కిలి సుందరమయినది. కావ్యాలంకారపురాణాద్య భేకవిషయములలోను జ్ఞానప్రదములయిన బహు గ్రంథములఁగలిగి విద్యాభ్యాసవ్యవహారములకు మిగుల సుపయోగమయినది యని యందఱికిని జక్కఁగా చెలిసియున్నది. ఇతర ద్రావిడభాషలకంటె నధికవ్యాప్తి కలిగి అనేక దేశములలో వాడఁబడుచున్నది. చేరచోళపాండ్యదేశముల రాజులు బలహీనులయి యుండునపుడు విజయనగరమందు ఏలుచుండిన రాజులు దక్షిణమునందు సకలదేశములను దమ వశము చేసికొని ఏకచ్ఛత్రాధిపత్యముఁ జేయునపుడు ఆంధ్రదేశమునందలి ప్రజలు గుంపుగుంపులుగా దక్షిణ దేశమునకు వచ్చి అక్కడనే స్థిరముగా వసించినారు. ఇట్టి యనేక కారణములచే నాంధ్రభాష బహుదేశములందు వ్యాపించెను. ఈగొప్పభాషను వ్యవహరించువారలలో ననేక కవులును పండితులును శాస్త్రజ్ఞులునుండిరిగాని, ఎవ్వరును భాషకుఁదగిన శుద్ధమయిన వ్యాకరణమును రచింపరయిరి. దీనికి కారణము ఆకవులును పండితులును శాస్త్రజ్ఞులును సంస్కృతభాషయందు పరిశ్రమముచేసి యాభాషయందు వ్రాయఁబడిన గ్రంథములనే పాఠప్రవచనముల మూలముగా సుపయోగించుచువచ్చిరి. ఆంధ్రభాషకు ప్రాచీనము

లయిన వ్యాకరణములు రెండుగలవు; వానిలో నొకటి ఆంధ్ర భాషకు ప్రథమకనియైన నన్నయభట్టారకులచేతను మఱియొకటి ఆధర్వణాచార్యులచేతను రచియింపబడినది. వెనుకటికాలము నందు అనేకపండితులు వ్యాకరణములు రచించినారు. వానిలో ననేకములు ముద్రింపబడి యున్నవి, కొన్ని గ్రంథములు ముద్రింపబడక వ్రాత పుస్తకములలో నున్నవి. వీనిలో ముఖ్యమయినది ఓట్టుకాలీజా పండితులయిన షట్టాభిరామశాస్త్రి లచే రచియింపబడినది. ఇది రాజశీమపూర్వదేశీయలిఖితపుస్తక కాలలో (Govt. Oriental MS. Library) కాకితపు బుస్తకములో వ్రాయబడియున్నది. ముద్రింపబడి నున్నది వాడుకలో నుండునవి, పరవస్తు చిన్నయ్య సూరిగారిచే రచియింపబడిన బాలవ్యాకరణము, వెంకయ్యగారి వ్యాకరణము. వైశేష్ఠిన అన్ని వ్యాకరణములును ఒకదానినే యవలంబించినవి; ఆది వైయాకరణులయిన నన్నయభట్టారకుల వ్యాకరణమును ఆధారముగాఁగొని రచియింపబడినందున మూలగ్రంథమునందుండు ప్రంశములన్నియు వానియందు నున్నవి. నన్నయభట్టారకులే శబ్దస్వరూపములను జక్కగఁ దెలిసికొనక బుద్ధికేదోచినట్లు లక్షణములను జెప్పినారు. వారుభ్రమించి చెప్పిన విషయములను ఇతర వైయాకరణులును ఒప్పులుగానే గ్రహించి సమతమ గ్రంథముల నొనరించినారు.

అక్షరమునందును కన్నడమునందును శబ్దలక్షణములను జెప్పినవారలు తఱచుగా శబ్దస్వరూపములను విమర్శించి లక్షణ

ములు చెప్పియున్నారు. కావున వారిగ్రంథములలో భ్రంశములు మెండుగాఁ గానఁబడవు.

ఈ ప్రసక్తియందు లక్షణశబ్దముయొక్క అర్థమును కొంత విచారింపవలయును. లక్షణమనఁగా ఓక వస్తువుయొక్క సత్యమయిన స్వరూపమును దెలుపునట్టి వాక్యము; ఇది రెండు విధములు, కాల्పనికము, వాస్తవము. ఉదాహరణము: 'పోవు తెంచు' అను సమస్తధాతువు 'పోవు' 'తెంచు' అను పదముల వలన వచ్చెను. పోవు - 'పోవుట', తెంచు - స్వార్థమునందు వచ్చినది, అనఁగా 'పోవుట' అని యర్థము; ఈలక్షణము కాల्పనికము, వాస్తవము కాదు. 'పోవుతెంచు' అనుపదములోనుండెడి 'తెంచు' అను ఉత్తరపదము ఖండనార్థకమయిన తెంచుధాతు వయినయెడల దానికి తుమున్నంతరూపము 'తెంపణ' అని కావలయును; అట్లు కాదు, 'తేరణ' అని అగును; కాబట్టి 'పోవు తెంచు' అను సమస్తధాతువు 'పోవు తెచ్చు' అనుదాని వికారము కావలయును. ఈకారణమువలన ఖండనార్థకమయిన 'తెంచు' ధాతువుపోవు ధాతువుతోఁ జేరుటచేత 'పోవు తెంచు' పదము పుట్టుననుట కాల्పనిక లక్షణము. పోవు, తెచ్చు అను ధాతువులుచేరి పోవుతెంచు అయినవి యని చెప్పుట వాస్తవ లక్షణము. ఇట్లే 'చేరితిని' అను క్రియాపదమును చేయు+ఇ+తి+ని అని విభజించి, ఇ భూ తార్థక ప్రత్యయమనియు, ని ఉత్తమ పురుషైకవచన ప్రత్యయమనియు తి వర్ణకంబనియు చెప్పుట కాల्పనికలక్షణము, అవాస్తవము. చేసితిని=చేయు+ఇత్+ఇన్+

ఇ అనుట వాస్తవలక్షణము; ఏలయనిన, దానికి సరియైన ద్రవిడ కన్నడ పదములు క్రమముగా శెయ్దేన్, గెయ్దేన్ అనునవి. శెయ్దేన్=శెయ్+ద్+ఎన్, గెయ్దేన్=గెయ్+ద్+ఎన్. వీనిలో శెయ్, గెయ్ ధాతువులు; ద్ భూతార్థక ప్రత్యయము; ఎన్, ఎన్ ఉత్తమపురుషైకవచనప్రత్యయములు. అటవపదమగు 'శెయ్దేన్' అనునది తెనుఁగునందు 'చేయితిని' అనియయి నకారమునకు సత్వమురాఁగా 'చేసితిని' అని అయినది. అటవమునందు హలంతమయిన పదము తెనుఁగునరాఁగా దాని కడపట అ, ఇ, ఊ, అను అచ్చులలో నొకటి చేర్పబడును. ఈవిధిచేతను ఇకారము చేర్పఁగా శెయ్దేన్+ఇ=చేయిదిని=చేసితిని అని రూప భేదమువచ్చెను. పై జెప్పిన వ్యుత్పత్తులను క్రిందవ్రాసి పోల్చి చూడవలయును.

తె.	చేయ	+	ఇ+లి	+	ని	=	చేసితిని
అ.	శెయ్	+	ద్	+	ఎన్	=	శెయ్దేన్
క.	గెయ్	+	ద్	+	ఎన్	=	గెయ్దేన్

తెనుఁగుపదమందున్న ని అనునక్షరములోని ఇకారము ఉచ్చారణార్థము చేర్పబడినది. అదిపోఁగా నకారము మిగిలి యున్నది. ఈ నకారము ఎన్ అను ఉత్తమపురుషైకవచనప్రత్యయముయొక్క భాగము. ఈ ఎన్ ప్రత్యయమే తెనుఁగునందు ఇన్ అయినది; కావున భూతార్థక ప్రత్యయము ఇత్ అను దానిని వేటుచేసి ఇన్ అనుదానిని ఉత్తమపురుషైకవచన ప్రత్యయమని చెప్పవలయును. అటవపదముయొక్క ద్ అనుభూతా

ర్థక ప్రత్యయమునకు సమమయిన ఇత్ అనుదానిని భూతార్థక ప్రత్యయముగా గ్రహింపవలయును. ఇట్లే సంస్కృతమునందు పతిత, కృత, వ్లున అనువానియందు తప్రత్యయము కేవలము గాను, ఇకారాగమముతోఁజేరి ఇత అనియు, తకారమునకు నకారాదేశమురాఁగా, న అనియు వచ్చును.

ఇదిగాక,

మ్రాఁకులు ... (అ. మరజ్జి, క. మరంగజ్) }
 కొలంకులు } ... (అ. కుశజ్జి
 కొలంకులు } ... క. కుశంగజ్).

అను నీ పదములలో బహువచన ప్రత్యయము కులు అనునదియేగాని ఉలు అనునది కాదు. ఉలు అనుదానిని తప్పు గాఁ బ్రత్యయమని గ్రహించుటచేత మ్రాఁకు, కొలంకు, కొలంకు అని భాషలో లేని అపశబ్దములు వైయాకరణుల యజ్ఞానముచేత నేర్పడినవి.

ఈలాగుననే ఆంధ్రపండితులు అర్థానుస్వార శకటరేఫ ములయొక్క కారణములను తెలిసికొనక అవియుండవలసిన పద ములలో వానిని విడిచిపెట్టియు అవి లేనిపదములలో* వాని నుపయోగించియు భాషలో లేని తాటుమాటులను తెచ్చికొ న్నారు. ఇట్లుండుటవలన నర్థానుస్వార శకటరేఫములు అనా వశ్యకమని వానిని విడిచి పెట్టెడి యాధునిక పండితులపై దోష ము చెప్పుటకు అన కాశము లేకయున్నది.

---

* అర్థానుస్వారతత్త్వమునుజూడుము.

ఆంధ్రభాషా వైయాకరణులు ఇట్లు వ్యాకరణములో ప్రక్రియలందు మాత్రమే తప్పినవారుకాదు. వ్యుత్పన్న శబ్దము యొక్క స్వరూపములను సయితము తెలిసికొనక వానిని యథేచ్ఛముగా మార్చి విరూపముచేసి ఉపయోగించినారు.

ఇట్లు అనేక విషయములలో తెనుగు వ్యాకరణము లందు శబ్దస్వరూపములకు విరుద్ధమయి కేవల కాల्పనికలక్షణము లను చెప్పియుండుటచే నవి బాబురకు జ్ఞానప్రదములును ఉపయుక్తములును గావు. అదియునుంగా నన్నయభట్టారకుల యాంధ్రశబ్దచింతామణి, చిన్నయ్యసూరిగారి బాలవ్యాకరణము మొదలయిన గ్రంథములందు పాణినీయవ్యాకరణపరిభాషల ననుసరించి శబ్దలక్షణములను సూత్ర రూపములయిన అతి లఘు వాక్యములచే చెప్పియుండుటచే నవి బాబురకు మాత్రము గాదు ఉపాధ్యాయులకును దురవగాహమనుటకు సందియము లేదు ప్రాచీనకాలములో నొక్కొక విషయమును దెలిసికొని ఆ విషయమునందు వ్రాయబడియుండు గ్రంథములను మాత్రము చదువుచుండిన పండితులకు తమకాలమంతయు గడపుటకు అట్టి గ్రంథములు ఉపయుక్తములే. ఈకాలమునందు ఉపయుక్తము లయిన అనేక నిషయములను దెలిసికొనుట జనుల జీవయాత్రకు అవశ్యకముగా నుండఁగా వ్యాకరణమును మాత్రము చదువుచు అధికకాలము గడపుట ఎట్లు ?

నన్నయభట్టారకుల వ్యాకరణమును అధర్వణాచార్యుల వ్యాకరణమును సంస్కృతమునందు వ్రాయబడియున్నవి.

చిన్నయ్యసూరి బౌలవ్యాకరణము తెలుగున ప్రాచీనబడియుండినను వైఠేపైన వ్యాకరణములవలె పాణినీయవ్యాకరణపరిభాషలను అవలంబించి లక్షణములను జెప్పుటచే దానిని జదువుటయు బోధించుటయు మిక్కిలి శక్ష్మముగానున్నది. ఈ వ్యాకరణముల రీతిని జూపగా నవి సంస్కృత భాషయందు వ్యుత్పత్తిగలిగి పాణినీయ వ్యాకరణము జదివిన పండితులకుమాత్రము ఆంధ్రభాషా స్వరూపమును దెలుపుటకు వ్రాసినట్లు ఎల్లరకుఁ దెలియనచ్చును. ఈ విషయమునకు ఒక యుదాహరణము నిత్తును.

(౧) కీర్తు అనగా జీకారము ఇత్తుగాఁగలిగినది.

(౨) ఇత్తు అనగా నొకకార్యమును దెలుపుటకు ప్రత్యయముతో జేర్చబడు అక్షరము. ఈ సంగతిని పాణినీయవ్యాకరణమువలనఁ దెలిసికొనవలయును. ఇత్తుల కార్యమును దెలిసికొని వానిని ప్రత్యయములనుండి ఎత్తివేయవలెను.

కీర్తులయిన ప్రత్యయములు ఎనియనఁగా,—

లజి (చిన్నయ్యసూరి వ్యాకరణమునఁ గ్రియాప్రకరణములో ౭-వ సూ. చూడుము)

కలజి (౧౮-వ సూ. చూ.)—చేయఁగల.

కుజి (౩౨-వ సూ. చూ.)—చేయకును.

వుజి } (౩౪-వ సూ. చూ.) { —చేయవె, చేయరే, చేయకువె,
రుజి } —చేయకురె.

మిజి (౩౭-వ సూ. చూ.)—చేయమి.

కజి (౩౯-వ సూ. చూ.)—చేయక.

నుజి (౪౦-వ నూ. చూ.)—చేయను, చేయక.

కలజి (౪౧-వ నూ. చూ.)—చేయఁగల.

నిజి (౪౨-వ నూ. చూ.)—చేయని.

వడుజి (౪౩-వ నూ. చూ.)—చేయఁబడు.

౨౦-వ సూత్రముచే జీకారము ఇత్తుగాఁగల ప్రత్యయము రాఁగా ధాతు వుయొక్క తుది యకారమునకు అకారాదేశము వచ్చును.

౨-వ సూత్రముచే చేయధాతువునకు లజిప్రత్యయమురాఁగా

౧ చేయు + లజి అని నిలుచును.

పైఁజెప్పిన (౨) విధిచే జీకారమును ఎత్తివేసి అకారమును మాత్రము ప్రత్యయముగా గ్రహింపవలయు.

జేయు+లజి అనుదానియందు జి అను ఇత్తుఁజేఁ బెలుపఁబడు కార్యమయిన ధాతువుయొక్క తుది యకారమునకు అకారాదేశమును చేయఁగా,

౨ చేయ+ల అని నిలుచును.

౩ ౧-వ సూత్రముచే

పైఁజెప్పిన లప్రత్యయమునకు

వికవచనమున—దుజ్, వు, ను

జహువచనమున—రు, రు, ము

అను నీప్రత్యయములు ఆదేశముకొఁగా

౪ చేయ + దుజ్ ... చేయ + రు

చేయ + వు ... చేయ + రు

చేయ + ను ... చేయ + ము అని నిలుచును.

ఇత్తు బిందుపూర్వకంబగు. (౧౯-వ నూ. తత్సమపరిచ్ఛేదము)

ఈసూత్రముచే,

౫. చేయ + దుడు చేయ + ండు అగును.

ప్రకృతిప్రత్యయములను జేర్చినాయగా

చేయండు ... చేయరు

చేయవు ... చేయరు

చేయను ... చేయము అనివచ్చును.

ఈ పైఁజెప్పిన వ్యతిరేకక్రియలకు క్రిందువచ్చువిధం
బున వ్యాకరణలక్షణములను జెప్పిన సతి సులభముగానుండును.

విధి ౧. వ్యతిరేకపూర్ణక్రియలకు, అండు—అరు, అవు—
ఆరు, అను—అము, ప్రత్యయములు.

విధి ౨. వ్యతిరేకక్రియలకు సామాన్యసూత్రము
వ్యతిరేక క్రియలలో భావక్రియలోని ప్రత్యయము
యొక్క ఆదిహల్లునకు పూర్వము అకారముఁ జేర్చి
వలయు. ఈ అకారము వ్యతిరేకద్యోతకము.

చేయు + అ + వ + వాడు = చేయండు. ఇట్లు చేయరు
మొదలయినవి వచ్చును.

చేయు + అ + క = చేయక; వ్యతిరేకక్తార్థకము. చేసి,
చేయుచు అనువానికి వ్యతిరేకరూపము.

చేయు + అ + ని = చేయని; వ్యతిరేకనామ విశేషణము.
చేసిన, చేయుచున్న, చేయున్ అను వానికి వ్యతిరేకరూపము.

చేయు + అ + మి = చేయమి. వ్యతిరేకభావనామములగు
చేసినమి (అ. శ్లోమమై), చేయుచున్నమి (అ. శ్లోమమై) అనువాని వ్యతి
రేకరూపము.

చేయున అనునది భవిష్యదర్థకవిశేషము, కన్నడము నందు గెయున అనునదికి సమము, వాడు సర్వసామము. అందు అని యగును, చేయునవాడు చేయునందు అని వికారమునుజెందును. వ్యతిరేకార్థక ప్రత్యయముయిన అకారము భవిష్యదర్థక వకారమునకు మునుపుచేర్పబడెను. వాడు అను సర్వసామము అందు అయి సర్వసామార్థమునువిడిచి కేవలపుంలింగైకవచన ద్యోతకమయిన ప్రత్యయమగును. ఈవివరమును వ్యతిరేక క్రియాప్రకరణమునందు చూడుము.

ఇట్లు శబ్దస్వరూపములను అనుసరించి యుండెడు వాస్తవ లక్షణములచే శబ్దములను విశదముగాఁ దెలిసికొనుట ఎంత సులభము ! ఎంత లాభకరము !

పైఁజెప్పినక్రియలలో ప్రకృతి ప్రత్యయములకు నడుమ వచ్చెడు అకారము వ్యతిరేకద్యోతకము.

౩౧, ౩౪, ౩౬, ౩౭, ౩౮, ౪౦, ౪౬, ౪౭, ౪౯-వ సూత్రములకు లక్ష్యమయిన చేయకుము, చేయవె, చేయరె, చేయకువె, చేయకురె, చేయమి, చేయక, చేయకొ-చేయకు, చేయగల, చేయని, చేయఁబడు ఈక్రియల స్వరూపము వానితోఁబోల్పఁబడిన ద్రవిడకన్నడపదములచే విశదమగును.

చేయకుమా	(అ. శెయ్యఱ్ఱు)
చేయవె	(అ. శెయ్యాయ్, క. గెయ్యాయ్)
చేయరె	(అ. శెయ్యార్, క. గెయ్యార్)
	(అ. శెయ్యార్, క. గెయ్యార్)
చేయకు చేయకురె	(అ. శెయ్యఱ్ఱు)

- * చేయక - చేయను (అ. శైయత్, క. శైయత్)
 చేయని (అ. శైయద, క. శైయద)
- * చేయఁబడు } { అ. శైయ్యప్పడు } క. శైయ్యప్పడు
 చేయఁబడు } { అ. శైయ్యల్పడు } క. శైయ్యల్పడు
- * చేయఁగల } (అ. శైయ్యుల్ల, క. శైయ్యుల్ల)
 చేయఁగల }
- చేయమి (అ. శైయ్యమై.)
- చేయక (అ. శైయ్యద, శైయ్యదు.)
 (క. శైయ్యద, శైయ్యదె.)

ఇప్పుట నక్షత్రపుగుఱుతు లేని క్రియాపదములలోని థాతువు తుదియకారము వ్యతిరేకద్యోతకమనియు మిగిలిన క్రియాపదములలోని అకారము అట్టిదిగాదనియు వాని ప్రక్కలో నియ్యఁబడిన ద్రావిడ కన్నడపదములవలనఁ దెలిసికొనవచ్చును. అట్లుండఁగా థాత్వంతోకారమునకు అకారము ఆదేశమగునని వ్యతిరేకద్యోతకాకారమునకును వేఱు అకారమునకును భేదము లేక విధించుటచేత సంశయమును భ్రాంతియుఁ గలుగునుగాని వివేకము కలుగదు.

ఇట్లే “ముజ్జీజీత్తులు ముత్తురాబడు” అనునది మొదలయిన సూత్రములచే జీత్తులకుఁ జెప్పఁబడిన విధులను ఈ వ్యాకరణమునందుఁ జెప్పఁబడిన విధులతోఁబోల్చి చూచినయెడలఁ బ్రాచీన వ్యాకరణము లెంత దురవగాహములనియు,

ఈ గ్రంథము ఎంత సులభమనియు, పండితులకుఁ దెలియ
వచ్చును.

పైఁజెప్పినవానిలో సారాంశ మేమనిన శాస్త్రముయొక్క
ముఖ్యోద్దేశము చెప్పవలసిన విషయములను సులభముగాఁ
జెప్పుట. అట్లు చెప్పక మిక్కిలి దురవగాహమయిన పదముల
తోను వాక్యములతోను పారిభాషికనిబంధనలతోను చెప్పఁ
బూని, సులభముగాఁ దెలియఁదగిన విషయమును మఱుగు
పెట్టినయెడల శాస్త్రోద్దేశము నెఱవేఱునా? రెండవది, చెప్పవల
సిన శబ్దలక్షణములను శబ్దస్వరూపముల ననుసరించి చెప్పక
స్వరూపములకు విరుద్ధములును భ్రాంతికరములును అయిన
అపలక్షణములను చెప్పెడు విధి విధియగునా? అట్టివిధులు
మొందుగాఁ గలిగిన శాస్త్రము శాస్త్రమగునా?

ఓక్కొకపదముయొక్క స్వరూపమును దెలిసికొనుట
ఎట్లు ఆనశ్శక్తిమో అట్లే వ్యుత్పన్నపదములయొక్కయు విభక్తి
రూపములయొక్కయు అవయవాంశములను దెలిసికొనుట
యావశ్యకము. పోవుచున్నాను, వచ్చుచున్నాను అనునవి
స్వరూపములు; పోసాను, వచ్చాను అనునవి అపశబ్దములని
తెలిసికొనవలయు. పోవుచున్నాను=పోవు+చున్న+ను; వచ్చు
చున్నాను=వచ్చు+చున్న+ను అని విభజింపవలయు. పోవు
చున్నాను=పోవు+చు+ఉన్న+ను; వచ్చుచున్నాను=వచ్చు+చు
+ ఉన్న+ను అని వ్యాకరించుట స్వరూపవిరుద్ధలక్షణము.

చేయక (అ. శైయ్యద, క. గైయ్యద) = చేయు + అ + క; అకారము వ్యతిరేకద్యోతకము, కకారము నామవిశేషణ ప్రత్యయము. ఇట్లుచెప్పక కకారము భావార్థకము, అకారము దానికి మునుపు నిర్దేశముగా వచ్చినదని చెప్పుట స్వరూప విరుద్ధలక్షణము. రాక, పోక అను భావనామములందు క ప్రత్యయముగలదు పూనిక, తేలిక అనుభావనామములందు క ప్రత్యయమును కకారమునకు పూర్వము ఇకారాదేశమును గలవు. భావార్థక క ప్రత్యయమునకు పూర్వము అకారాగమము తెనుఁగుభాషలోఁగాని ఇతర ద్రవిడ భాషలలోఁగాని రాదు. కాబట్టి చేయక ఆనుపదములో కకారము భావార్థక ప్రత్యయ మనియు అకారము దానికి మునుపు ఆగమముగా వచ్చినది యనియు చెప్పుట అశాస్త్రీయము.

ఇదియునుం గాక; కలజీ, పడుజీ ప్రత్యయములు పర మగునపుడు నుగాగమంబగు. ౨౦-వ సూత్రముచేతను జీత్తు పరంబగునపుడు ధాతువుయొక్క ఉకారమునకు అత్వము వచ్చును.

చేయు + కలజీ = చేయు + అ + న్ + కల =

చేయన్ + కల = చేయంగల, అభవా చేయగల.

కల అనునది అనుబంధమగుటచే

చేయనగలయనిగాని } రాదు.
చేయన్గలయనిగాని }

అట్లే చేయు + పడుజి = చేయు + అ + న్ + పడు

చేయంబడు, చేయంబడు.

ఈ వివరముచేత చేయబడు అను పదంబునకు నాల్గు అవయవములు వీర్పడుచున్నవి. అది స్వరూపవిరుద్ధము.

చేయంబడు అను పదమునకు సమానముల అరవమున శైయ్యల్పడు, శైయ్యప్పుడు, కన్నడమున గెయ్యల్పడు, గెయ్య పడు అనునవి. వీనిలో శైయ్యల్పడు, గెయ్యల్పడు ప్రాచీన రూపములు. వానిని జూడఁగా నని సమస్త థాతువులని మనము దెలిసికొనవచ్చును. చక్కఁగాఁ బరీక్షించి చూడఁగా, శైయ్యల్, గెయ్యల్ నామములనియు, పడు థాతువనియు శైయ్యల్, గెయ్యల్, 'చేయుట' పడు 'ఉత్పత్తియగుట' ఇతరులు చేయు పనిని దనయందుఁ గలిగియుండుట అనగా నితరుల వ్యాపారములకుఁ గర్తముగా నుండుటయని యర్థము. ఇట్లే తెనుఁగునందును చేయబడు అనుపదమునకు చేయన్ 'ఇతరులు చేయుట', పడు, 'తనయందుఁ గలిగియుండుట' అనగా నితరుల వ్యాపారమునకుఁ గర్తముగా నుండుటయని యర్థము. 'కుమ్మరవానిచేతఁ గడవ చేయబడుచున్నది' అనఁగాఁ కుమ్మరవాఁడు చేయుపనికిఁ గడవ కర్తముగా నున్నది యని యర్థము. ఇట్లు సులభమయిన అర్థము ననుసరించి చేయబడు అను పదమును చేయకపడు అను రెండవయవములుగా విభజించి, చేయక అనుదానిని భావనామముగాను పడు అనుదానిని దాని

తో సమస్తమయిన ధాతువుగాను గ్రహించునది ఎంత సుకరము! ఇదియే వాస్తవ లక్షణము. దానిని నాల్గవయవములు గలిగినదిగా గ్రహించుట అశాస్త్రీయము; స్వరూపవిరుద్ధము. ఇట్టి శాస్త్రములను ఎంత చదివినను మనుష్యునికి జ్ఞానము పుట్టదు. చక్కెరను భుజించునపుడు వేపాకుముద్దయందు దానిని పెట్టి ఆవేపాకు ముద్దను తినువారు లోకములో నెవరుగలరు? ఋజువుగా నుండు సహిషణ్యమయిన దానిని విడిచి నాలుగామడ దూరముచుట్టి కాలునొప్పి తలనొప్పలతోఁ జోవుటకు ఎవరు ఇచ్చింతురు? ఆంధ్రభాషావ్యాకరణములు ఇట్లుండుటఁబట్టి పాఠశాలలలోఁ జదువు బాలురకు ఎంత ప్రయాసము! ఉపాధ్యాయులకు ఎంత ప్రయాసము! ఇంత ప్రయాస సాధ్యము లయిన వ్యాకరణములను కష్టపడి చదివినను, చదివినదానిని జ్ఞప్తియందు ఉంచుకొనుట దానికంటేఁ గష్టతరమగుటచేఁ జదివినదంతయు నుపాధ్యాయులకే సమర్పితమగును.

ఈ కారణములచేఁ దెరుగుభాషకు మంచి వ్యాకరణము లేకయున్నది. తెనుఁగు, అరవము, కన్నడము, మళయాళము ఈ నాలుగుభాషలనుఁ జక్కఁగాఁజదివి ఒక్కొక్కభాషయందుండెడు పదములను వ్యాకరణప్రక్రియలను ఇతరభాషలలో నుండు వానితోఁజోల్చి ప్రకృతిప్రత్యయోద్యవయవములను వానిమార్పులనుఁ బరిశీలించి ఈవ్యాకరణమును అనేక సంవత్సరములకుముందు రచియించితిని; దానిని పండితులతోఁ జర్చించుచును, ఎఫ్. ఎ., బి. ఎ. తరగతులయందు బాలురకు బోధించి

వారి యాత్మేషములకు సమాధానముఁ జెప్పుచును, కాల
క్రమమున తెలియవచ్చిన దోషములను దిద్దుచును, గ్రంథ
మును పలుమాటలు శోధించియుండుటఁబట్టి అది యందఱకును
ఉపయుక్తమగునని నాకుఁ దోచినదానిచే దానిని ముద్రించి
విద్యాంసులకు సమర్పించియున్నాను. ప్రాచీన వ్యాకరణము
లందు దోషములు నాకుఁ దోచినట్లు ఈవ్యాకరణములోని
దోషములు పండితులకుఁ దోచినయెడల వారు నాకుఁ దెలియఁ
బఱతురని ప్రార్థించెదను. అట్లు తెలుపు వారలకు మిగులఁ
గృతజ్ఞుఁడని చెలిసి ఫలిత్యములను దిద్ది ఈగ్రంథమును జక్కఁ
జేసికొనుదును.

1896-శం||
ఏప్రిల్ 28-వ తేది. }

శేష గిరి శాస్త్రి.

శ్రీ ఆంధ్ర శబ్ద తత్వము

సంజ్ఞా ప్రకరణము.

1. ఆంధ్ర భాషలోని పదములు తత్వము, తద్భవము, దేశ్యము అని మూడు విధములు కలిగినవి.

2 తత్వము సంస్కృత ప్రాకృతములనుండివచ్చి అక్షర భేదములేక ఉపయోగింపబడునది. పజాంతమునందు ప్రత్యయములు చేరునపుడు సంధిచేత వచ్చు వికారములును, ప్రత్యయములులేకయే వచ్చు వికారములును ఉండవచ్చును.

ఉ. దూత, హరి, శ్రీ, రమ, లత, రాముడు, కృష్ణుడు, విష్ణువు, శంఖుడు, గురువు, తరువు, విధాతృడు, హనుమంతుడు, అంగిరుడు, అంగిరసుడు, మొదలయినవి.

లెనునది.				సంస్కృతము.
దూత	...	...	...	దూతః
హరి	...	...	...	హరిః
శ్రీ	...	...	...	శ్రీః
రమ	...	...	...	రమా
లత	...	...	...	లతా

ఈ పదములయందు సంస్కృత పదములయొక్క అంశమందుండు విసర్గములు లోపించినవి. దీర్ఘములు హ్రస్వములు అయినవి.

రాముడు	...	...	రాము
కృష్ణుడు	...	...	కృష్ణు
బిష్ణుడు	...	...	బిష్ణు
శంభుడు	...	...	శంభు
గురువు	...	...	గురు
తరువు	...	...	తరు
విభాత్యుడు	...	...	విభాత్య
హనుమంతుడు	...	...	హనుమాన్
అంగిరసుడు	...	...	అంగిరస్
అంగిరసుడు	...	...	అంగిరస్

రాముడు, కృష్ణుడు:—ఈ పదములయందు సుస్కృత పదాంతమునందుండు విసర్గమునకు లోపమును, బ్రులింగ ప్రశ్నమైకవచన ప్రత్యయమైన ఉండు ప్రత్యయమును, పూర్వమునందు ఉకారమునకు లోపమును వచ్చియున్నవి.

బిష్ణుడు, శంభుడు:—ఈ పదములయందు సుస్కృత పదములయొక్క అంతమునందుండు విసర్గమునకును తత్సార్వభృయిన ఉకారమునకును లోపమురాగా ఉండు ప్రత్యయము చేరియున్నది.

గురువు, తరువు:—ఈ పదములయందు విసర్గలోపమును, ఉప్రత్యయమును, పదాంతమునందుండు ఉకారమునకును ప్రత్యయోకారమునకును మధ్యమున పకారాగమమును * వచ్చియున్నవి.

విభాత్యుడు:—ఈ పదము విభాతౌ అను పదముయొక్క ప్రాతిపదికమైన విభాత్య అనుదానికి 'ఉండు' ప్రత్యయముచేర్చి ప్రత్యయోకారమునకు లోపముచేయుటచే న్నిచ్చించునది.

* సంధి ప్రకరణము చూడుడు.

హనుమంతుడు, అంగిరసుడు:—ఈపదములను ప్రాజెప్తిననాని పఠనే సిద్ధించునది. హనుమంత్, అంగిరస్ అనునవి తేనుఁజునను ప్రాతి పదికము. 'అంగిరుడు' అను కదంబునందు ఉడు ప్రత్యయముచేరగా అంగిరస్ శబ్దముయొక్క తుదియందుండు ఆన్ అనుదానికి లోపము.

ఇవి సంస్కృతసమములు.

'ప్రాకృతమనగా' ప్రకృతివలనఁ బుట్టినది. ప్రకృతి సంస్కృతము. ఈ భాష సంస్కృత నాటకమునఁ దుపయోగింపఁబడునది.

తేనుఁజు.	ప్రాకృతము.	సంస్కృతము.
అగ్ని ...	అగ్నే ...	అగ్నిః
రాజీ ...	రాజీ ...	రాజ్ఞీ
తంతి ...	తన్తి ...	తన్త్రీ
సిరి ...	సిరీ ...	శ్రీ
విన్నానము...	విణ్ణాణమ్ ...	విజ్ఞానమ్

విన్నానము:—ఇది ప్రాకృత పదమునకు ఉ ప్రత్యయము చేర్చుటచే వచ్చినది విన్నాణమ్+ఉ=విన్నానము.

ఇవి ప్రాకృతసమములు.

3. తద్భవము సంస్కృత ప్రాకృతమువలనఁ బుట్టినది.

తె.	సం.
సాయము ...	ఉ. సహాయః
సామి ...	స్వామి
సాదనము ...	సాధనమ్
గారాజము ...	గౌరజమ్
జన ...	జానః
జనవఁడు ...	జనవః

కందుడు ... ... స్వప్నః
 పీలి-పరుస. ... ... ఆవళి:

4. చేత్యము ఆంధ్ర చేతవ్యవహారసిద్ధమైనది. ఇది ద్రావిడ కణ్ణాటకభాషలనుండి వికృతమయ్యి నవికృతమయ్యి వచ్చి నదియు, ఆంధ్ర చేతముననే కలిగినదియు అని రెండు విధములు గలది అగును

తె.

అ.

పదమర:—పడువానమ్ = పడు - 'అస్తమించునట్టి,' వానమ్ - 'అకాశము,' 'సూర్యుడు అస్తమించునట్టి యాకాశము:' అనగా 'పశ్చిమదిక్కు.' మలయాళములో పడిళ్ళాటు = పడు ఖాయిటు, పడు - 'అస్తమించునట్టి,' ఖాయిటు - 'సూర్యుడు,' 'అస్తమించేడు సూర్యుడు,' అనగా 'పశ్చిమము.'

నలువ: —నాల్ వాయ్ = 'నాలుగు నోట్లగలవాడు,' 'బ్రహ్మ'.

కొలవ: —కాల్ వాయ్ = కాలు 'ప్రవహించు,' వాయ్ - 'మార్గము.'

కైదువు: —కైతుప్పు = కై - 'చేయి,' తుప్పు - 'ఆయుధము,' 'చేరి యాయుధము.'

కొడవలి: —కొయ్ వాళి = కొయ్ - 'కొయనట్టి,' వాళి - 'కత్తి'.

కోవెల, } కోయిల్ = కో - 'రాజుయొక్క,' ఇల్ - ఇల్లు, 'రాజు
 కోయిల, } సగరు'; 'దేవాలయము'

కాణాచి: —కాణియాట్టి = కాణి - 'నేల,' అట్టి - 'స్వామ్యము.'

మాయి. } -నుత్తై* - 'ద్వారము'.
 మయ్యి. }

గొయ్యి: —కుటి - 'పల్లము,' 'గొంట'.

* అరవమునందలి ముఖ ఇదులు 'జ' ఇందుపయోక్తము.

బుగ్గ: — బాయ్ గై - 'సరస్సు'.

గ్రొయ్య: — గుటి - 'పల్లమగు.'.

వ్రయ్య: — విరి - 'పగులు'.

గాలి: — కాల్; ప్రాచీనమయిన యాయుజుపదము సాధారణభాషలో
కొట్టు * అని మాటి వచ్చును.

చీలు: — కీల్.

చినుగు: — కిటి.

గిలుబు: — కళవు 'దొంగరసము.'

గెలివి: — కళిప్ప 'ఉల్లాసము.'

గుడును: — గుటి 'వర్తులము.'

తె.

క.

కెలనము: — కెలనవు, అ. కిరికై, సం. క్రియా. యాకు నత్వము.

మాట: — మాతు.

గండడు: — గండను, అ. కణపన్ - 'పతి.'

మిండడు: — మిండను.

ఎచ్చరిక: — ఎచ్చరికె, ప్రా. క. ఎఱుతరువికె. ఎఱుతరు - 'లేయు', ఇక
భావనామప్రత్యయము; ఎచ్చరికె - 'లేచుట.'

ఎంగిలి: — ఎంజిలి, అ. ఎంజల్, ఎచ్చిల్ - 'ఉచ్చిష్టము.'

తండ్రి: — తండయరు, అ. తందైయర్.

క్రొత్తి: — కోడగిలి - 'అడుగొలి.' ఓకారము డకారమునకు ముందు
వచ్చి అకారమునకు ఆదేశమాయెను. గికారలొపము, డకార
మునకు రత్వము.

* అరవపదమునందు వచ్చెడు అన్వయము కొంచెము ఎచ్చుతక్కువగా
తద్వయమువలె వలెంచునని. శుద్ధోచ్చారణమును అరవము దెలిసినవారే
ఉచ్చరింపఁగా విని తెలిసికొనవలయును.

5. లక్షణ విరుద్ధములగు పదములు గ్రామ్యములు.

ఉ. వస్తాయి, పోతాయి, ఉండాాయి, లింటాయి,
వస్తాది, పోతాది, ఉండాది, లింటాది,
చేశాడు, వేశాడు, తీశాడు.

గ్రామ్యము.		సలక్షణము.
వస్తాయి } వస్తాది }	...	వచ్చుచున్నది
పోతాయి } పోతాది }	...	పోవుచున్నది
ఉండాాయి } ఉండాది }	...	ఉంటున్నది
లింటాయి } లింటాది }	...	లినుచున్నది
చేశాడు	...	చేసినాడు
వేశాడు	...	వేసినాడు
తీశాడు	...	తీసినాడు

6. అచ్చులు తమంతటనే యుచ్చరింపబడునవి. (అ, ఆ మొదలయినవి) వీనికి స్వరములనియు పేరు.

7. హల్లులు అచ్చయొక్క సాహాయ్యముచేత నుచ్చరింపబడునవి. (క, చ, ట, త, ప, మొదలయినవి.) వీనికి వ్యంజనములనియు పేరు.

8. మాత్ర ఒక తెచ్చుపాటుకాలమున నుచ్చరింపబడునట్టి యక్షరముయొక్క కాలప్రమాణము.

9. హ్రస్వము ఒకమాత్ర కలిగిది.

10. దీర్ఘము రెండుమాత్రలు కలిగినది.

11. ప్లుతము మూడు మాత్రలు కలిగినది.

12. వర్ణము అచ్చులను బొల్లులను సామాన్య నామము.

13. కారము పిల్చి క్షవర్ణము ఈ స్వార్థమునందు వచ్చు ప్రత్యయము. (ఉ. అకారము, క కారము, ఇత్యాదులు.)

14. అక్షరము అచ్చులను అచ్చుతోఁగూడిన మాల్లున కను పేరు.

15. అత్తు, ఇత్తు, ఉత్తు, క్రముముగా అకారమునకును, ఇకారమునకును, ఉకారమునకును నిజ్జ.

16. కంఠ్యము కంఠమునలన నుచ్చరింపబడునది.

17. తాలవ్యము దవడవలన నుచ్చరింపబడునది. (తాలువు-దవడ)

18. మూర్ధస్థము నోటితోని వైభాగమువలన నుచ్చరింపబడునది. (మూర్ధన్ - నోటితోని వైభాగము)

19. దంత్యము దంతములవలన నుచ్చరింపబడునది.

20. ఓష్ఠ్యము ఓష్ఠములవలన నుచ్చరింపబడునది. (ఓష్ఠము - పెదవి.)

21. స్పర్శము దృఢమున స్పర్శము కలది.

22. అంతస్థము మధ్యముగా నుండునది.

23. ఊష్మము శ్వాసముతో నుచ్చరింపబడునది.

24. అనుస్వారము ఒక వర్ణముతోఁజేర్చి యుచ్చరింపఁబడినది. ఉ. ం ఁ.

25. విసర్గము విడువబడునది. ఉః.

26. లోపము ఉండినది లేకపోవుట.

27. ఆదేశము ఉన్నదాని స్థానమున పేటొకటివచ్చుట.

28. ఆగమము లేనిది వచ్చుట.

29. ప్రత్యయము పదాంతావయవములయిన అండు, ఉండు మొదలయినవి.

30. బహుళము తలుచు.

31. విభాష, వికల్పము విధి ప్రవృత్తి కలిగియు లేకయు ఉండుట.

32. ఉపథ అంత్యవర్ణమునకు పూర్వమయినవర్ణము.

33. ప్రాతిపదికము ప్రథమాప్రత్యయములు చేరుటకు మునుపు ఉండు నామరూపము.

34. విభక్తి ప్రాతిపదికము ద్వితీయాదివిభక్తులు చేరుటకు మునుపు ఉండు నామరూపము.

35. అంతప్రత్యయము ద్రవిడపదములు తెనుంగునకు వచ్చినపుడు అంతమునందు అర్థవిశేషము లేక, చేర్పబడెడు, అ-ఇ-ఉ మొదలయిన ప్రత్యయములు. ఉ.

త.			ఆ.
నార	...	...	నార్
కాయ	...	...	కాయ్
బాయి	...	...	బాయ్
చేయి	...	...	చేయ్
సేయి	...	...	సేయ్
కాతి	...	...	కాత్
తోలు	...	...	తోత్
పిలు	...	...	పిల్
మిన్న	...	...	మిన్
మన్న	...	...	మన్
మను	...	...	మాన్

క్రియా ప్రకరణము.

---

36. క్రియలకు పురుష లింగ వచనములు గలవు.

37 పురుషులు మూడు, ఉత్తమపురుషము, మధ్యమపురుషము, ప్రథమపురుషము అని.

38. నేను, మేము, ఏను, నేయు, యనము, ఇవి కర్తగా గలిగిన క్రియ ఉత్తమపురుషము. నీవు, ఈవు, మీవు, మీరలు, ఇవి కర్తగా గలిగిన క్రియ మధ్యమపురుషము. అన్ని నామములును, ఎవడు మొదలును సర్వనామములును కర్తగా గలిగిన క్రియ ప్రథమపురుషము.

ఈ పురుషములను ప్రత్యయములచేతను, అర్థములచేతను తెలిసికొనవలయు. ఉ. నేను చేయుదును. ఈ క్రియలో 'ఉను' ప్రత్యయము ఉత్తమ పురుషమును చూపును. నీకు శుభంబు అగును. 'అగును' అను క్రియలో ప్రథమపురుషవాచకమయిన ప్రత్యయంబు లేదు. దానికి గర్తయైన 'శుభంబు' అను పదమువలన నది ప్రథమపురుషంబని తెలిసికొనవలయు.

లింగవచనములను గూతించి చెప్పబడిన నూత్రంబులను 'నాను ప్రకరణము' జూడఁడు.

39 పురుష ప్రత్యయములు

(౧) పులింగ ప్రత్యయములు.

వికవచనము.

* అందు, అందు, ఉందు, ఉందు.

ద్రవిడ ప్రత్యయము 'అన్' పులింగైకవచనము. దానికి 'ఉ' అను అంత ప్రత్యయము చేర్చగా, 'అన్ + ఉ' అని నడుచును. ఈరెంటికిని నడుచు 'డ' కారమును 'న' కారమునకు విధిద్వాజేయును, అంతో కారమున వట్టి అన్ ప్రత్యయముయొక్క 'అ' కారమునకు పాక్షకముగా 'ఉ' కారాదేశమును రాగా, 'అందు ఉందు' అగును. పూర్ణ విధువులకు అర్థానుసారము వైకల్పికముగ రాగా 'అందు ఉందు' అను ప్రత్యయములును సిద్ధించును.

* అ. అన్. ఈ ప్రత్యయము అందు ముదిలయిన నాలుగు ప్రత్యయములకు మూలము. ఇది ఆరవమునందుండి తెలుగునకు వచ్చిన కొన్ని నామాలులాడుచున్నను, జేయంగారు = జేయక + గారు. గారు పులింగభవన విచనప్రత్యయము. నాయనిగారు = నాయక + గారు (అ. నాయన్ + గల్), నాయన్ శబ్దమునకు వెలుక ఇకారాగమము రాగా, నాయనిగారు అని నిలిచినది. గారు ప్రత్యయముయొక్క గ కారమునకు పూర్వముగ అను స్వారామము రాగా, నాయనిగారు అని సిద్ధించెను. ఇట్లే అయ్యంగారు అను శబ్దమునందును అన్ ప్రత్యయము గలను అయ్యంగారు = అయ్యన్ + గారు. ఈ తెలుగు పదము ఆరవమునందు లాకక ప్రవృత్తి గలిగిన వైష్ణవులకు విరుదయ్యె. ఈ శబ్దమునలె అయ్యంగార్, అప్పంగార్, అత్తంగార్, అజ్జంగార్, అనుపదంబులు ఆరవమునందు కల్పింపఁబడినవి.

దాసర్ అను పదము దాసరి అని వికృతమయినట్లు, దాసన్ అను పదము దాసని అని వికృతమయ్యె. దాసనినాడు అనగా దాసుడయిన వాడు అనియర్థము. దాసానిపువ్వు అనగా దాసుడు దేవాలయమునకుఁ జేరిన తోటలో భగవద్భాజకుఁగాను పైరు చేసిన పువ్వు. దాసనివాడు

ఉ.	గండండు	...	గండఁడు
	మిండండు	...	మిండఁడు
	రాముండు	...	రాముఁడు
	కృష్ణండు	...	కృష్ణఁడు.

వాడు:—ఆను సర్వనామము ప్రత్యయముగా వచ్చును.

ఉ. చేసినవాడు ... వచ్చినవాడు.

ఆడు:—వకారమునకు లోపము రాఁగా, 'వాడు ఆడు' అగును.

ఉ. చేసినాడు ... వచ్చినాడు.

తనజీవమునకై కుంకుము, గంధపుబొడి, పల్లుబొడి, మొదలయినవానిని జేసి అంగడియిం దమ్మును, అట్లు చేయఁబడిన పల్లు బొడికి దాసనిబొడి దాసరాబొడి యని పేరువచ్చెను. ఈ దాసని అను పదమే సాతని అని వికృతమయి భగవద్భక్తులయి భగవత్కైంకర్యమును జేసెడు బ్రాహ్మణే తరులకుఁ జేరయ్యె. పురాణములందు బ్రాహ్మణేతరులయిన భగవద్భక్తులకు తఱచుగా దానశబ్ద మొపయోగింపఁబడును. పూర్వము తొండమాకొ చక్రవర్తికిఁ బుట్టిలో నావిష్కమించియిండిన తిరుపతి వేంకటరమణస్వామి పూజఁ గావించుటకు రంగదాసుఁడు అనే శూద్రుఁడు తోదాయెను.

“దాసనామ్నా చ శూద్రేణ సహ తం పూజయ ప్రభుం।

త్వదాగమనకాలే తు పాంశ్యజేకాత్సుధీశ్శుభః ॥

రంగదాస ఇతి ఖ్యాత శ్శూద్రస్తాన్వం సంగమియతి॥”

“పుష్పద్వాన కరశ్శూద్రః ॥”

బ్రహ్మాండపురాణము, వేంకటాచలమహాత్మ్యము.

వాస్తవ వ్యుత్పత్తి యిట్లుండఁగా సాతని అను పదంబును సాత్తు అను ద్రవిడభాతుయొక్క వ్యుత్పత్తి నామ విశేషణరూపముగాఁ దలఁచి, సాతని వాడు అను పదమునకు యజ్ఞోపవీతము మొదలయిన కర్తవ్యముల ధరిం

కాదు:—‘వాడు’ ప్రత్యయము ‘వ’కారమునకు ‘క’కారాదేశమువచ్చుట చేత ‘కాదు’ అగును.

గాదు:—‘వ’కారము ‘గ’కారమగుటచే ‘వాడు, గాదు’ అగును.

ఈదు:—‘ఇ’ ప్రత్యయము ‘అదు’ ప్రత్యయముతో చేరి ‘ఇయందు’ అగును. ‘ఇయందు’వలన ‘ఈదు’ వచ్చినది.

కల్పరి+అదు = కల్పరియందు = కల్పరీదు

మొక్కలి+అదు = మొక్కలియందు = మొక్కలీదు

అటమటి+అదు = అటమటియందు = అటమటీదు.

దు: —తోడు, అ. ఇతైయక.

ఇట్టి+అదు = ఇట్టియందు = ఇట్టిదు.

ఎకివీడు—‘యజమానుడు.’

రాదు, అ. వారాన్, తె. వ్రాడు=రాదు, వకారలోపము.

లేదు, అ. ఇలక =తె. ఇలందు=లేదు.

కాదు, అ. అగాక =తె. అగ్గందు=కాదు.

పోదు=పోవదు.

కదు: —ఒక్కడు, అ. ఒరువక + ఉ = ఒర్వుదు = ఒర్వుదు = ఒక్కడు.

‘ఉ’కారలోపము, రేపవకారములకు వకారద్వయాదేశము, వకార ద్వయమునకు కకారద్వయాదేశము.

పనివాడు అని అర్థమును ఈకౌలములోఁ జేయుదురు. దానికిఁ బ్రమాణముగా విష్ణుచిత్రియమునందును

“పెరుగు పడియంబులును విచ్చివరుగులొలుపుఁ

బప్పుమధుసూదనారోప కరణపేటి

కలును బాస చాతని కుటకుబలసి” అని చెప్పబడియున్నది.

ఈవ్యుత్పత్తి కల్పితము. ఈవిషయమును సునిష్ఠరముగా వేయచోటఁ జెప్పెదను.

(౨) స్త్రీలింగ ప్రత్యయములు.

వికవచనము.

అది: — 'ఇ' ప్రత్యయము చేరగా 'అవన్' అను సర్వనామ ప్రత్యయము 'అది' అగును. దీనికి దృష్టాంతము.

అ. కుశవత్ - కుశలి.

ముదపత్ - ముదలి.

కుశవత్ + ఇ; అన్ లోపము,

కుశవ్ + ఇ = కుశవి - కుశలి, వకారమునకు తకారాదేశము.

అట్లే అపత్ + ఇ = అవి = అది, వకారమునకు దకారా

దేశము. అది అను సర్వనామము ప్రత్యయమయినది

ది: — 'అది' యొక్క అకారమునకు లోపము. చిన్నది, పెద్దది.

దు: — ఇది సపుంసక ప్రత్యయము, ప్రయోగముచే స్త్రీలింగమునకు సిద్ధించినది.

'అదు' అను సపుంసకైకవచన ప్రత్యయము 'ఉ' కారమునకు 'ఇ' కారాదేశంబగుటచే 'అది' యయినది. ఈ 'అది' ప్రత్యయమును వైద్యజ్ఞుల 'అది' ప్రత్యయమును వికస్వరూపములయినప్పటికిని భిన్న ప్రత్యయములని తలచవలయును.

టి: — పూవులు పోలినది = పూ.బోలది = పూ.బోడి, 'లి' లోపము, సకారముతో చేరిన ఇత్తునకు లోపము, 'వ' కారమునకు 'ద' తత్వము; బోడి, 'జ' కారమునకు 'ట' తత్వము.

లి: — అ. ఒరుత్తి = ఒరున్ + ఇ = ఒరువి = ఒరుత్తి. 'వ' కారమునకు 'త' కారాదేశము. ఈ దిన్ను తెలుగునందు 'పిర్తి' అని అయినది.

తె: — 'త' ప్రత్యయముయొక్క ఇకారము ఎత్వమును బొందగా 'త' ప్రత్యయము సిద్ధించినది. ఉ. ఎవతె.

కటి: — ఒరువది = ఒవ్విది = ఒక్కటి, రేఫవకారములకు 'వ'కారద్వయమును 'వ'కారద్వయమునకు 'క'కారద్వయమును అదేశముగా వచ్చినవి. దకారములకు ఓత్వము.

కలి: — ఒరువది = ఒక్కటి, ఒక్కటి.

కతె: — ఒకతె, 'కతి' ప్రత్యయముయొక్క 'తి'కారమునకు 'తె' అదేశమయివచ్చెను.

ఆ: — ఆకారాంత స్త్రీలింగపదములు సంస్కృతమునండి లేనందున రాగం అంతమునందును ఆకారమునకు ప్రాప్తమగును. రమ, లత, వనిత.

(3) పుస్త్రీలింగ ప్రత్యయములు

అ హు వ చ న ము.

అరు: — వారు = అవరు = అ + అరు, ఆకారము వరానుర్భాగక విశేషణము, దీనిని ఆరు ప్రత్యయమునకును నడుమ వకారము * వర్ణపుతిచేత 'అవరు వారు' అయెను.

రు: — తారు = తవరు; లేరు, అ ఇలర్ = ఇలరు = లేరు; కారు, అ, ఆగార్ = అగరు = కారు; మారు, ఇమ్ + అరు = ఇమరు = మారు.

వరు: — అ. ఇవరు = ఇ + వరు = వీరు, ఎవరు = అ. ఎనర్ = ఎ + వర్.

కరు: — అ. ఒరువర్ = ఒవ్వరు = ఒక్కరు, ఒకగు.

మరు: — అ. పలవర్ = మలుగురు, పెల్లూరు, వెట్లూరు. ఆకారమునకు ఎత్వము, అకార గకారములకు కడ్చయోదేశము.

---

* వర్ణపుతి అవగా ఒక ఆక్షరము యొందుచోటనుండి బయటకు వచ్చుచోటనుండి అచ్చటనుండు వర్ణమునకు అదేశముగా వచ్చుట. దీనిని 'అక్షరప్రకరణమునందుఁ జూడుము.

అంత ప్రత్యయోకారమును బట్టి ప్రత్యయాదియయిన అత్తునకు తత్వము.

గురు: —పలుగురు=అ. పలువర్, పలువురు. నకారమునకు గత్యము, ఇరుగురు, మూగురు, నలుగురు

దబ్బు: —అ. అనైవర్ = అనైవరు = అన్వరు = అందరు; వికార లోపము, ఎకారమునకు దత్వము, నకారమున కనుస్వారము. అందరు శబ్దమునకు లు ప్రత్యయముచేరగా, అందరు+లు = అందలు, లేఫ లకారమునకు తత్వము, అందలు, అ. అనైవర్, క. అనిబరు. ఇందలు, అ. ఇనైవర్, క. ఇనిబరు. ఎందలు, అ. ఎనైవర్, క. ఎనిబరు. అ. ఇరువర్ = ఇర్వరు=ఇర్దరు=ఇద్దరు. అందలువలె, ఇద్దలు.

అలు: —వనితలు, అన్నలు, పెద్దలు, వారలు.

ఉలు: —రాములు, జనులు, మహాత్ములు, మునులు, ఋషులు. అలుప్రత్యయోకారమునుబట్టి ప్రత్యయాదియయిన అత్తునకు ఉత్వము. ఈ 'అలు, ఉలు' ప్రత్యయములయొక్కతల్లి 'విభక్తిప్రకరణము' నజ్ఞాదుము.

లు: —శ్రీలు, స్త్రీలు.

పైజెప్పిన రు లు ప్రత్యయములు సంధిచేత 'దు, ర్లు, ణు' అనియు ఇంక పలువిధములుగాను వికృతినీడెందును. 'నామప్రకరణము' జ్ఞాదుము.

వారు: —సర్వనామము ప్రత్యయమాయెను. ఉ. వేసినవారు, చేయవారు.

గారు: —వారు ప్రత్యయముయొక్క ఎకారమునకు గాదేశము.ఉ. అయ్యంగారు, రాజగారు, అ. గళో ప్రత్యయము దీనికి సంబంధించినది.

(౪) నఖంశకలింగ ప్రత్యయములు.

వికవచనము.

అము: —అ. అమ్, సం. అమ్. అమ్+ఉ=అము.

ఉ. ట్టలము, వనము, దేశము.

అంబు: —అ. అమ్+ఉ = అమ్+బ్+ఉ, బకౌరాగమము, మకారమునకు అనుస్వారాదేశము; ఉ. కులంబు, వనంబు, దేశంబు.

అమ్మ: —అంబు ప్రత్యయముయొక్క మణిలప మన్విత్వంబు.

ఉ. కులమ్మ, వనమ్మ, దేశమ్మ.

అదు: —కనదు, అ. తనదు. చేయదు.

అది: —అ. అదు=అది, ఉత్తునకిత్వము.

ఈ ప్రత్యయము స్త్రీలింగమునందు వచ్చు 'అది' అను ప్రత్యయముతోను వికరూప మయినప్పటికిని, ఆరెండు ప్రత్యయములును వేరువేరు అని గ్రహింప వలయును.

ది: —చిన్నది, పెద్దది, రాసిది, పోసిది.

దు: —రాదు, అ. వారాదు, లే. వ్రాదు=రాదు, వకారలోపము.

పోదు = పోవదు.

లేదు, అ. ఇలదు = లేదు.

కాదు, అ. ఆగాదు = లే. ఆగదు = కాదు.

నాదు, అ. ఎనదు.

నీదు, అ. ఉనదు.

కడ్డు = కలదు.

వడ్డు = వలదు.

దు: —ఒండు, అ, ఒడ్డు, క. ఒండు, ఒందుయొక్క వకారమునకు డత్వము.

కటి: —ఒరువది=ఒర్వది, ఒక్కటి. స్త్రీలింగైక వచనమునందు 'కటి' ప్రత్యయమునుజూడుము.

టు: —అటు, ఇటు, ఎటు; అ, ఆటు, ఇటు, ఎటు.

అను: —అ, అన్+అ=అను: అరవను నందుండు, 'అన్' ప్రత్యయము యొక్క 'మ'కారమునకు 'న'త్వము. కలను, అ, కలన్.

కొలను ,, కుళన్.

నెఱను ,, నిఱన్.

ను: —అ. మరన్=తె. మరను=మాను.

అరవమునందు 'మరము' శబ్దముయొక్కతుని 'మ'కారమునకు వకారా దేశము రాగా 'మరన్' అను రూపము వచ్చెను. 'మరన్' శబ్దము అంత ప్రత్యయమును 'ఉ'కారముతోజేరి 'మాను' అని సూక్ష్మప్రమయ్యె.

అంకు } అన్+కు=అంకు
అఁకు } అఁకు

కుళం:కొ అను అరవశబ్దము 'ఉ' ప్రత్యయముచేరగా, కుళం గకు, కొలంకులు అని మారినది. ఇట్టి పదములందుండు 'కులు' ప్రత్యయమును తెనుగువారలు 'కు+ఉలు' అని విభజించి, 'ఉలు'వును మాత్రము బహువచన ప్రత్యయముగా గ్రహించిరి. అట్లుచేయుటచేత ప్రత్యయ్యాదిభాగమయిన 'కు'కారము పూర్వ మయిన వికవచనప్రత్యయమగు 'అన్' అనుదానితోజేర్చబడియె.

కలంకు, కలఁకు = కలన్+కు.

కెలంకు, కెలఁకు = కెలన్+కు.

కొలంకు, కొలఁకు = కొలన్+కు.

గవంకు, గవఁకు = గవన్+కు.

గు: — రేఱ + గు = రేఱగు = రేఱు.

గోఱ + గు = గోఱగు = గోఱు.

మడి + గు = * మడుగు.

అడి + గు = అడుగు

పిడి + గు = పిడుగు

విస + గు = * విసుగు

పులు + గు = * పులుగు

కలంతు వెబదలయిన శబ్దములలో రువర్ణకము ఏకవచనమునకు పాక్షికముగాఁ జేర్చబడినట్లు వఁడి వెబదలయిన శబ్దములలో గువర్ణకము నిత్యముగాఁ జేర్చబడియే.

తు: — మ్రాకు. మరను+తు=మ్రాకు+తు=మ్రాకు.

క: — చిలి+క = చిలుక

ఎలి+క = ఎలుక

మి: — అ. ఎవన్ = వన్ = వని=విమి. 'వన్' అను అరవపదమునకు ఇత్తు అతప్రత్యయము. సకారమునకు మత్వము.

సు: — 'దు'ప్రత్యయముయొక్క 'ద'కారమునకు 'క'త్వమురాలాగా 'శు' అయ్యె; 'శు' తెనుగునందు 'సు' అగును.

గడుసు, అ. కడిదు.

పులుసు, ,, పులిదు.

బిరుసు,

లేసు, ,, ఎలిదు, లేకు.

* మడుగు, విసుగు, పులుగు, అనునీ పదములందు 'గు'కారమునకు పూర్వము అర్ధానుస్వారము అనావశ్యముగా వచ్చియున్నది.

* ౧౦ వ ప్రకరణాని వ్యాఖ్యానము జూడుము.

అరవములో 'కిటికు, పెరికు, పుదికు, లేకు' మొదలయినవి 'కిటిదు, పెరిదు, పుదిదు, ఎలిదు' మొదలయినవానికి బదులుగా గ్రామ్యము నందు వచ్చును.

బహువచనము.

అలు: —లకులు, గోడలు.

ఉలు: —తరువులు,

ధేనువులు. స్త్రీ పులింగ బహువచనప్రత్యయమును జూడుము.

కలు: —చిలుకలు, చిలి (అ. కిలి) + కలు (అ. గళ్)
ఎలుకలు, ఎలి (అ. ఎలి) + కలు (అ. గళ్)
ఎమ్మకలు, ఎమ్మ (అ. ఎమ్మ) + కలు (అ. గళ్)
అరవములో ఎలుంబు అనుపదము ఎమ్మ అని సంక్షిప్తమయ్యెను;
ఎమ్మ తెనుగునందు ఎమ్మ అయ్యెను.

కులు: —కొలంకులు, కొలను (అ. కుళన్) + కులు (అ. గళ్)
కలంకులు, కలను (అ. కలన్) + కులు (అ. గళ్)

గులు: —విరుగులు, ఏన (అ. ఆనై) + గులు (అ. గళ్)
రేగులు, రేను, + గులు (అ. గళ్)
గొడుగులు, గొడ (అ. మడై) + గులు (అ. గళ్)

గలు: —గానుగలు, గానము (అ. కాణమ్) + గలు (అ. గళ్)
వెలగలు, వెల (అ. విళ) + గలు (అ. గళ్)

అవి: —చేసినవి, చేయుచున్నవి.
వచ్చినవి, వచ్చుచున్నవి.

అవు: —చేయవు, కొట్టవు, తిట్టవు.

వు: —రావు, లేవు, లేరవు. కావు=అగవు=అగు+అవు. పోవు.

వి: —జేయనివి, కానివి, రానివి.

(౫) ఉత్తమపురుష ప్రత్యయములు.

ఉత్తమ మధ్యమ పురుషంబులందు పచ్చెడు ప్రత్యయములన్నియు సర్వనామములయొక్క వికృతంబులు.

వి క వ చ న ము.

ఆను: — చేసినాను = చేసిన+విను.

అను: — చేసెదను = చేయువ+విను.

పకారము భవిష్యత్కాలవాచకమయిన అగమము; వకారమునకు దకారాదేశము.

ఉను: — చేయుదును = చేయువ+విను.

ఇని: — చేసితిని = చేసిన+విను.

ను: — లేను, ఇలను (అ. ఇల్లెన్.)

వి హు వ చ న ము.

ఆము: — చేసినాము = చేసిన+విము.

అము: — చేసెదము
ఉము: — చేయుదము } చేయువ+విము.

చేయుదును, చేసెదను అనుపదములవలె వచ్చినవి.

ఇమి: — చేసితిమి = చేసిన+విము.

ము: — లేము = ఇలము (అ. ఇల్లెమ్.)

(౬) మధ్యమపురుష ప్రత్యయములు.

వి క వ చ న ము.

ఆవు: — చేసినావు = చేసిన+ఈవు.

అవు: — చేసెదవు
ఉవు: — చేయుదువు } = చేయువ+ఈవు.

చేసెదను, చేయుదును అనుక్రియలను జూడుము.

ఉ: — చేసెదు = చేయుదువు. ఉవుయొక్క వువర్ణమునకులోపము.

చేయుదు=చేయుదువు.

ఇవి: — చేసితివి = చేసిన+ఈవు

ఇ: — చేసితి = చేసిన+ఈవు.

వు: — శేవు=ఇలవు (ఆ. ఇల్లయ్.)

శావు=అగవు (ఆ. అగాయ్.)

ఐ హు వ చ న ము.

ఆరు: — చేసినారు = చేసిన+ఈరు.

అరు: — చేసెదరు = చేయువ+ఈరు.

ఉరు: — చేయుదురు = చేయు+ఈరు.

ఇరి: — చేసితిరి = చేసిన+ఈరు.

రు: — రేరు = ఇలరు (ఆ. ఇలర్.)

ఈ ప్రత్యయములో కొన్ని క్రియలకును నామములకును సామాన్య ముగానుండును. కొన్ని క్రియలకుమాత్రము కొన్ని నామములకుమాత్రము వచ్చును.

40. ఆఖ్యాతము, క్రియ - ఈరెండును ధాతువలనఁ బుట్టి వ్యాపారమును తెలుపునట్టి వచ్చుచున్నాఁడు, వచ్చి మొదలయిన పదములను దెలుపును.

ధాతువు ఏకవ్యాపారమును బోధించి ప్రత్యయము మొదలయినవానిచే విభిన్నములయిన ఆఖ్యాతరూపముల కన్నిటికిని సామాన్యమయిన అవయవము. దానివలనఁ గ్రియాపదములు ప్రత్యయాదులచేరికచే సాధింఁబడును.

చేసెను, చేసిరి, చేయుచున్నాడు, చేసిడిని, చేసెదరు, చేయుదురు, చేత మొదలయిన క్రియలయందు చేయుసామాన్యభాగము అగుటచేత దానికి ధాతువు అనిపేరు.

41 ధాతువు సామాన్యముగ ఉకారముతోఁ జేరియే వచ్చుటఁబట్టి దానిని ఉకారాంతముగానే కోశములందు వ్రాయించివారు.

42 అజంత హలంత ధాతువులకు ఈ ఉకారమును చేర్చగా అది యకార వకారాగముములఁ జొంది అనేక విధములయిన సంధివికారములతో మాటియుండును. ఆమార్పులచేత ననేక ధాతువుల నిజస్వరూపము మఱిగియుండును.

ఉదాహరణములు.

తె.	అ.	తె.	అ.
కట్టు ...	కట్టు.	అడు ...	అడు.
పడు ...	పడు.	పాడు ...	పాడు.
ఇడు ...	ఇడు.	జేడు ...	జేడ్డు.

ఈ ధాతువులు అరవమందును తెనుగునందును ఏకరూపములయినవి.

అ. శబ్దయొక్క ఉకారము తెనుగునందు అర్ధానుస్వారమయి యున్నది.

తె.	అ.	తె.	అ.
కను ...	కాన్.	మూయు ...	మూయ్.
లిను ...	లిన్.	పూయు ...	పూయ్.
మాను ...	మాన్.	జేయు ...	జేయ్.
కోయు ...	కోయ్.	మేయు ...	మేయ్.
చేయు ...	చేయ్ *	ఆరు ...	ఆర్.

* అరవదమయొక్క అద్య శబ్దమునకు తెనుగున చత్వము.

ఈ ధాతువులయందు హలంతములయిన అరవధాతువులు తుదియందు ఉప్రత్యయమునుబొంది తెనుగునకు వచ్చియున్నవి. ఆ, కాణ్ యొక్క ఐకారమునకు తెనుగున సత్వమును ఆకారమునకు ప్రాస్వాదేశమును వచ్చినవి. కొయ్, శెయ్ ధాతువులయొక్క స్వరమునకు దీర్ఘము.

తె.	ఆ.
వ్రాయు ...	వరి
గ్రాయు ...	కుటి
క్రాయు - 'శబ్దించు'	కరై 'రోదనముచేయు'
	'పిలు'
వ్రయు ...	విరి 'బ్రద్దలగు'.

ఈ ధాతువులలోను అరవధాతువుల తుదియందు ఉప్రత్యయమును చేర్చుటచేత తెనుగుధాతువులు వుట్టినవి. అరవధాతువుల మొదటి అచ్చులు వర్ణపులి విధిచేత పరమయిన వాల్లలకువెనుక దుమికి అచ్చటనుండు అచ్చులకు ఆదేశములయినవి అట్లయిననుక విరిధాతువులయొక్క ఆకారము ఆకారముగను, కుటిధాతువులయొక్క ఉకారముగను, విరిధాతువులయొక్క ఇకారము ఆకారముగను మారినవి.

తె.	ఆ.	తె.	ఆ.
రనియు ...	రణి	కలయు ...	కల
లెనియు ...	లెరి	నలియు ...	నలి
మడియు ...	మడి	మలియు - 'వ్యా ...	మలి - 'అధిక
మొనయు ...	మునై	పించు'.	మగు'
కుడియు - 'తగు'.	కుట - 'పల్లమగు'.	పడయు	పడ్డ
కడియు - 'సమా. కడి	'శ్రేష్ఠుడగు'.	వడియు	వడి
నమగు'			

పీనిలో అరవధాతువులకు లెనుఁగిన ఉ ప్రత్యయముచేరఁగా ఆ ప్రత్యయమునకును ధాత్వంతమునందుండు అచ్చులకును నడుమ యకారము అగమముగ వచ్చియున్నది. తఱియొక్క ణకారము నకారమయ్యె, తెరి యొక్క రేఫము లకారమయ్యె.

తె.	అ.	తె.	అ.
అఱుచు ...	అఱై	ముడుచు ...	ముడి
తెఱుచు ...	రిఱ	కుడుచు ...	కుడి
వెఱుచు ...	విఱ	విడుచు ...	విడు
మొలచు ...	ములై	కడచు ...	కడ
కఱుచు ...	కడి	నడచు ...	నడ
తుడుచు ...	తుడై	ఉలుచు ...	ఉరి
మడుచు ...	మడి	ఈడుచు ...	ఇలు

పీనిలో అరవధాతువుయొక్క తుదియందు చు ప్రత్యయము చేర్పఁబడియె. చు ప్రత్యయోకారమునుబట్టి తుడుచు మొదలయిన అయిన ధాతువులలో అరవ ధాత్వంతముననుండు ఇకారైకారములకు వర్తనమీకరణవిధిచే నుత్పన్నము. అఱైయొక్క వికారమునకు అత్పము. ములైయొక్క ఉకారమునకొత్పము, కకారమునకు లత్పము. ఉరియొక్క రేఫమునకు లత్పము. ఇలు వికృతిచేత ఈడు అయి చు ప్రత్యయమును బొందెను.

తె.	అ.	తె.	అ.
ఇచ్చు ...	ఈ	తెచ్చు ...	తా
నొచ్చు ...	నో	పుచ్చు ...	పెఱు
వచ్చు ...	వా	పుచ్చు ...	పులు
గుచ్చు ...	గో	విచ్చు ...	విరి

అరవధాతువులకు చు ప్రత్యయము చేర్పఁబడినది. చు ప్రత్యయమునకు పూర్వముగ ఈ, నో, వా, తా ధాతువుల అచ్చునకు ప్రాప్తము. నో

యొక్క తుదియందు శేఫాగమమువచ్చి శోర్ అని నిలువగా వర్ణపులిచేత శోర్ అనునది శ్రో అయ్యెను. చు ప్రత్యయముచేరగా, శ్రో + చు అనిలిచి గుచ్చు అని పరిణమించె. విరి, పెలు ధాతువుల రేఫ అకార ములకు వానిచోఁజేరిన అచ్చులకును లోపము, చుప్రత్యయ చకారమునకు ద్విత్వము. పులుయొక్క అకారమునకు రేఫము అదేశముగా వచ్చి చుప్రత్యయముచేరగా, లోపించినది, చుప్రత్యయ చకారమునకుద్విత్వము.

తె.

అ.

మ్రుంగు

...

విఙుంగు

బ్రుంగు

...

ముఱుంగు

వంగు

...

వణంగు, వత్తె.

వీనిలో, విఙుంగు ముఱుంగులయొక్క అకారమునకు రేఫత్వము. విఙుంగుయొక్క చకారమునకు బిత్వము, ఇకారమునకులోపము. బ్రుంగు ధాతువునందు ముఱుంగు చకారమునకు బిత్వము; ఉలోపము. వణంగు యొక్క అకారమునకు లోపము.

తె.

అ.

తె.

అ.

శాంగు ...

కాయ్

మాంగు ...

మాయ్

చాంగు

} ...

కాయ్

తోంగు ...

తోయ్

సాంగు

} ...

కాయ్

మూంగు ...

ననాయ్.

వీనిలో అరవధాతువుల తుదియందు గుప్రత్యయము చేర్పబడియె. ధాత్వంత యకారమునకు లోపమును దాని స్థానమున అర్ధానుస్వారమును వచ్చినవి.

తె.

అ.

తె.

అ.

ఎఱుంగు

...

అఱి నలుగు

...

నలి

ఉడుగు

...

ఒఱి నుడుగు

...

నుడి

విరుగు

...

విరి మఱుగు

...

మత్తె

కలుగు ... కిడె మలగు ... చుటై
 చినుగు ... కిట విడుగు-‘వికసిండు’... విడి - ‘సూర్యుడు
 తిరుగు ... తిరి ప్రకాశించుట.’
 తొలగు ... తుఱ పొడుగు-‘మూయు’... పునై (పూడు
 దిగు, డిగు ... ఇట చు).

ధాతువుల తుదిని ‘గు’ ప్రత్యయము చేర్చబడియె. తుఱ, ఇటితప్ప మిగి
 లిన ధాతువులయంతయు నందుండు అచ్చులకు ఆకారమును ఉకారమును అదే
 శబ్దములయినవి. ‘ఇటి’యొక్క ‘అ’కారమునకు ‘ఎ’త్వము; ‘ఁటి’ ధాతు ఆకార
 మునకు ‘డ’త్వము. ‘కిట’యొక్క ‘క’కారమునకు ‘చ’త్వము, ‘అ’కారమునకు
 ‘న’త్వము. ‘ఇటి’యొక్క ‘అ’కారమునకు ‘ద’త్వ ‘డ’త్వములారాగా, ‘ఇటి,
 ఇది-ఇడి’ అయినది. ‘ఇది - ఇడి’ ఈ రెంటికిని ‘గు’ ప్రత్యయమును, ‘ఇ’కార
 మునకు అ ‘వమునురాగా, ‘దిగు, డిగు’ అనుధాతువులు వచ్చినవి. ‘ఇది’
 కి ‘గు’ ప్రత్యయమువచ్చి, ధాత్వంలేకారమునకు ఆకారమును గకారమునకు
 పూర్వమున అనుస్వారాగమమునురాగా ‘ఇదంగు’ అనురూపము వచ్చును,
 ‘ద’కారమునకు రేఫ అకారాదేశమును ఇత్తున కకారాదేశమును రాగా,
 ‘ఎరంగు, ఎఱంగు’ అను ధాతువులు తెనుగునందువచ్చినవి.

ఉండు ... ఇరు. వండు ... పటు,
 నిండు ... నిరవు. పిండు ... పిటి.

‘ఇరు’ధాతువుయొక్క ‘ఇ’కారమునకు ‘ఉ’త్వమును, రేఫమునకు ‘స’త్వ
 మును, దానికిపరంబుగ ‘డ’కారాగమమును వచ్చినది ‘నిరవు’ధాతువు ‘నిరు’
 అనురూపమునుబొంది, రేఫమునకు ‘స’త్వమును ‘న’కారమునకు పరంబుగ
 ‘డ’కారాగమమునురాగా ‘నిండు’ అయినది. ‘పటు, పిటి’ ధాతువుల
 ‘అ’కారమునకు ‘ఇ’త్వమును ‘డ’కారాగమమును, ‘పిటి’యొక్క తుది ‘ఇ’కార
 మునకు ‘ఉ’త్వమునువచ్చినవి.

తె.	ఆ.
కప్పు ...	కరప్పు భా. నా. మూయుట.
గిబ్బు ...	కళవు భా. నా. దొంగలించుట,
ప్రబ్బు ...	పరవు
ఓము ...	ఓమ్ము
నోము ...	నోన్ము భా. నా. నోముచేయుట.
వెమ్ము ...	వెన్ము

‘కరప్పు’ శబ్దముయొక్క రేఫమునకును దానితోఁజేరిన ‘అ’కారమునకును లోపము. ‘కళవు’యొక్క ‘ళ’కారమునకు లోపమును ‘ఎ’కారమునకు ‘ఁ’త్వమును ద్విత్వమునువచ్చినవి. ‘పరవు’ యొక్క మొదటి ‘అ’కారమునకు లోపము. ‘ఎ’కారమునకు ‘ఁ’త్వమును ద్విత్వమునువచ్చినవి. ‘ఓమ్ము’యొక్క ‘ఁ’కారమునకు లోపము. ‘నోన్ము’యొక్క ‘న’కారమునకు ‘మ’కారము. ‘వెన్ము’యొక్క ‘ఎ’కారమునకు ‘మ’త్వము.

48. సంస్కృతముననుండి తెనుఁగునకు వచ్చు ధాతువులును, ధాతుభిన్నమై ధాతువుగా నుపయోగింపఁబడు శబ్దములును అంతమునందు ఇంచు అను అగమమును బొందును.

లఘువయిన ‘ఇ, ఉ, ఋ, ౠ,’ ఉపధగాఁ గలిగిన హలంతధాతువులకు ‘ఇంచు’ పరంబగునపుడు గుణము వచ్చును. ఇకారమునకు ‘ఏ,’ ఉకారమునకు ‘ఓ’ ఋకారమునకు ‘అర్’ గుణములు అనఁబడు.

ఉ.	భిద్ ...	భేదించు	బుద్ధ్ ...	బోధించు
	భిద్ ...	భేదించు	భుష్ ...	బోషించు
	వృత్ ...	వర్తించు	నృత్ ...	నర్తించు

49. అజంతములును ఏకాక్షరములు నయిన ధాతువులకు ఇంచు పరంబగునపుడు ఇ కారమునకు అయ్, ఉ కార

మునకు ఆ వ; ఋ కారమునకు ఆ ర్, అనునవి యాదేశంబు లగును.

ఉ.	షీ	...	క్షయించు	వృ	...	వరించు
	జీ	...	జయించు	హృ	...	హరించు
	దు	...	ద్రవించు	భృ	...	భరించు
	సు	...	స్థవించు	ధృ	...	ధరించు
	భూ	...	భవించు	స్తృ	...	స్తరించు

50 క్రియలయొక్క అవయవములు మూడు. ధాతువు, కాలవాచకాగమము, ప్రత్యయము. వ్యతిరేక క్రియయందు ఆఖావ వాచకాగమమును గలదు.

51 కొన్ని క్రియలయందు ధాతువుమాత్రముండును.

ఉ. కొట్టు - తిట్టు - ఎత్తు - తిను - విను - అను - రా, పో, లే, ఈ. తెనుగు ధాతువులన్నియు ఉకారాంతములే. అంతమునందుండు అయ్యుకారము ప్రత్యయమని వ్యవహరింపబడినను అది యుచ్చారణార్థమే చేర్పబడియుండుటచే దానికి అవయవత్వము లేదు.

52 కొన్ని క్రియలయందు ధాతువు, ప్రత్యయము అను సీరెండు అవయవములే యుండును.

ఉ. తెచ్చు=తేచు+ఉము. ఉము మధ్యమపురుషైకవచనము.

కలను=కల+అను. అను ఉత్తమపురుషైకవచన ప్రత్యయము.

కలండు=కల+అండు అండు ప్రథమపురుషైకవచనప్రత్యయము.

53. కొన్ని క్రియలయందు ధాతువు కాలవాచకాగమము ప్రత్యయము ఈమూడు అవయవములును గలవు.

ఉ. చేయుదును = చేయు + ఉడు + ఉను.

చేసితిని = చేయు + ఇత + ఇని.

54. వ్యతిరేక క్రియలయందు కాలవాచకాగమము, ప్రత్యయము, ధాతువునకును ఆగమమునకును మధ్యమున అభివార్ధకమయిన అనితాగమము గలవు.

ఉ. చేయనివాడు = చేయు + అ + ని + వాడు.

55. క్రియలు పూర్ణక్రియలనియు అపూర్ణక్రియలనియు ద్వివిధములు. వీనికి క్రమముగా సమాపకక్రియ అనియు, అసమాపకక్రియ అనియు, వేర్లుగలవు వాక్యమును పూర్తిచేయునది పూర్ణక్రియ; పూర్తిచేయనిది అపూర్ణక్రియ.

ఉ. రాజువచ్చెను. ఇక్కడవచ్చెను అనుదానితో వాక్యము పూర్ణము అగుచున్నది.

రాజువచ్చి నగరమునకుఁ జోయెను. ఇక్కడ వచ్చి అను పదముతో వాక్యము ముగియదు. పోయెను అను పదముతో ముగియుచున్నది.

56. పూర్ణక్రియలు నాలుగువిధములు.

(1) సత్తమానార్థకము.

(2) భూతార్థకము.

(3) భవిష్యదర్థకము.

(4) ప్రార్థనాద్యర్థకము.

57. ఆరంభించబడి ముగియని కార్యమును తెలుపునది సత్తమానార్థకము.

58 సమాప్తమయిన కార్యమును తెలుపునది భూతార్థకము.

59. రాగల కార్యమును దెలుపునది భవిష్యదర్థకము.

60. ప్రార్థన, ఆజ్ఞ, విధి, ఆకీర్షు (శుభేచ్ఛ) ఈ ఆర్థములు గలిగినది ప్రార్థనాద్యర్థకము.

రా. రము. పోవును, వచ్చునది, పోవుతన. కాతన.

ఈయాపదలలో నొక్కొక్కటికిని వ్రేజేప్పిన ఆర్థములు ప్రయోగానుసారముగ సంభవించుటచేత ఆయర్థముల నన్నిటింజేర్చి ఆక్రియలకు ప్రార్థనాద్యర్థకమని సజ్ఞ చెప్పబడెను.

భూతార్థకము రెండువిధములు ;

ఉ. (1) వచ్చినాడు, వచ్చినది, వచ్చినారు, మొదలయినవి.

(2) వచ్చెన్, వచ్చిరి, వచ్చితివి, మొదలయినవి.

61 భవిష్యదర్థక పూర్ణ క్రియలలో రెండువిధములు గలవు.

(౧) శుద్ధము—ఉ. చేసెదము, చేయుదుము, వచ్చెదము, వత్తుము.

(౨) సమస్తము—రెండు పదములుచేరి భవిష్యదర్థమును ఇచ్చునట్టి రూపము.

ఉ. చేయఁగలను, రాఁగలను, పోఁగలను. ఇచ్చుటచేయన్, రాన్, పోన్, అనుపదంబులు భావనామంబులు. అని కలను అనుక్రియయొక్క ధాత్వర్థమయిన కలిగియుండుట అను కార్యమునకు కర్తృవదంబులు. కలను 'కలిగినవాఁడను' చేయన్ 'చేయుట'; 'చేయుట యను క్రియ నాయందు గలిగి

యన్నది' అనియర్థము. ఆచుర్థముచేత నేను ఇక్కడ జేయఁబోవుచున్నాను అనెడి తాత్పర్యము సిద్ధించు సున్నది. ఈతాత్పర్యమే చేయఁగలను అనెడు సమస్తక్రియకు ఆర్థము.

ఇట్లేరాఁగలను, పోఁగలను, అను సమస్త క్రియలకు వత్తును, పోదును అని ఆర్థము సిద్ధించుచున్నది

ఈక్రియల స్వరూపమిట్లుండఁగా చేయఁగలను అను దానిని ముఖ్య భవిష్యదర్థకమయిన క్రియగా గ్రహించి శుద్ధ భవిష్యద్రూపమయిన చేయుదును, చేసెదను, అను క్రియారూపమలకు తద్ధర్తార్థకమని పేరు పెట్టుట యుక్తముకాదు. దానిచేత క్రియా స్వరూపము తెలియక మఱిగి యుండును.

తీర్తి. వర్తమానార్థకము మొదలయిన మూడురూపములకు పదవ్యుత్పత్తినిబట్టి సమస్తపదములుగా గ్రహింపవలయువానిలో పూర్వపదములు ధాతుజన్యనామ విశేషణములు. ఉత్తరపదములు సర్వనామములు.

వర్తమానార్థకము.

ఉ. ప్ర వచ్చుచున్నాఁడు = వచ్చుచున్న + వాఁడు` పు. ఏ.

వచ్చుచున్నది = వచ్చుచున్న + ఆది. స్త్రీ. ఏ.

వచ్చుచున్నారు = వచ్చుచున్న + వారు. స్త్రీ. పు. బి

వచ్చుచున్నది = వచ్చుచున్న + అది. న. ఏ.

వచ్చుచున్నవి = వచ్చుచున్న + అవి. న. బి.

మ. వచ్చుచున్నావు = వచ్చుచున్న + ఈవు.

„ వచ్చుచున్నారు = వచ్చుచున్న + ఈరు.

ఉ. వచ్చుచున్నాను = వచ్చుచున్న + నను.

„ వచ్చుచున్నాము = వచ్చుచున్న + నము.

63. భూత. (1) వచ్చినాడు } వచ్చిన+వాడు.
వచ్చినవాడు }

తక్కినవి వైజెప్పినట్టు డిహితిచుకోవలయును.

(2) వచ్చెన్ అనునది సంక్షిప్తరూపము. వచ్చినది, వచ్చినవి, వచ్చినాడు, ఈమూటికిని సామాన్యరూపము.

వచ్చితివి=వచ్చిన+తూవు.

వచ్చితిని=వచ్చిన+నిను.

వచ్చితిరి=వచ్చిన+తూరు.

వచ్చితిమి=వచ్చిన+మిము.

తకారము భవిష్యత్కాలరూపము; అది నత్వమునుబోంది కొన్ని రూపములందు వచ్చును. తకార నకారములకు పూర్వమున ఇకారము అగమము.

64. భవిష్య. (1) వచ్చును.

వచ్చెడిని.

వచ్చెడును.

భూతమునందు వచ్చినాడు,
వచ్చినది, వచ్చినవి అనునవి

వచ్చెన్ అనిసంక్షిప్తరూపమునట్లు భవిష్యత్తునందు వచ్చువాడు, వచ్చునది, వచ్చునవి అను మూడురూపములును సంక్షిప్తరూపములుగా వచ్చెన్ అనునది సిద్ధించునది. వచ్చును అనునది వచ్చెడిని వచ్చెడును అని అగుటను భవిష్యత్ప్రకరణమునఁ జూడుము.

వచ్చెదరు, వచ్చుదురు=వచ్చుర*+వారు.

వచ్చుదువు

వచ్చెదవు

} వచ్చువ+తూవు.

వచ్చుదురు

వచ్చెదరు

} వచ్చువ+తూరు.

వచ్చుదును

వచ్చెదను

} వచ్చువ+నిను.

*వచ్చుర భవిష్యద్గత భాతు జన్యనామ వికేషణము ఇది వచ్చున్, వచ్చెడు, వచ్చెడి అనువానికి ప్రాచీనరూపము.

వచ్చుదుము } వచ్చున+నము
వచ్చెదము }

65 సమస్త భస్మద్రూపములలో ఆఖ్యాత భాగము కలఁడు మొదలయినవి. పూర్వబదము శ్రీయానామము. కాఁ బట్టి ఆ యాఖ్యాతభాగమునకే నిగ్రహము వెళ్ళవలయును.

కలఁడు = కల + వాఁడు. ప్ర.పు.

కలది = కల + అది. ,,

కలరు = కల + వారు ,,

కలవి = కల + అవి. ,,

కలవు = కల + ఈవు. మ.పు.

కలరు = కల + ఈరు. ,,

కలను = కల + నను. ఉ.పు.

కలము = కల + నము. ,,

66 ఇట్లు శ్రీయారూపముని పూర్వము కర్త ధారయ సమాసముగానుండి వెనుక ఆక్షర లోపములతో సంక్షిప్త మగుటచేత వానికి వీరపదత్వ వ్యాపహారము సంభవించెను. పూర్ణరూపములయందు సర్వనామములును నుండిన ఉత్తరపదములు సంక్షిప్త రూపమునందు ప్రత్యయములుగా గ్రహింపఁబడినవి. సర్వనామమునకు ప్రాధాన్యము నిచ్చినయెడ వాక్యమందు పునరుక్తి దోషము గలదు. అది యెట్లనిన:

ననువచ్చిరిని=నను వచ్చిన నను. ఇచ్చట నను అను సర్వనామము వాక్యమునందు ద్విరుక్తమయ్యె. వచ్చిన+నను అను పద ద్వయమును వచ్చిరిని అని సంక్షేపింపగా, కడఁబటనుందు ఇని అనుదానిని ప్రత్యయ ముగా గ్రహించుటచే నాదోషము మరిహృతంబగును.

వైజెప్పినట్లు సంతీప్తమయిన కాలాచక క్రియాహావములందు పూర్వపదంబులయిన ధాతుజన్యనామ విశేషణంబుల ముత్తమాల్లును కాల వాచకమయిన అగమముగా గ్రహింపవలయు.

శ్రీ కాలరూపము.

67 వర్తమానాబుడందు ధాతు ప్రశ్నయింబులకును ధ్యమున చుగ్మక మగుచుండును.

ఉ. వచ్చుచున్నవాడు } = వచ్చు + చున్న + వాడు.
వచ్చుచున్నాడు }

వాడు ప్రత్యయముయొక్క ఏకాంశము పాక్షికముగా లోసింప వచ్చిన వాడు వచ్చివాడను రెండురూపములువచ్చినవి. అట్లే జనువచనములో వచ్చినవారు వచ్చినారు అని రెండురూపముల గలవు.

ప్రాచీన వర్తమాన రూపములయిన 'చేస్తాడు, వస్తాడు, లేస్తాడు, పోతాడు' అనునవి నన్నయభట్టారకులు మొదలయినవారి కాలముననే గ్రామ్యములని ఎన్నఁబడి సస్కృతులచే గ్రహింపబడినివచ్చెను. అయినను అవియే శుద్ధమయిన వర్తమానరూపములని వానికి సమానములయిన కర్ణాటక ద్రవిడ మలయాళ క్రియాపదములతోఁ జోల్పినఁ జెలియవచ్చును.

ఉ. తెనుగు.	కన్నడము.	ప్రా. ద్రవిడము.
చేస్తాడు	} గెయ్యతానె.	శెయ్యనకా:
చేయుతాడు		
వచ్చుతాడు	} తరుతానె.	వరునన్.
వస్తాడు		
లేస్తాడు	} తరుతానె.	తరునన్.
లేచ్చుతాడు		

పోవుటాడు } హోగుత్తాణి. సోగుసన్.
పోతాడు }

ప్రా. మలయాళము.

చేయున్నాన్. తడున్నాన్.
వరున్నాన్. పోగున్నాన్.

అరవమునందు శేయునకా అనురూపము తొల్లాప్యమును స్రావీన వ్యాకరణమందును స్రావీన కావ్యములందును వచ్చును. వెనుకటి భాషలో శేయిగిన్నాన్ శేయ్న్తాక అని వికృతముగా విశేషముగాఁ బ్రయోగింపఁబడును. ఈరూపమునుబట్టి తెలుగునందు చేయుచున్నాడు అనురూపము సిద్ధించి వర్తమానకాలమున గ్రంథములందును సామాన్య వ్యవహారమునందును ఉపయోగింపఁబడుచున్నది.

తె. చేయుచున్నాడు = చేయు + చున్న + వాడు.

అ. శేయ్గిన్నాన్ = శేయ్ + గిన్న + అవన్.

68. చేస్తాడు మొదలయినవి కవిప్రయోగమునందు లేకపోయినను సాధారణచ్యవహారములో తలుచుగా ఉపయోగింపఁబడుటచే వానికి లక్షణము చెప్పట యావశ్యకము.

గ్రామ్యుని సత్కవులచేవిడువఁబడిన ఈప్రాచీన క్రియలయందు, ఉత, త అనునవి వర్తమానకాలవాచకాగమములు.

ఉ. చేస్తాడు, నేస్తాడు.

కొట్టుతాడు, లెట్టుతాడు.

శ్లో, నరుది, తరుది, పోది అను వర్తమానార్థకరూపములు మధ్యమ పురుషైకవచనమందు అగవకావ్యములోఁ బ్రయోక్తములయ్యున్నవి. కాని

యందువచ్చు దేశకారము పుణ్యమునకు వర్తమానకాలవాచకాగమముయొక్క తక్షణముతో సంబంధించియున్నది.

ఈరూపములును చున్నానుబంధములయిన రూపములవలె ననుస్త పదములు.

69. ధాత్వంతోకారమునకు అజాది ప్రత్యయము పరమగునపుడు లోపము.

చేయు + కత = చేయుత.

చేయు + ఇ = చేసి.

చేయు + ఆక = చేయక. [నకు సత్వము.

ఉ. చేస్తాడు = చేయుత + వాడు. రంగల సూత్రముచే యకారము

చేస్తాది = చేయుత + అది.

చేస్తారు = చేయుత + వారు.

చేస్తాది = చేయుత + అది.

చేస్తావి = చేయుత + ఆవి.

చేస్తావు = చేయుత + ఈవు.

చేస్తారు = చేయుత + ఈరు.

చేస్తాను = చేయుత + నీను.

చేస్తాము = చేయుత + నీము.

కొట్టుతాడు = కొట్టుత + వాడు.

కొట్టుతాడు = కొట్టుత + వాడు.

ఇట్లే కొట్టుతాది కొట్టుతాది మొదలయినవి యూహ్యములు.

70. యకారంతో చకారంత ధాతువులకు పరంబుగ ఉతాగమముయొక్క ఉకారమునకు లోపము రాగా ధాత్వంత చయలకు సత్వము.

ఉ. వ విధిచేత దాష్టంతమునందుండు తకారమునకు లోపము.

ఉ. చేయుత = చేయ్ + త = చేస్త; చేస్తాడు,
 సేయుత = సేయ్ + త = సేస్త; సేస్తాడు,
 వలచుత = వలచ్ + త = వలస్త; వలస్తాడు,
 వచ్చుత = వచ్చ్ + త = వస్త; వస్తాడు,
 తెచ్చుత = తెచ్చ్ + త = తెస్త; తెస్తాడు,
 ఈడుచుత = ఈడుచ్ + త = ఈడుస్త; ఈడుస్తాడు.

71 ఉండుతావును తకారమునకు లోపము

ఉ. ఉండుత = ఉండ్ + త = ఉస్త = ఉంట. తకారమునకు టత్వము.
 ఉంటాడు ఉంటారు ఉంటాది మొదలయిన గ్రామ్యరూపక్రియలు ఇట్లు
 వచ్చును. తకారమునకు టత్వము వచ్చినయెడల ఉన్నాడు, ఉన్నారు,
 ఉన్నది మొదలయిన రూపములు వచ్చును.

72. నకారంత థాతువులకు పంటిబుగ తకారమునకు
 టత్వము.

ఉ. అనుత = అన్ + త = అంట; అంటారు.
 తినుత = తిన్ + త = తింట; తింటారు.

ఇట్లు కొంటారు మింటారు మొదలయినవి ఉహ్యంతములు.

73. అంటారు అనుక్రియ అంట అంటాయని రూప భేద
 మును బొంది “ఇట్లు జనులు చెప్పుచున్నారు” అను సర్థమునందు
 బ్రయోగింపబడుచున్నది.

“తామంటలవడగడలంట యేమంటపాడుకముంట” భాగ. ౧౦.

ఇది గ్రామ్యభాషలో అవయవి మాటును.

74. ఈ గ్రామ్యరూపంబునందు అది ప్రత్యయము అయి
అగును.

ఉ. వస్తాది = వస్తాయ్ = వస్తయి.

పోతాది = పోతాయ్ = పోతయి.

తిట్టుతాది = తిట్టుతాయ్ = తిట్టుతయి.

కొట్టుతాది = కొట్టుతాయ్ = కొట్టుతయి.

ఇట్లే ఇరువది, ఇరువయి, ఇరువై, పుప్పది, ముప్పయి ముప్పై, అని
గ్రామ్యమునందు వచ్చును. ఇట్లే ప్రాకృతమునందును హరతి, హరది, హరతి,
రుంధతి రుంధతి అనివచ్చును.

75 భూత కాలము — భూతార్థకము లయిన క్రియల
యందు ఇత, ఇన అగమములు అగును. ఈ అగమంబులు సం
స్కృతంబునను కలవు.

ఉ. పతిత = పత్ + ఇత ; చదువఁబడిన.

గదిత = గద్ + ఇత ; చెప్పఁబడిన.

జనిత = జన్ + ఇత : జరియించిన.

స్ఫుటిత = స్ఫుట్ + ఇత ; పగిలిన.

ఇచ్చట తకారము భూతార్థకమయినది, దానికి ఇకారము అగమము.
ఈతకారమునకు నికారము అదేకమును.

ఉ. త్రాణ = త్రాత = త్రా + త ; రక్షింపఁబడినది.

భగ్న = భక్త = భజ్ + త ; వియవఁబడినది.

రుగ్ణ = రుక్త = రుజ్ + త ; రోగముగలిగినది.

ఇట్లే తెనుఁగునందును తకార నకారములు భూతార్థకములు. తకార
మునకు నకారాదేశము.

76. ఉత్తమ మధ్యమ పురుషంబులందు ద్వితీయ భూతంబునకు ఇతాగమమును, ప్రథమ భూతంబునకు అన్ని పురుషంబులందును ఇనాగమము నగు.

ఉ. చేసినాడు = చేసినారు మొదలయినవి ప్ర. భూ.

చేసితివి = చేసితి

చేసితిని = చేసితిమి. } ఓ. భూ.

77. ప్రత్యయాగమాదియయిన తాలవ్యాచ్చు పరంబగునపుడు ధాత్వంత యకారమునకు సత్వము.

ఋ-వ విధిచేత ధాత్వంతో శారమునకు లోపము.

ఉ. చేసెన్, వెలసెన్, మెరసెన్, కూసెన్, త్రొసెన్, వేసెన్.

చేసినాడు, చేసినది, చేసినది, ఈ క్రియలయొక్క సంజ్ఞేపరూపమయిన చేసెన్ అనునది స్త్రీపులింగంబులందు ఏకవచనమునకును నపుంసకమునందు రెండు వచనములకును వచ్చును.

ఉ. పక్షి చేసెన్. రాముడు చేసెన్.

పక్షులు చేసెన్. సీత చేసెన్.

వి.

వి.

పు. చేసినాడు

స్త్రీ. చేసినది,

స. చేసినది

చేసినవి.

ఈ నాల్గు రూపములలోను ప్రత్యయభాగమయిన 'అడు, అది, అవి, అది' అనునవిలోపంగా, చేసెన్ అనినవిలుదును. ఇకారమునకు ఎత్వము రాగా, చేసెన్ అని వచ్చినది.

78. పద్మాదులకు పరమైన ఇతాగమముయొక్క ఇకారమునకు లోపమును తకారమునకు పూర్వవర్ణాదేశమును పాక్షికముగ వచ్చును.

ఉ. పడినాడు = పడ్ + నాడు = పడ్డాడు.

పడు, ఇడు, చెడు, అను, కను, కొను, లిను, మను, విను, చను, ఇవి పద్మాదులు.

ఇడ్డాడు	కన్నాడు	మన్నాడు
చెడ్డాడు	కొన్నాడు	విన్నాడు
అన్నాడు	తిన్నాడు	చన్నాడు మొదలయినవి.

ఈరూపములకు కావ్యములందు విశేష ప్రయోగములు లేవు.

79. ఇనాగమముయొక్క నకారమునకు యకారము ఆదేశమగును. యకారమునకు పూర్వమయిన ఇకారమునకు లోపము.

ఉ. చేసినాడు	= చేసియాడు	= చేశాడు
వేసినాడు	= వేసియాడు	= వేశాడు
కోసినాడు	= కోసియాడు	= కోశాడు
వచ్చినాడు	= వచ్చియాడు	= వచ్చాడు
తెచ్చినాడు	= తెచ్చియాడు	= తెచ్చాడు
లిట్టినాడు	= లిట్టియాడు	= లిట్టాడు
అడినాడు	= అడియాడు	= అడ్డాడు

చేసినాడు మొదలయినవాని గ్రాహ్యరూపములయిన చేశినాడు మొదలయినవానికిని వైఠెప్పిన చేశాడు మొదలయిన రూపములు వచ్చును. ఈక్రియలు గ్రాహ్యములు.

30. ఆ యకారమునకు తాలవ్యమౌంటితే ధాతువులకు పరంబుగ లోపంబగు ఇతర ధాతువులకు పరంబుగ లోపంబు లేదు. ఇది పైఁ జెప్పిన ఉదాహరణంబులచేత వ్యక్తమగు.

తాలవ్య హలంశ ధాతువులు చేయు, వేయు, కోయు, వచ్చు, తెచ్చు మొదలయినవి.

31 బహువచనమందు యకారమునకు పరమైన ఆకారోకారములకు వర్ణసమీకరణవిధిచేత ఇత్యమును య లోపంబును వచ్చును.

ఉ. చేకారు = చేక్యారు = చేక్యరి = చేసిరి.

కొట్టారు = కొట్టిరి = కొట్టిరి.

తిట్టారు = తిట్టిరి = తిట్టిరి.

అడ్యారు = అడ్డిరి = అడిరి.

ప్రాచీన వైయాకరణులు యథేచ్ఛముగా కొన్ని విభక్తి రూపములను శుద్ధములనిగ్రహించి కొన్నింటిని గ్రామ్యమని విడిచిపెట్టినారు. కొట్టారు చేకారు అనువానిని కొట్టినారు, వేసినారు అనువానియొక్క వికృతములని పరిత్యజించిరి. ఇట్లుండఁగా కొట్టారు, వేకారు అనునవి తిరిగి వికారములనుబొంది కొట్టిరి వేసిరి అని కాఁగా వికృతములయొక్క వికృతములయిన ఈరూపములను ప్రాచీనపండితు లతిగ్రామ్యమనివిడువక యెట్లు పరిగ్రహించిరో తెలియదు.

32. అయాంతంబును గురువిరహితమును అయిన ఏకస్వర ద్విస్వర ధాతువులకు పరంబుగ ఆగమముయొక్క ఎకారమునకును ఇంచు ప్రత్యయముయొక్క ఇకారమునకును పూర్వమున ఇయాగమము వచ్చును.

అయోంతము యకాంతముకాని ధాతువు. భుజిండు, భుజియించు, జనించు, జనియించు, మొదలయినవి. నయించు; దీనియందు ధాతుభాగ మయిన నయ్ యాంతము; నయియించు అని రాదు.

ఉ. నగెను = నగియెను. పడెను = పడియెను. కొనెను = కొనియెను.

౩౩ నకారాంత ధాతువులకు పరంబుగ ఇతాగమము యొక్క ఇకారమునకు లోపమును తకారమునకు టత్వమును పాక్షికముగ నగును.

ఉ. అనిలివి = అంటివి అనిలిరి = అంటిరి. అనిలిని = అంటిని. అనిలిమి = అంటిమి.

ఇట్లు లిను, విను, కను, చను, మను, కొను మొదలయినవాని రూపము లాహ్యంబులు. వర్తమానంబునందు అంటారు, వింటారు, తింటారు మొదలయినవానియంతలి తకారమునకు టాదేశమువచ్చుటను చూడుము.

ఈనూత్రంబునందు చెప్పఁబడిన ఇలోపము గ్రామ్యమునందు యాంత చాంత ధాతువులకు పరంబుగ బహుళంబుగ వచ్చును.

ఉ. వేస్తిని, చేస్తిని, మోస్తిని, లేస్తిని, వస్తిని.

౩౪. ఉండు ధాతువుయొక్క డువర్ణమునకు ఇతాగమ తకారము పరమగునపుడు లోపము వైకల్పిము. డువర్ణము లోపించునెడ తకారమునకు వైసూత్రముచే టత్వము.

ఉ. ఉండిలివి = ఉంటివి. ఉండిలిరి = ఉంటిరి.

ఉండిలిని = ఉంటిని. ఉండిలిమి = ఉంటిమి.

౩౫. ఇవి ఉచ్చ ప్రత్యయముల తుది యక్షరమునకు లోపము పాక్షికముగ నగు.

ఉ. అనితివి = అనితి. చేసితివి = చేసితి. పోతివి = పోతి.
వండితివి = వండితి.

౩6 భవిష్యత్కాలము. — భూతమునందు చేసినాడు, చేసినది, చేసినవి అను క్రియలు చేసె అని సంక్షిప్తముయి నట్లు భవిష్యత్తునందు చేయువాడు, చేయునది, చేయునవి అను నవి చేయుకొ అని సంక్షిప్తమయ్యెను.

అరవమును శైయ్యుష్ అనునది శైయ్యాకొ శైయ్యాళ్ చేయ్యడు శైయ్యన అను నీనాల్గక్రియలకు ఇదులుగావచ్చుచున్నది. చేయువాడు అను క్రియలలో చేయు అను ధాతువునకు వెనుక నకారము లుప్తమయి యున్నది. ఈ నకారము చేయునది చేయునవి అను క్రియలలో ప్రత్యయ ములకు పూర్వముననున్నది. ఈనకారము అరవములోనుండు శైయ్యుష్ అను క్రియయొక్క తుదలోనుండు మకారమునకు అదేకముగా వచ్చినది. అరవములో శైయ్యుష్ అనుక్రియ శైయ్యుందు అని వికృతమయివచ్చును. ఇదియే తెనుఁగున చేసిడు అయినది. దీనికి ఉను అను అంత ప్రత్యయ మును చేర్చి వర్ణసూత్రానిధిచే ఎకారమునుపట్టి ఉనుప్రత్యయముయొక్క ఉకారములను సాక్షికముగా ఇకారములుగా మార్చిన

చేసెడును

చేసెడిని

అని రెండు రూపములు సిద్ధించుచున్నవి.

ఇట్లు స్త్రీలింగ పులింగములందు ఏకవచనమునందును నపునకలింగము నందు రెండు వచనములందును మూడు రూపములు వచ్చుచున్నవి.

ఉ. పక్షి } కూయును.
పక్షులు } కూసెడిని.
              } కూసెడును.

బాలుడు } చదువును, చదివెడిని, చదివెడును.
బాలిక }

87. భూతభ: పృథ్వులందు తొలవ్యాచ్చులంబట్టి యకారంబునకువచ్చు సకారము ఈ సంక్షిప్తరూపంబులందు ఉకారమునకు మునుపుగూడ గ్రామ్యంబునందు వచ్చును.

ఉ. తెలుసును, జేనును, వ్రాసును, పోసును, పేనును.

88. వైశిష్ట్య సంతక్షిప్త క్రియలయొక్క తుది నకారమునకు వాక్యంతమునందు లోపము విభాషనగును.

ఉ. అగును - అగు, చేయును - చేయు, వచ్చెను - వచ్చె.

ఈక్రియ ధాతుజన్య భవిష్యదర్థక నామవిశేషణములతో నేకరూపము అయినప్పటికిని, ఆరెండుక్రియలును భిన్నభులని తెలిసికొనవలయు. నామవిశేషణములు పూర్వము ఆకారాంతముగానుండి వెనుక నాయంతాకారము లొపించి దానికి పూర్వమునందుండు నకారము అరవమునందు మకారమును తెనుగున నకారమును అయ్యె. కన్నడనుందు మఃకాయుండును.

ఉ. క. పాడువ. అ. పాడుమ్. తె. పాడుక్. 'పాడంగతి'

89 మధ్యమోత్తమపురుషములయందు ఉదాగమము భవిష్యత్కాల వాచకమయినది. ఈ ఉదాగమముయొక్క దకారము కన్నడ ద్రవిడ భాషలలోని ఉదాగమముయొక్క వకారస్థానమందు ఆదేశమయినది.

తె. కన్న.

ఉ. చేయుదు	=	గెయ్యది.
చేయుదురు	=	గెయ్యదిరి.
చేయుదును	=	గెయ్యదిను.
చేయుదుము	=	గెయ్యదివు.

అర. శ్యైవ్య	=	శ్యైవ్య.
శ్యైవ్యర్	=	శ్యైవ్యర్.
శ్యైవ్యక	=	శ్యైవ్య.
శ్యైవ్యం	=	శ్యైవ్యమ్.

నాల్గవ పద్యములో ఆజనపదములందు దశారమునకు దశారాదేశము పాక్షికముగా వచ్చినట్లు తెలుగునందు దశారాదేశము నిత్యము.

90 భవిష్యత్కాలాగమ మయిన ఉద్ అనుదాని యొక్క ఉకారమునకు ఎకారము వైకల్పికముగ నాదేశమగు ఆదేశపూర్వమయిన యాకు పత్వము. (75 నూ.)

ఉ. చేనెదవు - చేనెదరు - చేనెదను - చేనెదము.

91. ధాన్వంతముననుండు అక స్వార పూర్వకమయిన చకారమునకు ఉపగమము పరంబునపుడు వైకల్పికముగా పత్వము అగును.

ఉ. ఆకర్ణింపుదురు	=	ఆకర్ణించు + ఉద్ + ఉరు.
దంపుదురు	=	దంచు + ఉద్ + ఉరు.
చింపుదురు	=	చించు + ఉద్ + ఉరు.

దత్వము లేనిపక్షమున ఉదాగమమునకు పూర్వమయిన చకారము నకు లోపమును దశారమునకు తత్వమును అగును.

ఉ. ఆకర్ణింపుదురు	=	ఆకర్ణింతురు.
దంచుదుగు	=	దంతురు.
చింపుదురు	=	చింతురు

ఈ కార్యము ఉదాగమముయొక్క ఉకారమునకు ఎత్వము వచ్చిన పక్షమున లేదు; ఆకర్ణించెదరు-దంచెదరు-చించెదరు.

92. థాత్వంతమునందు చకార ద్విత్వమునకు ఉదాగమము పరంబగునపుడు ఆయాగమముయొక్క ఉత్తునకు లోపమును చకార దకారములకు తద్వయాదేశమును అగును. దీర్ఘపూర్వమయిన చకారమునకు లోపము; దకారమునకు నిత్యము

- ఉ. వచ్చుదువు = వచ్చీ + దువు = వత్తువు.
 తెచ్చుదువు = తెచ్చీ + దువు = తెత్తువు.
 నొచ్చుదువు = నొచ్చీ + దువు = నొత్తువు.
 ఇచ్చుదువు = ఇచ్చీ + దువు = ఇత్తువు.
 చూచుదువు = చూచీ + దువు = చూతువు.

ఈ కార్యము ఉదాగమముయొక్క ఉకారమునకు ఎత్వము వచ్చిన పక్షమునలేదు. వచ్చెదవు, తెచ్చెదవు, నొచ్చెదవు, ఇచ్చెదవు, చూచెదవు.

93. థాత్వంత యకారమునకు ఉదాగమము పరంబగునపుడు ఉకారలోపము పాక్షికము ఉకారలోపము వచ్చుచో యకారలోపమును దకారమునకు తకారమును అగును.

- ఉ. వేయుదురు = వేతురు
 వ్రాయుదురు = వ్రాతురు
 మోయుదురు = మోతురు } ఇవి గ్రామ్యరూపములు.

94. ఈ భవిష్యద్రూపమునందు ఉత్తమపురుష బహువచనముయొక్క ఉదాగమమునకు ఏకారాదేశములేక అముప్రత్యయమును చేర్చగా ఉభయస్థానార్థక క్రియవచ్చును.

- ఉ. ఉండుదము, ఉందము; ఉండు.
 పోవుదము, పోదము, పోవు.

వత్తము, వచ్చు.
 ఇత్తము, ఇచ్చు.
 చొత్తము, చొచ్చు.
 నొత్తము, నొచ్చు.
 చూతము, చూచు,
 పీఠము } పీలుచు.
 పిల్లను }

95. గ్రామ్యుంబునందు భవిష్యదర్థకమునకు వేటు రూపములు గలవు. వానికి సంశయ భవిష్యద్రూపములని పేరు పెట్టవచ్చును. ఇవి కన్నడమునందు విశేషముగాఁ బ్రయోగింపఁబడుచున్నవి. భవిష్యత్కాలాగమమైన ఉద్ అనుదానికి మూల రూపమయిన ఉవాగమముయొక్క వకారమునకు యకారాగమము చేయుటచే నారూపము వచ్చును.

కన్నడము.		తెలుగు.
ఉ.	అడువను ఆడ్యాను	అడేని
	అడువకు ఆడ్యాకు	
	అడువదు ఆడీరు	
	అడువరు ఆడ్యారు	అడేరు
	అడువి ఆడీయె	అడేవు
	అడువిరి ఆడీరి	అడేరు
	అడువెను ఆడేను	అడేను
	అడువెవు ఆడేవు	అడేము

అడువాడు, అడునది, అడునది, అడునవి, అను ఈనాణ్యుక్తియలకు మాఱుగా అడును అననదివచ్చునట్లు అడేని అనునది సంశయార్థము

నందు ఆనాటగు క్రియలకు మాటుగా వచ్చును. అది అడును అనుదానికి సమానము. మిగిలిన విదురూపములును కన్నడ క్రియలనుబోలియున్నవి. మధ్యమపురుషమునందు ఈకారమునకు ఏ కారమును, ఆదేవు మొదలయిన రూపములయొక్క చివరయందు కన్నడ ప్రత్యయములకుబడులుగా లెనఁగు ప్రత్యయములును వచ్చియున్నవి.

98. ప్రార్థనాద్యర్థకము.

౧. ప్రార్థనాద్యర్థకములందు కేవల ధాతువులు రూప భేదము లేక వచ్చును.

ఉ.	అడు	తిను	దాటు	మిరు
	పాడు	విను	చేరు	క్రోలు
	వేడు	కొను	లేరు	వ్రాలు
	పడు	కొట్టు	పారు	వ్రేలు
	చెడు	తిట్టు	కోరు	లేలు
	కలుచు	నడచు	కలుచు	చెలుచు

వీనిలో ధాతురూపములకు భేదము కలుగలేదు.

౨ విశేషధాతువులు రూపభేదముతో వచ్చును.

ఉ.	లే - లేచ్చు	చూడు - చూచు
	రా - వచ్చు	పో - పోవు
	విడు - విడుచు	ఈ - ఇచ్చు

వీనిలో ధాతురూపములు భిన్నమయి యున్నవి.

3. ధాతువులు పురుషప్రత్యయములతో జేరివచ్చు క్రియలు.

చేయుము = చేయు + ఉపరి.

చేయుండు = చేయు + ఉండు.

౪. ధాతువులు ప్రత్యయములతోను శాలవాచకాగమముతోను వచ్చును; ఈక్రియలు భవిష్యదర్థక క్రియలు. అగును—నీకు శుభంబగును.

చేయుదము = చేయు + ఉద్ + అము.

పక్ష, శ్రోత, ఈ యిరువురయొక్క ప్రార్థన.

అగును చేయుదము ఈరెండును కేవలభవిష్యదర్థకములు. ప్రయోగబలముచేత నది ఆశీరాద్యర్థకములయినది. ఈ ప్రయోగము ద్రవిడ కర్ణాటక భాషలందును గలదు.

క. ఆం. ఎల్లర్ ఈగల్ ఆశ్వమేధపంమాడుపం.

అ. నావ్ ఎల్లార్ ఈజ్ఞు ఆశ్వమేధత్తైవజ్ఞువాం.

౫. భావనానుములు ఆశీరాద్యర్థమునందుఁ బ్రయోగింపబడును.

నీకు మేలుకలుగుతను. కలుగుతక=కలుగుట; అ. కిడైత్తల్.

వాడు రాని. అ. అవన్ వరల్. క. అవను వరలి.

97. ధాతువులకు ఏకవచనమున ఉము ప్రత్యయమును బహువచనమున ఉండు, ఉండు ప్రత్యయములను చేర్చుటచే ప్రేరణాద్యర్థరూపములు గలుగును.

ఉ. చేయుము = చేయు + ఉము. అ. చేయుమ్.

చేయుండు } చేయు + ఉండు.
చేయుండు }

ఉమ్మనకు ప్రకృతి అణవప్రత్యయము ఉమ్. ఇది బహువచనమందు అణవములో వచ్చినను ఇచ్చట ఏకవచనమందె ప్రయుక్తమగును.

ఉండు. ఉమ్మవలనఁబుట్టినది. ఉమ్+ఉ = ఉమ్+ఉ+ఉ. ఉకారము అంతమునందువచ్చిన నిరర్థక ప్రత్యయము. ఉకారము అగుము.

ఉమ్+డ్+ఉ = ఉన్+డ్+ఉ = ఉండు. పకారమునకు అనుష్ఠానాదేశము.

98. ధాత్వంబునందుండు ఇంచు చకారమునకు పకారమును ద్విరుక్తముకాని యన్యధాకారమునకు పకారమును ఉము ఉండు ప్రత్యయములకు పూర్వమునందు ఆదేశము లగును. (౮౮)

ఉ.	ఇంచు చకారము.	పచింపుము.
		పచింపుండు.
	అడంచు	అదంపుము.
అన్య	చకారము.	పిలుపుము.
		పిలుపుండు.

ఖండబిందువుమీఁది చకారమునకును పకారమువచ్చును.

ఉ.	తలంచు	తలంపుము.
	త్రేంచు	త్రేంపుము.
	తోంచు	తోంపుము.

ఏంచునకు వై భాషికంబు.

ఏంచు	ఏంచుము
	ఏంపుము

నోంచునకు లేదు.

నోంచు	నోంచుము.
-------	----------

బిందుపూర్వమయిన ధాతుజ చకారమునకు పకారము బహుళంబుగ నగు.

తలంచు	తలంపుము.
మించు	మించుము.

కాంచు

కొంచుము.

ఇంచు

ఇంచుము.

99. కొన్ని విశేషరూపములు సూత్రవిరుద్ధములయి యుండును.

ఉ. రమ్మ = అ. వారుమ్ = వ్రామ్ = వ్రమ్మ; ఉకారము అంత ప్రత్యయము ను మద్విత్వమును వకార లోపమును రాఁగా, వారుమ్ రమ్మ అయినది.

రండు = అ. వారున్. తె. వారుండు = వ్రండు.

లేమ్మ } అ. తారుమ్ = లేరుము, తారునకు తెనుగున లేరు అదేశము, లేరుము } రేఫలోపము, ఏకారమునకు హ్రస్వము, మకారమునకు ద్విత్వము.

లేరుండు } వైఁజెప్పినదానివలె
లేండు }

ఇమ్మ = అ. ఈయుమ్ = ఈయుము, యకారలోపము, ఈకారము నకు హ్రస్వము, మకారద్విత్వము.

ఇండు = అ. ఈయున్. తె. ఈయుండు, యలోపము, ఈకారమునకు హ్రస్వము.

అగుము }
కమ్మ } అవుము, బొము, అవుండు, బొండు
అగుండు }
కండు }

అగుము పాక్షిక వర్ణ ప్లురిచేత కాము అయ్యె, అకారమునకు హ్రస్వము, మకారమునకు ద్విత్వము.

అగుండు వర్ణ ప్లురిచేత కొండు అగును. అకారమునకు హ్రస్వము రాఁగా కండు అగును. ఇక్కడ అనుస్వారమునకు ఏకలఘ్వ

క్షరము పూర్వమందు లేక యుండుటచేత అర్థానుస్వారా దేశము లేదు.

పో.	పోవుము	నేరుచు.	నేరువుము	పిలుచు.	పిలువుము
	పోమ్ము		నేరుము		పిలుము
	పోవుండు		నేరువుండు		పిలువుండు
	పోండు		నేరుండు		పిలుండు.
కొను.	కొనుము	చొచ్చు.	చొరుము	చూచు.	చూడుము
	కొమ్ము		చొరుండు		చుమ్ము
	కొనుండు	నొచ్చు.	నోవుము		చుము
	కొండు		నోవుండు		చూడుండు
		లేచు.	లేమ్ము		చుండు
			లేండు		చుడు.

చుండులొనుండు పూర్ణానుస్వారమునకు పాక్షికముగ వర్ణానుస్వారము అగును.

100. అన్ ప్రత్యయాంశ భావనామముప్రేరణాద్యర్థమునందువచ్చును. ఈరూపమునకు కన్నడమునందు ఉండునట్లు ఇకారము అంతమునందుండును.

ఉ. వాడుచేయని - చేయని = చేయన్ + ఇ.

క. అవసుగెయ్యలి - గెయ్యలి = గెయ్యల్ + ఇ.

కాని (అగు)

అనని - నాని (అను)

కనని - కానని (కను)

పోవని - పోని (పో)

నేరువని - నేరని (నేరుచు)

లేరని - లేని (లేచ్చు)

ఈయని	-	ఈని	(ఇచ్చు)
చొరని	-		(చొచ్చు)
నోపని	-	నోని	(నొచ్చు)

101. కాని యనునది భేదార్థమందు క్రియావిశేషణ మగును.

ఉ. 'సీత సీక్ష్మరుండ యజకత్వంబు సేయనోపుంగాని యొరులోపరు'.
అది.

వ్యతిరేక సంభావనార్థంబునందును వచ్చును.

ఉ. 'వానింజాచిశాని తుడువనొల్లను'. అది. 'వానింజాడనియెడల సేను తుడువ నొల్లను' 'నాయుదరంబు భేదిల్లినంగాని యిమ్మునికుమారుండు వెలువడ సేరండు' అది. 'నాయుదరంబు భేదిల్లని యెడల నిమ్ముని కుమారుండు వెలు వడ సేరండు.' వికల్పమందు సేడుకాని, రేపుకాని, వాడుకాని వీడురాని. ఇట్లే కన్నడమందు అవనాగలి ఇవనాగలి బరలి.

102. తన్ (అటవమునందు తల్) అంతమందుఁగలిగిన భావనామము ఆశీరర్థంబున వచ్చును.

ఉ. అగుతక, కాపుతక, కాతక. పోపుతక, కలుగుతక.

103. ద్రవిడంబునందు కైయను క్రియాసామప్రత్య యము తెనుఁగున 'క' అని యగును. ఈ క ప్రత్యయాంతమ యైన పదములు రాక, పోక, అనిక, తూనిక, మొదలయినవి. ఈ క్రియ గ్రామ్యంబునందు వ్యతిరేకంబున వచ్చును. సీత అపనిచేయక; సీతవడవక. ఇట్లు మధ్యమపురుషంబునందు వచ్చును.

104. అగుథాతువునకు కప్రత్యయము చేర్చుటవలనఁ బుట్టినది కాక ; ఇదిమాత్రము ప్రార్థనాద్యర్థమునందు వచ్చును.

ఉ. అట్టులకాక.

ఈ క్రియ అభావసంభావనయందును 'కాని' వలె వచ్చును.

ఉ. "నీవు నలునడుం బేర్చితో దేవివైన గాక

నీ సముజ్జ్వలహాపకాంతివిభవ

నిత్య సౌభాగ్య భాగ్యా భిజాత్య భద్ర

లక్షణావశులవి సఫలంబులగునె". ఆరణ్య.

105. అది ప్రత్యయమును భవిష్యదర్థక క్రియాజన్య విశేషణమునకు చేర్చుటచే బుట్టునట్టి భవిష్యదర్థక భావ నామము. విధర్థమునందు వచ్చును.

ఉ. నీవు ఈ కార్యమును చేయునది.

క. నీను ఈ కార్యవస్తు గెయ్యవదు.

ఆర. నీ ఇక్కార్యతైచ్చెయ్యదు.

ఉ. "ఇచ్చునది ధనము పాత్రున

కచ్చుగ నొరువేడకుండునది యభిమాలులై

వచ్చిన యాకార్యులవృథ

పుచ్చకయుండునదిసర్వభూతస్థితికా". జక్కన విక్రమార్క.

106. భవిష్యత్కాలమునందు ఉదాగమమును అము ప్రత్యయమును బొందిన ఉత్తమపురుష బహువచనక్రియ ఉభయప్రార్థనార్థమునందు వచ్చును.

ఉ. మనము చేయుదము,

వత్తము=వచ్చుదము.

మనయశోద చిన్న మగవాని గనెనట

చూచిన త్తమమ్మ నుదతులార. భాగవ.

పదము=పోవుదము.

పదమాయాదోటః జరింపకింటికిఁ. మను.

107. భవిష్యత్కాలమునందలి ఏకవచనమునకు వచ్చె
డు ఉన్, ఎకిఁ, ఎడున్, ప్రత్యయసంతములయిన క్రియలు ఆశీ
రర్థమునందుఁ బ్రయోగింపబడును.

ఉ. నీకు శుభంబగును. నీకు మేలుకలిగడిని. నీకు మేలుకలిగడును.

“అర్చిహరక్రియాభిరతుఃస్తై కృతసన్నిధియై ప్రదక్షిణా
పర్వశిఖాగ్రహస్తమల వహ్నిమహాద్విజ దివ్యమంత్ర ని
ర్వర్తిత హవ్యమల్ గొనుచు శారిజనైః కులేశ నీకు సు
పూర్త మనోరథంబులును బుణ్యఫలంబులునిచ్చుచుండెడుఁ.” భార.

108. అస్పృశ్యములును జేర్చుటచేత భావనామములు
సిద్ధించును.

ఉ. చేయక, రాక, పోక, నడవక, కడువక
కన్న. గయ్యల్, అరల్, పోగల్, నడయల్, కడియల్.
అర. కెయ్యల్, వరల్, పోగల్, నడక్కల్, కడిక్కల్.

109. ఈ అస్పృంతనామములు ప్రథమాచతుర్థి సప్తమీ
విభక్తులందువచ్చును. చతుర్థిసప్తమ్యర్థములందు విభక్తిప్రత్య
యము చేర్చబడదు.

ఉ. చేయక, తగును, అగును, వచ్చును.

క. గయల్, తగును, అక్కుం, అర్కుం.

అ. కెయల్, తగును, అగును, వరును.

తె.

క.

అ.

చేయక వచ్చినాడు. గయ్యల్ అందను. కెయ్యవందాక.

చేయక ‘చేయుటకు’ అని యర్థము.

నూత్యంబువయింపక నేను లేచితిని.

ఉదయింపక, 'ఉదయించుటయందు' ఉదయించుకాలమునందు అని యర్థము.

ఇట్లు చతుర్థీ సప్తమీ విభక్తిర్ధములతో విభక్తిప్రత్యయములు లేక వచ్చు అన్నంతభావనామములకు తుమాన్నంతమని ప్రాచీనులు పేరుంచి యున్నారు.

110. అస్పృత్యయము పరమగునపుడు ధాత్యంతము నందుండు ఓర్పు క్తమును బిందుపూర్వమునుగాని చకారము నకు వత్వము.

ఉ. అఱివక్ = అఱిచు + అన్.

కఱివక్ = కఱిచు + అన్.

. ఇట్లు,

నిలువక్ నిలుచు

నడవక్ నడచు

మఱివక్ మఱిచు

విడువక్ విడుచు

పోవక్ పోచు

కావక్ కాచు

లేవక్ లేచు

ఈడువక్ ఈడుచు

ఊడువక్ ఊడుచు

ఘీరువక్ ఘీరుచు

111. బిందుపూర్వక చకార మంతమందుంగలిసిన ధాతువులకు పరముగ అస్పృత్యయము రాగా చకారమునకు వత్వము.

సులింపక్ సులించు

స్తులింపక్ స్తులించు

పంపక్ పంచు

వంపక్ వంచు

చింకక్ చించు

వింపక్ వించు

క్రిందవచ్చునవి విశేషరూపములు.

నేరువక్
నేరక్

} నేరుచు

కొలెక్
కొలెక్

} కొను

కొనక్
కొనక్

} కొను

పిలువక	} పిలుచు	కాక	} అగు	తేరక	} తెచ్చు
పిలక		కక		తేన్	
పోలక	} పోలు	నాక	} అను	రాన్	వచ్చు
వలక		అనక		ఈయక	} ఇచ్చు
బలక				ఈక	

పోలక, వలక, కొలక, కోలక వీనియందు అన్వయయాకారమునకు ఎత్వము. పోలకయొక్క ఓకారమునకు అకారమును చకారమునకు వకారమును రాగా 'వలక' సిద్ధించును. కొను ధాతువుయొక్క నకారమునకు లత్వమును ఒకారమునకు పాక్షిక దీర్ఘమును రాగా కొలక కోలక అగును.

వానింబోలక 'వానిని పోలునట్లు' అని యర్థము.

వానివలక=వానివలక = వానికవలె వలక శబ్దముయొక్క అద్యవకారము స్థిరము అగుటచేత పూర్వమయిన నకారమునకు లోపము.

నాటంగోలక=నాటనుకొనిక; అనగా 'నాటను మొదలుగా' గాని' యని యర్థము.

కొలక "అరామక్షోణికి జన్మనాటంగొలె". పను.

కోలక

"జననతయేనుహిడింబుం

డనురక్కనుచెలియలం బ్రియంబున నినుఁ జూ

చిన యప్పటఁ 'కోలెను' గడు

మనోజశరపీడ్యమాన మానవనైలికా." భార.

"ఇతఁడుపుట్టిన 'కోలెను' నెసకమెసక." భార.

నాక=అనన్.

"దీనినగస్తి 'నా'తరఁగు దివ్యమునీంద్రుఁడు తొల్లి ప్రీతితో భూసుత యగ్నిదేవ్యుడను భూరి మనీంద్రునకిచ్చె". భార.

“మానిను లనత్యవచనం

‘నా’ నిట్టు లనత్యభాషణం మచితంబే”. భార.

ఈ = ఈయక.

“...వరం

‘వీ’వచ్చితి గోరుమెద్ది యివ్వమునీకుకా”. భార.

112. కాక - కక ఈరెండును నామములతోను అన్వంతములయిన యితరభావనామములతోను అనుప్రయుక్తములయి నామముగను క్రియావిశేషణముగను వచ్చును.

చూడగన్ = చూడక + కన్. చూడక ‘చూచుట’ కక (అగన్) ‘అగినపుడు’ అనగా, ‘చూచునపుడు’ అని యర్థము.

చూడగవలయు, చూడక+కన్+వలయు. చూడక ‘చూచుటయను కార్యము’, కన్ ‘అగుట సంభవించుట’ వలయక ‘ఇవ్వమగును,’ ‘చూచుటయనెడు కార్యము సంభవించుట ఇవ్వమగును’ అనగా ‘చూచుట యివ్వమగును’ అనియర్థము.

“‘అచ్చముగ’మూడుమెచ్చలు

మెచ్చితిడితమునగరుణమిక్కుటమయ్యెకా

‘నిచ్చలముగ’నడుగుమునీ

కిచ్చెదవలసినవరములెయ్యివియైనకా”. హరిశ్చం.

“దలముగమేననెల్ల భసితంబెసలార నలంది చర్చ మి

ముల మెయిగప్పి భూతగణము ‘ల్పజియింపగ’ నిప్పరేక భూ

ముల వసియించినట్టి ననుబోలినవాడవు నీవు నీకు నో

నలినహితాన్వయాభరణ నాన‘వహింపగ’నేటికిమైయికా.” హరిశ్చం.

“మందాకినీపాండుమహితనై కతముల ‘గ్రీదసల్పగ’నీకుఁబ్రియమకాదె”.

శృంగార నైషధము.

“క్రచ్చటవేటపచ్చియిటగజ్జునుహమునిజూచి‘పోవగా’వచ్చితిమి”భా.

“అమితపరాక్రమంబును రయంబునుశావును గల్లుభేదరో
త్రముడవు పూని నీదయిన దాస్యమువాసి‘కొనంగ’ నీకుఁ జి
త్రముగలదేనిభూరిభుజదర్పముశక్తియొ‘నేర్పడంగ’ మా
కమృతము చెచ్చియిమ్ము.” భార.

“అని‘పోవగా’వచ్చునె.” హరిశ్చం.

113. ఈ క్రియానామము వలయ్యాదులతోఁ జేరి వా
నికి గర్తగావచ్చును.

ఉ. చేయక + వలయును.

- వలదు.
- కూడును.
- కూడదు.
- చెలును.
- చెల్లదు.
- తగినను.
- తగదు.
- వచ్చును.
- రాదు.
- అగును.
- నాదు.

‘కావలయును’=కాక + వలయును.

“నాకుఁబ్బవల్లెడుప్రక్రండు దీర్ఘాయారాఁగైకృత్వర్య బలననున్వితుం
డును పరిశక ర్తయొ ‘కావలయు’ ” భార.

‘తలంపవలయును’=తలంపక + వలయును.

“క. జననాథవేటవేపమున

గొనకొనికణ్వాశ్రమమునకున్వచ్చిముదం

బున నందు నీవునా కి

చ్చినవరముఁదలంపఁవలయుఁజిత్తములోనకా”. భార.

‘చేయందగును’=చేయక + తగును.

“నాయందుఁదొంటియట్టుల

చేయుమనుగ్రహమపజ్ఞ ‘నేయందగునే”. భార.

‘నేరఁబోలును’=నేరక + పోలును.

“ఉ. ఇచ్చుగనాత్మరక్ష విధియించువిధంబున మంత్రరక్షయ

త్నమ్మునఁ జేయఁగావలయుఁదత్పరిరక్షణ శక్తిసెల్లకా

ర్యమ్ములు సిద్ధిఁబొందుఁ బరమార్థము మంత్ర విభేదమైనఁ గా

ర్యమ్ములు నిర్వహించఁగల్గుహస్సుతికైనను ‘నేరఁబోలునే.” భార.

‘ప్రేయంగవలయు’=ప్రేయక + కాక + వలయు.

“పొంగియుంకొక్కమాటు ‘ప్రేయంగవలయు’”. వారిశృం.

‘పలుకఁగనగును’=పలుకక + కాక + అగును.

“క. భూవినుత నిన్నుఁ ద్రిభువన

పావను నకుచివని యెట్లు ‘పలుకఁగనగు’ వ

ద్దేవివిత్రపతివ్రత

గావున నకుచులకుఁ గానఁగాదనవద్యా”. భార.

ఈభావనామయొక్కరుది నకారము సంధివిధులచేతఁ బలువిధముల మాటివచ్చుటఁబట్టి దీరిని గొందఱు బండితులు ఉత్తరపదములకుఁ గర్తృ పదముగా గ్రహింపక వానితోఁజేర్చి ఒకశబ్దముగా గ్రహించి పద వ్యూహమునకు విరుద్ధముగా లక్షణముచెప్పిరి. అది యెట్లనఁగా, చేయకపల యను అను రెండుపదములను ఒకపదముగా గ్రహించి దానిని వాక్యమునకుఁ గ్రియఁగాఁజేసికొనిరి. ఆక్రియయొక్క సమవ్యర్థమునకు వాడు అర్థికమైన

కర్తకౌఁబట్టి యీలక్షణము కేవలార్థికము. శబ్దస్వరూపమునుబట్టి లక్షణము చెప్పునెడల వలదు కూడదు అనుపదముల తుదిని దు అను నమ్రంసకలింగై క వచనప్రత్యయము వాడు అను కర్తకు విరుద్ధమగుటచే వలయు మొదలయినవానికిఁ జూర్వపదమే కర్తయనుట యుక్తము.

భ విష్య దర్థ క్రి యా విశేషణము.

114. అన్ ప్రత్యయాంతమయిన భావనామము చతుర్థి విభక్త్యర్థమున విభక్తి ప్రత్యయము లోపింప భువిష్యదర్థ క్రియావిశేషణముగావచ్చును. దీనికే తుమున్నర్థకమనిపేరు.

చేయఁబోయినాఁడు 'జేయుటకుఁబోయినాఁడు'.

పఠింపఁ బాఠశాలకేగినాఁడు. 'పఠించుటకుఁగాను పాఠశాలకు పోయినాఁడు'

'పలకకా' పలుకుటకు.

"నాయొద్దనె 'పలక' నీకు నాన యులేదే". భార.

'ఈకా' = ఇత్యక్త ఇచ్చుటకు.

"వరం

'బీ'వచ్చిరిఁగోరుమెద్ది యివ్వచునీకుకా". భార.

115. ఈయర్థమునందు కాక, కన్ అను భావనామము అనుప్రయుక్తమగును,

'జేయంగకా' = చేయన్ + కాకా ; జేయకా 'చేయుట', కాకా అగుటకు,

"ఏను గఁచుం దనువాడ మ

హానియమ నమన్వితుఁడ బృహస్పతి సుకుండకా

మాకుగ వచ్చితి నీకును

భానునిభా కిన్యవృత్తిఁ 'బనిజేయంగకా'." భార.

'తేరగ్' = తేర + కా ; పైజెప్పినదానివలె, తెచ్చుట అవి
యర్థము.

“అడవికిఁ బువ్వులు ‘తేరగ్’

వడి సరిగిన కచునిఁ జంపి వానిని దనుజుల్

పొడవుగడఁ గాల్చి సురతోఁ

దడయక యబ్బుది శుక్రఁ ద్రావించి రొగిశా”. భార.

భూతార్థక్రియావిశేషణము.

116. ధాతువునకు ఇకారము చేర్చుటచేత భూతార్థ
క్రియావిశేషణము వచ్చును.

ఉ. వచ్చి = వచ్చు + ఇ.

ఆడి = ఆడు + ఇ.

తెచ్చి = తెచ్చు + ఇ.

కొట్టి = కొట్టు + ఇ.

ఈక్రియలు అతివము మొదలయిన భాషలలో ఉకారాంతములు కాని
యితర ధాతువులవలె దుప్రత్యయము అంతమునందుఁ గలిగియుండినవి.
అట్లుండినయెడల అవి వచ్చిదు, తెచ్చిదు, ఆడిదు, పాడిదు అని యుండవ
లయు. దుకారములొప్పింపఁగా వచ్చి, తెచ్చి, ఆడి, పాడి, అనిసీద్ధించినవి.

117. యకారాంత ధాతువులకు ఇప్రత్యయము పరం
బగునపుడు యాకు సత్వమగును. (౭౭-వ విధి చూడు).

ఉ. చేసి = చేయు + ఇ.

వేసి = వేయు + ఇ.

కొని = కొలు + ఇ.

118. అగు పోవుధాతువులకు ఇప్రత్యయము పరమగు
నపుడు గకార వకారములకు యకారాదేశంబు అగును.

ఉ. అయి = అగు + ఇ = అగి, అ. అగి;

అయి, ,, అయి.

పోయి = పోవు + ఇ = పోవి, ,, పోగి;

= పోయి, ,, పోయి.

119. ఈ క్రియావిశేషణముతో వేటుధాతువులు అను ప్రయుక్తములగుటచేత అనేక సమస్తధాతువులు పుట్టును.

ఉ. చేసివేసెను, చేసికొనెను, చేసియిచ్చెను, కట్టివేసెను, కట్టికొనెను, కట్టియిచ్చెను.

120. యకారాంతధాతువునకు కొనుధాతువు అను ప్రయుక్తమగునపుడు పైఁజెప్పిన ఇప్రత్యయమునిత్యము. ఇతర ధాతువులకు అనుప్రయుక్తమగునపుడు ఆ ప్రత్యయమునకు పాఠికలోపము.

ఉ. చేసికొనెను, చేసికొనెను.

వ్రాసికొనెను, మూసికొనెను.

పట్టుకొనెను, పట్టికొనెను.

తిట్టుకొనెను, తిట్టికొనెను.

ఇకారము లోపింపక యుండుటకు కారణము ఏమనఁగా, 'ఇకారము చేరఁగా యకారమునకు సత్వము ఆదేశమగుచున్నది. ఇకార లోపము యినయెడల యకారమునకు సత్వము లేకపోవును. అప్పుడు చేయుకొని అని చెప్పవలయు. ఇకారమయోగముచేత యాకు వచ్చిన సత్వము లో లగఁగక యుండుటఁబట్టి ఆసత్వమునకు కారణమయిన ఇకారము అవశ్యముగా నుండవలయు. గ్రామ్యభాషలో ఇకారమునకు లోపము వచ్చును. వచ్చియు సకారము లోలగఁగక నిలిచియుండును.

ఉ. తెలుసుకొను, చేసుకొను, వేసుకొను, వ్రాసుకొను, చూసుకొను,

121. తెచ్చుధాతువు అనుప్రయుక్తమగుచో ఈ యి ప్రత్యయమునకును ధాత్వంతాక్షరమునకును ప్రాయీకంబుగ లోపంబగును. తెచ్చు ధాతువుయొక్క చకారమునకు ముందు అనుస్వారాగమమును ఒక చకారమునకు లోపమును అగును.

ఉ. అగు + తెచ్చు = అగుచెంచు.

నెగయు + తెచ్చు = నెగయుచెంచు.

పోవు + తెచ్చు = పోవుచెంచు.

చొచ్చు + తెచ్చు = చొచ్చెంచు.

పుచ్చు + తెచ్చు = పుచ్చెంచు.

తోచు + తెచ్చు = తోచెంచు.

నడచు + తెచ్చు = నడచెంచు.

పఱచు + తెచ్చు = పఱచెంచు.

మొలచు + తెచ్చు = మొలచెంచు.

వీచు + తెచ్చు = వీచెంచు. ఇత్యాదులు.

ఈ తెంచుధాతువు ఖండనార్థకమైన తెంచుధాతువుకాదనియు తెచ్చు ధాతువునందు చకారమునకు పూర్వమున నిష్కారణముగ ననుస్వారమును ఉంచుటచేత తెచ్చు తెంచు అయినదనియు తెలిసికొనవలయు. దానికి తుముప్పర్థకము మొదలయినరూపములు తెచ్చుధాతువునకు వచ్చునట్లే వచ్చును.

ఉ. అగుడేరక, అగుడేక, అగుడేరక, అగుడేక, అగుడేరమి, అగుడేమి.

122. ట ప్రత్యయాంతములయినభావనామములకు ఉన్న ప్రత్యయము జేర్చుగా భూతార్థక క్రియావిశేషణము వచ్చును.

ఉ. వచ్చుట + ఉక = వచ్చుటయుక 'వచ్చినవెనుక' రాగాక.

తెచ్చుట + ఉక = తెచ్చుటయుక 'తెచ్చినవెనుక' లేగాక.

ఇచ్చుట వచ్చుట తెచ్చుట అనునవి టప్రత్యయాంతభావనామములు.
వానితో ఉక ప్రత్యయము చేరినవి.

ఉ. 'ఇయ్యకొనుటయుక' = ఇయ్యకొనుట + ఉక.

"అందఱు సత్తెఱంగిన 'కయ్యకొనుటయు' నతండు గాండీవంబు నవలొ
కించి" భార.

'చనుటయుక' = చనుట + ఉక.

"ఇంతి జేరగా

జనియెవిధాల్పలుబ్ధపకంబు" బోవుమ్మగంబుచాడ్పునక.

'చనుటయు' ద్రౌపదియతనింగని." భార.

'అనుటయుక' = అనుట + ఉక.

"నీమా

టులు నేటిదాక నన్యతం

బులలొరయవు నేడిదేల లొక గెనీకుక.

'అనుటయు' మేదిసీరమణుడామనివర్మతలంపెటింగి". హరిశ్చ

'అగ్గించుటయుక' = అగ్గించుట + ఉక.

"అనికొంతాజనములలో

దను 'నగ్గించుటయు' లొంగిదచ్చొద్దలిని

ట్లనును త్తరుండు". భార.

'అగుటయుక' = అగుట + ఉక.

"ఇట్లు సూర్యోదయం 'అగుటయు' ధృతరాష్ట్రండు తక్కాలాచితా
చారంబులు నిర్వర్తించి." భార.

'చేయుటయుక' = చేయుట + ఉక.

“నిష్ఠురాలాపంబులు బాణంబులంబోలె మనోఘాతంబు ‘సేయాటయ’ నారాజన్యచూడారత్నంబు”. హరిశ్చం.

123. అటవమునందు వచ్చునట్టి శైయ్యదు వరువదు అనుభావనామముల, అదు ప్రత్యయముయొక్క డ కారమునకు డాదేశమును అకారవకారములకు ఉత్వమును రాఁగా, - వచ్చుడు చేయుడు అను భావనామములు పుట్టును. వీనికి ఉన్ ప్రత్యయముచేర్పఁగా ఆనంత గ్యార్థక క్రియావిశేషణము పుట్టును.

ఉ. వచ్చుడుక, తెచ్చుడుక, కొట్టుడుక, తిట్టుడుక, కాచిలితో తెంచుడుం గువలయంబులు వికసితై. తోతెంచుడుక - ‘ఉదయించినవెనుక’. అటుడు ‘అటుట’ అమ్ముడు ‘అమ్ముట’ మొదలయినవి ఇట్లువచ్చిన భావనామములు.

‘అనవుడుక’=అనుడుక.

ఉ. “‘అనవుడు’నప్పలుకులువిని

తనచిత్తము కలఁకడేటి ధర్మతమాజం

దనుజన్తుల దెసఁజూచిన

ననిలనుతుండిట్టులనియె నాతనితోడక”. భార.

‘అనుడుక’=అనుడు+ఉక. అ. ఎన్నదుమ్. ప్రా. క. ఎన్నుడుం.

“‘అనుడు’వివర్ణ మైనహృదయంబునగారవమొంద”. భార.

‘నావుడుక’ = అనవుడుక - అనవుడుక అనుదాని మొదటి అకారమునకారమునకువెనుక దుమికి యక్కడనుండు అకారమునకాదేశమయి దీర్ఘమయ్యె.

“‘నావుడు’మోసినాకనమునకొకదంబుగ వివ్యవాణి”. భార.

‘నాటుడుక’=నాటుడు+ఉక. అ. నాట్టువదుమ్.

“క. అండుఁదనదృష్టి ‘నాటుడుఁ’

గందర్పనికాశసాయకంబులు పెలుచక

డెందముననాటధృలిచెడి

కందిమునీం ద్రుండు దానిఁ గవియందివిరెకా’”. భార.

‘అగుడుక’ = అగుడు + ఉక.

“ నాకునివ్వరమిమ్మని నను ‘యగుడు’ ”. భార.

124. భూతార్థక థాతుజన్య విశేషణముతో దనుక దాఁక అనుపదములను జేర్చుగా అవధ్యర్థక భూతార్థక క్రియా విశేషణములు వచ్చును.

ఉ. “క. అక్షహిణిసామంతుల

నీక్షణమునఁగొనుచు వేగమేనచ్చెదనా

రాక్షసులకెదిరినీమఖ

రక్షయొనర్చెదనుధరను ‘బరికినదాఁక’ ”. భాస్కర.

125. తోడక తోక ప్రత్యయములు ట ప్రత్యయాంత భావనామములకుఁజేర్చు భూతార్థక క్రియావిశేషములు వచ్చును.

ఉ. వచ్చుటతోడక } వచ్చినవెనుక.
వచ్చుటతోక }

చేయుటతోడక } చేసినవెనుక.
చేయుటతోక }

వర్తమానార్థక క్రియావిశేషణము.

126. థాతువునకు ఉచు, ఉచుక ప్రత్యయములు చేర్చు టచేత వర్తమానార్థకవిశేషణము పుట్టును.

ఉ. చేయుచు = చేయుచుకొనడునుచు = వడచుచుకొనడునుచు = వడచుచుకొనడునుచు

వచ్చుచు = వచ్చుచుకొనడునుచు = కడచుచు = కడచుచుకొనడునుచు

ఈ ఉచు, ఉచుకొనడునుచు ప్రత్యయములు కన్నడమందున్న ఉతు, ఉతుంప్రత్యయములవలనఁ బుట్టినవి. తకారమునకుచప్రత్యయము. కన్నడమన ఉతుప్రత్యయమునకు ఉకొనడునుచు, ప్రత్యయముచేరి ఉతుం ప్రత్యయము వచ్చినట్లు ఉచు ప్రత్యయమునకు ఉకొనడునుచు ప్రత్యయము జేర్పఁగా ఉచుకొనడునుచు ప్రత్యయము వచ్చును.

127. అదుర్వాధిభాతువులకు ఉచుప్రత్యయంబు పరంబగుచో దానికిపూర్వమయిన దకారముతోఁ జేరిన యుకారమునకుపాఠీకముగలోపము. అయినను దకారరేఫములకు పూర్వమయినయచ్చు లఘువుగానే యుండును.

ఉ. అదురుచు = అదురుచు పదురుచు = పదురుచు

ఎదురుచు = ఎదురుచు విదురుచు = విదురుచు

“పాదంబులు పెట్టుడుఁ ద

త్పాదప భువకాభివీటిగి భల్లన నుచ్చై

ర్నాడమున దిక్కు‘లదువఁగ’

భేదిలై విహంగతకులు భీతింబిటవకొ”. భార.

“‘ఎద్రి చిన’కాలపాకమున నీగతిసేమిదిఁగ్రోధవల్లికకొ

‘ఎద్రి చిన’వారు లేదు.” ఉత్తర హరివం.

“మొగివిచ్చుపసెడిగేదఁగితేట్లగమిమించు

వికదచ్చదంబుల‘ఎద్రి చిఎద్రి చి’.” పాండు.

128. దీనికి మూలప్రత్యయమయిన ఉతు అనునది దీర్ఘాంతముగా గ్రామ్యభాషయందు వచ్చుచున్నది.

ఉ. చేయుతూ = చేస్తూ

వచ్చుతూ = వస్తూ

పోవుతూ = పోతూ

అడుతూ కొట్టుతూ

పాడుతూ రిట్టుతూ

129. యంత చాంత ధాతువుల తుదియు కారమునకు లోపము రాఁగా యచలకు సత్వము.

ఉ. చేస్తూ, ఇస్తూ, తేస్తూ, వేస్తూ.

130. కనుకఁ; అతివమునందు 'కాణుంగాల్' అను పదము దీనికి మూలము.

కాణుంగాల్. కాణుమ్, 'కనుక' 'కనెడు' కల్ 'కాలమునందు.' 'కనినయెడలక' 'చూచినయెడలక' అనియర్థము కల్ పదము యొక్క లకారమునకు నత్వము ఆకారమునకు హ్రస్వము.

పక్షాంతరము.

కనక+కాక=కనకక.

కనక 'కనుట' 'చూచుట.' కాక 'కాఁగా' 'చూచుటకాఁగా' అనఁగా చూడఁగా అనియర్థము.

చూడవ పక్షము.

దీనికినిరియును. అ. కాణల్ అగ అతివదములు.

కాక+కాక=కాఁక, ఇదే కనుక అయియుండవచ్చును.

'కానక'; అతివమందు ఆగుమ్+అల్=అగుమాల్=అమాల్. అమ్= 'అగును,' అల్ అన్, అతి. అయినాల్. 'అయినన్'; అమాల్ అతివము నందు సంభావనార్థకమునందును కారణార్థమందును వచ్చును.

కానక అనునది 'కావునకా' అనియుండును.

అగుమ్ అనునది, ఆకారము గకారమునకు పరమాగవచ్చి ఉకారము నకు ఆదేశముకాఁగా, గామ్ అనినిలుచును. గకారమునకు కత్వమును మకార

మునకు, నత్వమును రాగా కాక అయిసిది. ఇట్లే పక్షాంతరమున, అగ్ని పదము, అకారము గలదియగుట వలనకు ఉకారమునకు పూర్వముననురాగా, గ్+అ+ఉమ్ అనినిలించును. గకారమునకు కాదేశమును మకారమునకు నాదేశమును అకారమునకు ఉకారమునకును మధ్యమున వకారాగముమునురాగా కావును అనిరూపమునిదింపచును. అట్ అను దానితోఁజేరగా కావునక అనియగును అన్ 'అయినన్'. అ. అన్.

“‘కావున’ నేమియుఁజేయం

గావలవదు వారికై యకారణకరునా”. భార.

“ఉండుఁ గాన’ జెప్పకుండరాదు”. భార.

“నిక్కమునట్ల’ కాన’ దగునీతివదుల్ సురయిక్కి నంబునన్

మిక్కిలియైన వారినియమింక కట్కుదురే”. సర్వచన.

ధా తు జ న్మ నా మ వి శే వ. ౪ ము.

భూతార్థకము.

131. ధాతువునకు ఇచ్చుప్రత్యయము చెప్పుటచేత భూతార్థక ధాతుజప్యవిశేషము పుట్టును.

ఉ. వచ్చు + ఇన + వచ్చిన.

తెచ్చు + ఇన + తెచ్చిన.

కొట్టు + ఇన + కొట్టిన.

ఆడు + ఇన + ఆడిన.

పాడు + ఇన + పాడిన.

ఈ ఇనప్రత్యయమెభూతార్థమందుపచ్చినది. తెచ్చినవాడు, తెచ్చినవాడు = తెచ్చిన + వాడు. వాడు పదముయొక్క వకారమునకుఁ బాక్షికముగ లోపమురాగా తెచ్చిన + ఆడు అనినిలిచి తెచ్చినపదముయొక్క అంతాకారమునకు లోపమురాగా తెచ్చినాడు అనిపచ్చినది. (౬౩, ౬౭. చూడు)

132. యకారాంత ధాతువుల అంత యకారమునకు ఇనాగమేకారమురాఁగా స్వము. (22వ, విధిని చూడు).

ఉ. వేసిన = వేయు + ఇన.

వ్రాసిన = వ్రాయు + ఇన.

మూసిన = మూయు + ఇన.

చేసిన = చేయు + ఇన.

133. అగు పోవు ధాతువుల గవలకు యకారమూదేశముగు.

ఉ. అయిన = అగు + ఇన, అ. ఆయిన.

పోయిన = పోవు + ఇన, ,, పోయిన.

134. పద్మాదులకు పరమయిన ఇనాగమేకారమునకు లోపమును నకారమునకు పూర్వహల్స్వరదేశమునగు.

ఉ. పడ్డ, పడు; ఇడ్డ, ఇడు; చెడ్డ, చెడు; అన్న, అను;

కన్న, కను; తిన్న, తిను; కొన్న, కొను;

మన్న, మను; విన్న, విను; చన్న, చను;

పడిన = పడు + ఇన = పడ్డ, అ. పట్ట,

చెడిన = చెడు + ఇన = చెడ్డ, అ. చెట్ట,

135. ఈ ధాతుజన్య విశేషణమునకు ఆన్ ప్రత్యయము పేరఁగా సంభావనార్థక్రియావిశేషణముపుట్టును. ఆ ప్రత్యయమునకు మూలము ఆటవములో ఆన్.

ఉ. అర. శ్చైక్ష్కార్థ } 'చేసినకాలమున.' 'చేసినపక్షమున'

కాలవాచకమయినకౌలశబ్దమునకు అంతస్వరలోపమువచ్చి కార్ అని అయినది. దీనియొక్క కకారమునకు పాక్షికముగ లోపమురాఁగా ఆల్

అని రూపముసిద్ధించెను. ఈ ఆల్పకృత్యముయొక్క లకారమునకు నకారదేశమును అకారంబునకు హ్రస్వమును తెనుగునవచ్చుటచే అల్ అను నది అన్ అగును.

ఉ. చేసిన + అన్ = చేసినకా.

వచ్చిన + అన్ = వచ్చినకా.

“‘అడిచినదిట్టి నన్న’టి మహా పరుషంబులు పల్కియల్కతోఁ
‘బాడిచిన’ నుత్తమద్విజులు పూజ్యులు వారలకెగ్గ ‘సేసినం’
జెడునిహముంబరంబు నిదిసిద్ధము’”. భార.

వర్తమానార్థక థాతుజన్య నామవిశేషణము.

136. ఇది థాతువునకు చున్న అను ప్రత్యయము చేర్చుట చేత వచ్చును.

ఉ. చేయుచున్న = చేయు + చున్న.

వచ్చుచున్న = వచ్చు + చున్న.

కొట్టుచున్న = కొట్టు + చున్న.

అడుచున్న = అడు + చున్న.

పాడుచున్న = పాడు + చున్న.

137. చున్న ప్రత్యయముయొక్క చ కారంబునకు గ్రామ్యంబున తాదేశంబు అగును.

ఉ. కొట్టుచున్న, పండుచున్న, తిట్టుచున్న, అడుచున్న, నిండుచున్న, పాడుచున్న.

138. ఈ తాదేశంబు థాతువుల అంత్యచకార యకారములకు పరంబగునపుడు చయలకు సత్వమగును.

ఉ. చేయుతున్న; చేస్తున్న.   చేయుతున్న, చేస్తున్న.
 నేయుతున్న చేస్తున్న.   నిలుచుతున్న, నిలుచున్న.
 వచ్చుతున్న, వస్తున్న.   వలచుతున్న, వలచున్న.

139. ఈ క్రియలు కేవలవర్తమానకాలవివక్షయందు ఏకపదములు; సాత్త్వికవిశేషయందు రెండు పదములు; పూర్వ పదము వర్తమానక్రియా విశేషము. ఉత్తరపదము ఉండు ధాతువుయొక్క ధాతుజన్య సామివిశేషణము.

ఉ. చేయుచున్న - కేవలవర్తమాన కాలమున ఏకపదము. చేయుచున్న = చేయుచు + క్షిన్న 'కార్యమును ఆరంభించి ఎడతెగకదానింజేసెడు' అని యర్థము; ఈయర్థమునందు రూపాంతరముగలదు. చేయుచుచున్న = చేయుచుక్ + క్షిన్న (సంధిప్ర. చూ.)

భవిష్యదర్థక ధాతుజన్య సామి విశేషణము.

140. ఇది ధాతువునకు ఉన్ ప్రత్యయము చేర్చుట చేతగలుగును. ఈ ప్రత్యయముయొక్క నకారము అజాది పదము పరమగునపుడుండును. హలాదిపదము పరమగునపుడు లోపించును.

ఉ. వచ్చువాడు = వచ్చుక్ + వాడు = వచ్చువాడు.

అ. = వరుష్ + అవన్ = వరువన్.

కన్న. = బరువ + అవను = బరువవను.

వచ్చునతడు = వచ్చుక్ + అతడు.

ఈ ఉన్ ప్రత్యయము ఉష్ అను అజాదప్రత్యయము యొక్క వికృతి. ఈ ఉన్ ఉష్ ప్రత్యయములు కన్నడములోనుండునట్లు పూర్వమున ఉవ యనురూపము కలిగియుండెను. ఇది యేమూలప్రత్యయము, ఈ ప్రత్యయము

యొక్క తుది అకౌరమునకు లోపమును పకౌరమునకు మకారాదేశమును రాగా అటవప్రత్యయము ఉష్ సీద్ధించుచున్నది. ఉష్ ప్రత్యయమునుండి తెనుగునకు ఉన్ వచ్చుచున్నది.

భూతవర్తమానకాలములయందు చేయుచున్న చేసిన యని ధాతు జన్య విశేషములు అకారాంతములై యుండగా భవిష్యత్తునందు అకారములేక యుండుట విశేషము. దీనికిఁగారణమును వెఱ జెప్పిన విధమున నెఱుంగునది.

ఉ. వచ్చుకా, తెచ్చుకా, కొట్టుకా, తిట్టుకా, వ్రాయుకా, పేయుకా, చేయుకా.

141. ఈ ఉన్ ప్రత్యయము ఉ అను అంతప్రత్యయమును దానికి పూర్వమున డ్ అను ఆగమమునుపొంది ఉండు అగును.

అటవమునందు ఇట్లే ఉమ్ అనునది ఉండు అగును.

కూప్పెయర్కుందు నీర్ కోటి.

కూను పెల్లగించెడు నీరుకోడి 'కూను-భూమిని'; ఈరూపము ప్రాచీన ద్రవిడ గ్రంథములయందుకనబడును.

ఈ ఉండు ప్రత్యయము తెనుగున ఎడి అనివ్యీతమగును. దానికి ఉన్ అను నిరర్థక ప్రత్యయమును చేర్చుగా ఎడున్ అను ప్రత్యయముపుట్టును. ఈ ఎడున్ ఎడి ప్రత్యయములను ధాతువులకుఁ జేర్చు గ్రొత్తగా రెండు భవిష్యదర్థక విశేషములు పుట్టును. సముచ్చయార్థకమయిన ఉన్ అను అవ్యయము ఇక్కడ అర్థము లేక ప్రత్యయమయినది.

ఉ. కొట్టెడుకా = కొట్టు + ఎడుకా.

కొట్టెడి = కొట్టు + ఎడి.

ఇట్లు తిట్టెడు, తిట్టెడి, తిట్టు; అడెడుకా. అడెడి, అడు; పాడెడుకా, పాడెడి, పాడు. ఇట్లేభవిష్యదర్థక పూర్ణక్రియలయిన అడుకా, పాడుకా, మొదలయినవి అడెడిని, అడెడును, పాడెడిని, పాడెడును, అనివచ్చుటను చూడుము. (౮౬-వ వి. చూడుము.)

142. ఈ ప్రత్యయముయొక్క ఆదియయిన ఎకారము చేత ధాత్వంతయ కారమునకు సత్వము.

ఉ. వేసెడుకా = వేయు + ఎడుకా.

వేసెడి = వేయు + ఎడి.

ఇట్లు వేసెడుకా, వేసెడి మొదలయినవి.

143. వైఃశేషిని ఎడికా ప్రత్యయముయొక్క డకారమునకు టత్వమును ఎకారమునకు దీర్ఘమును రాఁగా ఏటి అను ప్రత్యయమువచ్చును. ఈ ప్రత్యయముయొక్క టికారమునకు లోపమురాఁగా ఏ అను ప్రత్యయమువచ్చును.

ఉ. చేసేటి, చేసే, వేసేటి, వేసే, కొట్టేటి, కొట్టే.

ఈ రూపములు తఱుచుగా గ్రామ్యులవలెను వచ్చును.

దాఁటేవాఁడు.

“అంతర్వాణి కుశేషయద్యమణిః బద్ధాక్షస్త దిన్ని త్విడు
ద్ధాంతానంతభవాంధ మావతరణి పౌఢిక్ ధృఢసేతుఃకా
టింతుర్నైర్దల తద్దనమ్మి మయి ‘దాఁటేవానికికా’ చింతయా
కంత్రై నం గడమేనియం గడమగాదాయంచ మూహించుచుకా.”

పాండురంగ.

వ్యతిరేక క్రియలు; పూర్ణక్రియలు.

144. క్రియాజన్యసామవిశేషము సర్వసామములతో

సమసింది యేకపదమగుటచే పూర్ణభావక్రియలు సిద్ధించునట్లు పూర్ణభావక్రియలును పుట్టుచున్నవి.

ఉ. చేయనివాడు } చేయని+వాడు.
చేయఁడు

మొదటి రూపము నమస్తమైనప్పటికిని సంక్షేపమును బొందలేదు. రెండవదానియందు సంక్షేపము గలిగియున్నది. వాడు అనుప్రత్యయము భావాభావక్రియలకు సామ్యాము. దానికి పూర్వమందుండు విశేషణము లలో భేదము కలుగు చున్నది.

ఉ. చేయువాడు, చేసినవాడు, చేయుచున్నవాడు, ఇట్లు కాలత్రయమునందును వచ్చేడు క్రియలందు పూర్వములయిన చేయక, చేయుచున్న, చేసిన అను పదములు భావార్థకధాతుజన్య నామవిశేషణములు; చేయనివాడు అనుదానియందు చేయని అనునది వైఃశేషిన విశేషణములకు వ్యతిరేక రూపము.

145. వ్యతిరేకక్రియలకు సామాన్యవిధి. భావక్రియలలో కాలవాచకాగమముయొక్క హల్లునకును ప్రత్యయహల్లునకును పూర్వమున అకారాగమమునుంచిన వ్యతిరేకరూపములు కలుగును. ఆ హల్లునకు పూర్వమందుండు ఇకారోకారములకును ధాత్వం తోకారమునకును లోపము కాఁగా వానిస్థానమందు ఈ అకారమును ఉంచవలయు. భావరూపము వికృతమయి యుండిన యెడల అవికృతమయిన దాని మూలరూపమును గ్రహింపవలయు. ఈ వ్యతిరేక ప్రత్యయమయిన అకారమునకు మూలము అఱవ

మందుండు ఆ ప్రత్యయము. దాని స్థానమునఁ గన్పడమందు అకారమువచ్చును.

ఉ. శ్చయ = శ్చయ్యద.

గ్దయ = గ్దయ్యద.

అటవములో శ్చయ్యద అనునది శ్చయ్య అని దకారలఱపముతో వచ్చును. ఈ తీరుననే శ్చయ్యదవన్ అనునది శ్చయ్యకా అని సంక్షిప్తమగును. ఈరూపము తెనుంగునఁజేయఁడు అనియు కన్నడమునందు గ్దయ్యను అనియు వచ్చును. ఇదిభూతార్థకము. గండక గండఁడు, మిండక మిండఁడు, అయినట్లు శ్చయ్యకా ఁజేయఁడు అయిరది. ఈ పదము లన్నింటి యందును అంతమందుండు ప్రత్యయములు అక అంగు అనునవి. అటవ ప్రత్యయమైనఅన్ తెనుంగునందు అండు అయినవివరమును ప్రత్యయములక్రింద చూడవచ్చును. భివివ్యత్తునందును వర్తమానార్థమునందును వచ్చునట్టి అటవము శ్చయ్యమ్ అనునది కన్నడమందుండు గ్దయ్యఁ అనుదానివికృతి. ఈ గ్దయ్యవ అనునదియు గ్దయ్యద అనుప్రాచీనరూపమునుండి వచ్చినది. అటవము శ్చయ్యమ్ అనుభావక్రియనుండి దానికి ఎదురయిన వ్యతిరేకక్రియను సాధించుటకు దాని అవికృతమయిన మూలరూపమును గ్రహింపవలయు. అదియే శ్చయ్యద అనునది. దీనినుండి అటవమునందు వర్తమానభివివ్యత్కాలములలో శ్చయ్యద అనువ్యతిరేక క్రియవచ్చినది. శ్చయ్యద శ్చయ్య అని సంక్షిప్తమగును. అట్లే శ్చయ్యదవక శ్చయ్య అని సంక్షిప్తమగును. శ్చయ్యద శ్చయ్య అనుధాతుజన్య నామనిశేషణములును వానికి అవన్ అనుసర్వ నామము చేర్చుటచేఁబట్టిన శ్చయ్యదవక శ్చయ్యకా అనువ్యతిరేకక్రియలును భివివ్యత్కాలమునందును వచ్చును. వైకృత్యవ విభమున ద్రవిడమందు శ్చయ్యన్ అనునది త్రికాలములయందును వచ్చెడు వ్యతిరేకక్రియ అయినది. ఇట్లే ఇతర పురుషలింగవచనములందును శ్చయ్యత్ శ్చయ్యదు

కొలదియినవి వచ్చినవి, కష్టదశ్రియలును తెనుగు శ్రియలును వాని నుండి పుట్టును.

తె.	కన్న.	తె.
ఉ. చేయఁడు	గెయ్యను	కెయ్యాన్
చేయదు	గెయ్యదు	కెయ్యాళ్
చేయరు	గెయ్యరు	కెయ్యార్
చేయదు	గెయ్యదు	కెయ్యాదు
చేయవు	గెయ్యవు	కెయ్య (కెయ్యావ. వ
చేయవు	గెయ్యయ్	కెయ్యయ్ లోపము)
చేయరు	గెయ్యరి	కెయ్యార్
చేయను	గెయ్యను	కెయ్యన్
చేయను	గెయ్యవు	కెయ్యవ్

ఈ శ్రియలకు నామములుగాను ప్రయోగముగలదు.

ఉ. వాడురాడయ్యె, వారురారియిరి, ఆదిరాడయ్యె, ఆవిరావయ్యె.

146. భూతార్థక థాతృజన్య వ్యతిరేకము విశేషణము చేయని ; ఈరూపము చేసిన అనురానికి వ్యతిరేకము.

వైశిష్ట్యవ్యతిరేక శ్రియయొక్క సామాన్యనిధిచేత వ్యతిరేక ప్రత్యయమున అకారమును సకారమునకు పూర్వమందుండునట్టి ఇకారమును ఎత్తిపెట్టి దాని చోటనుంచిన, చేయ్+అ+న అని నిలుచును. యికారమునకు సకారము ఆచేశమయి వచ్చుటకు కారణమైన ఇకారముపోగా కార్యమయిన సకారమునుపోవును. కాబట్టి చేయ్+అ+న=చేయన అనిరూపమువచ్చును, చేసిన అనుభావ శ్రియయందుండు ఇకారము సామ్యస్యా

యముచేత చేయన అనుక్రియయొక్క తుదియకారమునకు ఆ దేశముకాగా చేయని అనిరూపము సిద్ధించుచున్నది. చేసిన అనుభావక్రియయందలి యికారము చేయన అను ప్రతిషేధక్రియ యందువైఁజెప్పిన న్యాయముచేతఁ బ్రాప్తముకాగా, అది చేయన అనుక్రియయందు ఎచ్చటనుండవలయు అని శంకవచ్చుచున్నది. చేయను అనుక్రియలో రెండవ అక్షరమునందు అభావార్థక ప్రత్యయమయిన అకారముండుట ఆపశ్యకమగుటచే అక్కడ ఇకారముండఁగూడదు. కాబట్టి మూడవ అక్షరమయిన నకారములో అకారమునకు ఆదేశమయినది.

ఈవిధిచేత చేయని అనునది భూతార్థకము వ్యతిరేకక్రియ. చేయుకా అనుభవివ్యర్థవర్తమానార్థక భావవిశేషణమున నకారమునకు పూర్వముండునట్టి ఉకారముయొక్క స్థానములో ఆభావవాచకమయిన అకారమునుంచిన చేయక అనినిలుచుచున్నది. వైఁజెప్పిన భూతార్థకమైన చేయన అనుదానియొక్కరుడలో ఇకారమునుంచినట్లు చేయక అనుదానియొక్క అంతమునందు ఇకారమును ఉంచిన చేయని అనివచ్చును. ఇట్లుచేయని అనువ్యతిరేకనామ విశేషణము మూడుకాలములందును వచ్చినది.

కనని కానని	చూడని
అనని నాని	వలసని పిల్లని
పోని పోవని	పిలువని పిలని
లేని లేరని	లేని (ఇలని)
రాని (వరని)	గొట్టని
కాని (అగని)	తిట్టని
నేరువని నేరని	ఆడని
లేరని లేని	పాడని

ఈయని ఈని

వేయని

చూరని

తీయని

నోపని నోని

వ్రాయని

147. వర్తమానార్థక ధాతుజన్యసాదువిశేషణము.

చేయుత ప్రాచీనభావ రూపము.

చేయుచున్న వెనుకటిభావ రూపము.

వ్యతిరేక క్రియా సామాన్య సూత్రమున విధింపఁబడిన ఆకారాగమమును చేయుత పదముయొక్క తకారమునకు ముందున్న ఊకారముయొక్క స్థానములోనుంచిన,

చేయ్+అ+త అనినిలుచును. తకారమునకు చకారము అడేశముకాగా చేయ్+అ+చ అనినిలుచును. ఇచ్చట చకారమునకు కకారాడేశముకాగా చేయక అనురూపము సిద్ధించును. దీనికి సమానమునందు మనువు, తొల్లి, ముందు, మున్ను శబ్దములు పరంబగునపుడు మాత్రము ప్రయోగము.

ఉ. చేయక మనువు.

చేయక తొల్లి.

చేయక ముందు.

చేయక మున్ను.

ఇచ్చట చేయక అను దానిని భావసామముగా కొండలు గ్రహించి కకారమును కజి ప్రత్యయమని చెప్పిరి. అది యుక్తముకాదు.

చేయకమునువు } ఈ రెండుశబ్దములు ప్రతిభాగమునను సమమయి చేసినవెనుక } వచ్చినవి.

చేయక, చేసిన ఈరెండు పదములు ఏకరూపమయినవి. చేయక అను నది భావార్థకమందువచ్చిన సామము అని చెప్పినయెడల, చేసిన అనుపదమును అట్లే యుండవలయును. దీనినిమాత్రము ధాతుజన్యవ్యతిరేకవిశేషణ

ముగా గ్రహించి చేయక పదమును భావార్థమందువచ్చిన నామమని యెట్లు చెప్పవచ్చును? అదియునుగాక చేయక పదములో యకారముతోఁజేరిన అకారమందుకు వచ్చినది? భావార్థమందు క ప్రత్యయమును చేర్చుటచేత రాక, పోక, నడక అనురూపములువచ్చునపుడు, క ప్రత్యయమునకు మునుపు అకారములేదు. అకారముండినయెడల పోక అనునది పోవక అనియు నడక అనునది నడవక అనియు రావలయును, అట్లురావు.

అటువ కన్నడములందు చేయకమునుపు అనుపదమునకు సరియయినవి, అ, శైయ్యాదమున్పు. క. గెయ్యాదముందు. ఇచ్చటపూర్వముననుండు శైయ్యాద, గెయ్యాద అను పదములును ధాతుజన్య విశేషణములని ఆయాభాషను తెలిసిన వైయాకరణులుచెప్పుదురు. ఆంధ్ర భాషావైయాకరణులు మాత్రము స్వరూపమునకు విరుద్ధముగా శైయ్యాద, గెయ్యాద పదములకు సరియయిన చేయక అను పదమును భావనామమని చెప్పట కాస్త్రవిరుద్ధము.

వి శే ష రూ ప ము లు.

ఉ. చావక }	నేరువక }
చాక }	నేరక }
నోవక }	తేరక }
నోక }	తేక }
అనక }	ఈయక }
నాక }	ఈక }
పోవక }	చొరక }
పోక }	చూడక }
పిలువక }	నిలువక }
పిలక }	నిలక }

ఈ క్రియలును ధాతుజన్యవ్యతిరేక క్రియావిశేషణములను ఏక రూపము ఖంగానుండును.

148. భాతుజన్యక్రియావిశేషణము; భూతము.

ద్రవిడమునందు ఉకారాంతభాతువులకు భావార్థకభాతు జన్యక్రియావిశేషణము ఇకారాంతమయ్యుండును. దీని వ్యతిరేకరూపములను సాధించుటకు దీనిమూలరూపమును గ్రహింపవలయును. దీనికి మూలరూపము భాతుజన్యక్రియావిశేషణ ప్రకరణమునఁజెప్పిన ప్రకారము ఆడిదు అనునది.

ఇచ్చట దకారమునకు పూర్వమున ఇకారస్థానములో వ్యతిరేకాగమమును ఉంచిన ఆడదు అని రూపమువచ్చును. అ. ఆడాదు. ఈరూపమునకు కన్నడమునందు నిరర్థక ప్రత్యయమైన ఎకారము చేర్చుగా ఆడదె అని వచ్చునట్లు తెనుగున అకారమును నిరర్థక ప్రత్యయముగాఁజేర్చి దకారమునకు చకారాదేశమును చకారమునకు కకారాదేశమును చేయుగా ఆడక అని వచ్చును. ఈ క్రియయొక్క విశేషరూపములు మీఁదఁజెప్పబడిన వానినంటివి.

149. భావమునందు క, ప్రత్యయాంత భావనాదుము ప్రేరణాద్యర్థమునందు పూర్ణక్రియగా వచ్చునట్లు వ్యతిరేకమునందును వచ్చును.

ఉ. కొట్టక, తిట్టక, రాక, పోక, వ్రాయక. అ. కొట్టఱ్ఱ, తిట్టఱ్ఱ, వరఱ్ఱ, పోవఱ్ఱ, వరైయఱ్ఱ, వీనికి గ్రామ్యమునందే ప్రయోగము.

ఈ క్రియలకు మధ్యమపురుష ప్రత్యయములు ఉము, ఉండు, ఉవె, ఉరె చేరి వచ్చును.

ఉ. కొట్టక + ఉము = కొట్టకుము.

కొట్టక + ఉండు = కొట్టుతుండు.

కొట్టక + ఉవె = కొట్టకువె.

కొట్టక + ఉరె = కొట్టకురె.

ఉము ప్రత్యయముయొక్క ముకారములో పింపగా ఉప్రత్యయము వచ్చును. అది క ప్రత్యయాంత భావనామములకు తుదినిరాగా ప్రార్థనాద్యర్థమునందు మధ్యమపురుషైకవచనక్రియవచ్చును. ఉ. కొట్టకు, తిట్టకు, చేయకు, రాకు, పోకు.

ఉము ఉండు ప్రత్యయములకు అ, ఆ, ఇ, ఈ, ఎ, ఏ ప్రత్యయములు అనుప్రయుక్తములగు.

ఉ. భేయము, చేయమా, చేయుమి, చేయమి.

“అశ్లేశపృథ్విరాజ్యము గలిగిన వారేల యిత్తురు నీకుఁ బాలు ‘చెప్పుమా’”
భార. “అనఘావినపలతుం‘జెప్పుమా.’” ఉత్తరహరి, [భార.

‘ఏఱకుమి’ కనుగాయలు

‘దూఱకుమి’ బంధుజనల దోషమునుమ్మి

‘పాఱకుమి’ రణమందును

‘మిఱకుమి’ గురువులాజ్ఞ మేదిని నుమతీ.”

“తగవింతుక తప్పినచొప్పు ‘చెప్పుమా’” భా. రా.

చూడుమి అనునది చుమ్మి చుమి అనియు,

చూడుమా ,, చుమ్మా చుమా ,,

చూడును ,, చుమ్ము చును ,,

వచ్చును. ఇట్లే ఉండు ప్రత్యయమునకు ఉదాహరణముల నెఱుంగునది.

150. అవు, అరు ప్రత్యయాంతములయిన మధ్యమపురుష వ్యతిరేక క్రియలు ప్రశ్నార్థకముయిన ఏకారముతోఁగూడి ప్రేరణార్థకముగా వచ్చును.

ఉ. వినవే = వినవు + ఏ. నీవువినవా?

వినరే = వినరు + ఏ. మీరువినరా?

అని శబ్దార్థము.

చేసిన ప్రశ్నమునకు వినుటయందు ప్రవృత్తిని గలుగఁజేయుటయే తాత్పర్యము అగుటచే వినుము వినుండు అని ప్రయోగార్థము.

కర్తణి ప్రయోగము.

151 అన్నంతములైన భావనానుములు పడుధాతువు లతోఁజేరి అధికరణార్థమునందుఁ బ్రయోగింపఁబడును. అపుడు సంధికార్యముచేత నకారమునకు వూర్ణార్థానానుస్వారములు నిత్యాదేశంబులగు. అధి కరణము ఆధారము.

ఉ. చేయఁబడుచున్నాడు.

చేయఁబడుచున్నాడు.

చేయఁబడుచున్నాడు } అనిష్టత్వ సంక్షేపంబులు లేవు.
చేయఁబడుచున్నాడు }

ఇక్కడ పడు అనుక్రియకు చేయక అనుభావనామము కర్త. పడుట 'ఉత్పత్తియగుట.' ఈకర్తకు పడుక్రియతో నిత్యసమాసము రాఁగా చేయఁబడు అనుశబ్దపల్లవధాతువు పుట్టును. ఈసమస్తక్రియ చేయక కర్తగాఁ గలిగిన పడుట అనుకార్యమునకు ఆధారిమైయున్న దేవదత్తుడుమొదలయిన కర్తతోఁబ్రయోగింపఁబడుచున్నది.

దేవదత్తునియందు చేయక (చేయుట) పడును ఉత్పత్తియగును.

చేయక పడు అనుపదములను ఒకటిగా గ్రహించి చేయక పడుటకు ఆధారమయిన దేవదత్తుడు అనుపదమును కర్తగాఁజేసి ప్రయోగించిన యెడలఁ గర్తణి ప్రయోగము సిద్ధించుచున్నది. ఈకర్తార్థకమయిన చేయఁబడు ధాతువుయొక్క రూపములు పడు ధాతువుయొక్క రూపములే.

ప్రయోగములందు వడు ధాతువునకు పూర్వమునకన్ అను భావనామము వచ్చును; వచ్చినను అర్థభేదములేదు.

‘వినఁగఁబడిరి’ = వినన్ + కాన్ + పడిరి. ‘వినఁబడిరి’ యనియే అర్థము.

వినఁగఁబడి అనుదానికి వినఁగఁబడు అనునది ధాతువు. ఇదికొందఱియందు వినకా కాన్ పడెను అనువాక్యమనందు, వినకా కాన్ పడు పదములను ఒక ధాతువుగా గ్రహించి దానిని అధికరణార్థమునందు ఉపయోగింపఁగా కొందఱు వినఁగఁబడిరి, అని భూతకాలమునందు వచ్చినది.

“బుద్ధిమంతుఁడు గావున వృద్ధతాప

సోత్తులకు స్రుక్కి దొర్లనృముడిగి మెలఁగె

నతఁడుతనలా వెఱుంగనికతన మఱియు

వీరులనఁగొందఱి మహి ‘వినఁగఁబడిరి’.” నిర్వచన.

152. ప్రయోజకార్థము.

దేవదత్తుఁడు కార్యమును చేయుచున్నాఁడు.

యజ్ఞదత్తుఁడు దేవదత్తునిచేతఁ గార్యమును చేయుచుచున్నాఁడు.

కాఁబట్టి యజ్ఞదత్తుఁడు ప్రయోజకుఁడు; ప్రయోజకుండనఁగా ఒక కార్యమును వేటొకనిచే చేయుచువాఁడు.

ప్రయోజకార్థమందు ప్రయోగింపఁబడు ధాతువులకు తుదిని ఇంచ్వాగమమువచ్చును.

ఉ. చేయుచు, వేయుచు, కొట్టించు, కట్టించు. ఇంచుయొక్క ఇకా రాసుస్వారములు లోపింపఁగా, చు అగును. (అ. తు. కన. ను.)

ఉ. చేర్చు = చేరు + చు.

కూర్చు = కూడు + చు.

పఱుచు = పడు + చు.

అ. శేర్చు. క. శేరిను.

అ. కూట్టు. క. కూడిను.

అ. పడుత్తు. క. పడిను.

153. పు ప్రత్యయము కొన్ని ధాతువులకు ప్రయోజకార్థము నందువచ్చును. ధాత్వంత చ య ల కు పు ప్రత్యయముపరమగుచో లోపము.

ఉ. నడపు = నడచు + పు. అ. నడత్తు.

కఱపు = కఱచు + పు. ,, కఱ్ఱు.

లేపు = లేచు + పు. ,, ఎఱుప్ప.

తెలుపు = తెలియు + పు. ,, తెలివి.

154. ధాతువుయొక్క అంత్య వర్ణమునకు పూర్వమున్న ఇకారమునకు పుచు ప్రత్యయములు పరమగుచో వర్ణ సమీకరణ విధిచేత లత్యముగను.

ఉ. తెలుపు = తెలియు + పు = తెలి + పు.

కలుపు = కలియు + పు = కలి + పు.

తడుపు = తడియు + పు = తడి + పు.

వడుచు = వడియు + పు = వడి + చు.

బిగుచు = బిగియు + చు = బిగి + చు.

మెలుచు = మెలియు + చు = మెలి + చు.

నలుచు
నలుపు } = నలియు + చు = నలి + చు.

155. ప్రేరణార్థకమున ఇంచు పరంబగునపుడు పూర్వ ఇకారమునకు పాదేశంబు.

ఉ. పఠింపించు = పఠించు + ఇంచు. అ. పఠిప్పి.

వచింపించు = వచించు + ఇంచు. ,, వచిప్పి.

గణింపించు = గణించు + ఇంచు. ,, గణిప్పి.

పిలిపించు = పిలుచు + ఇంచు. ,, పిలిప్పి.

నలపించు = నలచు + ఇంచు. ,,

156. క్రిందవచ్చునవి ప్రయోజకార్థంబు నందువచ్చు విశేషరూపంబులు.

ఉ, ఆడఁగు,	ఆడఁచు,	ఆడఁగించు.	,,
ఆఁగు,	ఆఁచు,	ఆఁపు,	ఆఁగించు.
ఉడుగు,	ఉడుపు,	ఉడిగించు.	
కరఁగు,	కరఁచు,	కరఁగించు.	
కుదురు,	కుదుర్చు,	కుదిరించు.	కుదురుచు
చినుఁగు,	చినుచు.	చింపు.	
చెడు,	చెఱుచు,	చెఱుపు.	
డిగు,	డిగించు,	డించు.	
తిను,	తినిపించు.		
తిరుగు,	త్రి ప్ప.		
తునుఁగు,	త్తుంచు.		
తేలు,	తేలుచు,	తేలించు.	
త్రెగు,	త్రెంచు,	త్రెంపు.	
నఱఁగు,	నఱఁచు,	నఱఁగించు.	
నిలుచు,	నిలుపు,	నిలువరించు.	
వడు,	వఱుచు.		
పాయు,	పాచు,	పాపు.	
పూను,	పూనుచు.		
పెరుగు,	పెనుచు,	పెంచు.	
బిగియు,	బిగిచు,	బిగియించు.	
మను,	మనుచు,	మనుపు.	
మాను,	మానుచు,	మానుపు, మానించు, మానింపించు.	

మాయ, మాపు, మాయించు.
 మునుగు, మునుచు, ముంచు.
 మేయ, మేపు.
 మెచ్చు, మెచ్చించు, మెప్పించు.
 వడియ, వడుచు.
 రేగు, రేచు, రేపు, రేగించు.
 వెలువడు, వెలువరించు, వెలువఱుచు,
 విను, వినుచు, వినిపించు.
 విలుగు, విలుచు.

భౌవనాహుములు.

157. ధాతువునకు భావార్థమునందు క, ప, ఇక, ఇ
 కి, ఉట, త, మి, వు, ఆది, ఉడు ప్రత్యయములగు.

158. కకారమునకు పూర్వమయిన ధాత్వంత గ చ
 య వ లకులోపము.

ఉ. ఆక ఆగు. మలక మలగు.
 అలక అలుగు. మునుక మునుంగు.
 ఎలుక ఎలుగు. మూక మూంగు.
 కలక కలుగు. వంక వంగు. వీనియందుగలోపము.
 కాక, కాంగు. నడక నడుచు.
 వీక వీగు. రాక రచ్చు.
 వెలక వెలచు. వీనియందుచలోపము.
 పోక పోవు. వలోపము.
 ముడుక ముడియ. కినుక కినియ. యలోపము

159. క ప్రత్యయమునకు వకారాదేశమురాగా వప్రత్యయము పుట్టును. ఇది గు, ంగు, అంతంబయిన కొన్ని థాతువులకగును. ధాత్వంత గ కారమునకు కాదేశము.

ఉ. అడఁకువ. అడంగు. అ. అడంగునై

ఎఱుకువ. ఎఱంగు.

నలఁకువ. నలంగు.

పెనఁకువ. పెనంగు. అ. పెనంగునై

లోఁకువ. లొంగు.

వేకువ. వేగు.

మెలఁకువ. మెలంగు.

కలఁకువ. కలంగు. అ. కలంగునై.

160. వైఁజెప్పినక ప్రత్యయము ఇ కారాగమముతో వేరి అంజ్వాదులకగు.

ఉ. అంజిక, అంజా, ఆరయిక, ఆరయు. ఆడిక, ఆడు.

అమరిక, అమరు. ఒనరిక, ఒనరు. ఓడిక, ఓడు.

ఓపిక, ఓపు. కానిక, కను. కూడిక, కూడు.

కోరిక, కోరు. పొందిక, పొందు. పోలిక, పోలు.

తూనిక, తూగు. అనిక, అను. పూనిక, పూను.

161. ఇకి ప్రత్యయము కోర్వాదులకువచ్చును (అ. ఇకై ప్రత్యయము.)

ఉ. కోరికి, కోరు. పూనికి, పూను. పోలికి, పోలు. మనికి, మను. వినికి, విను. చూడికి, చూడు.

162. ఉట ప్రత్యయము అన్ని థాతువులకును భావార్థంబునందగు.

163. ఉటప్రత్యయము ధాతువునకు పరఃబగునపుడు ప్రత్యయోకారమునకును ధాత్వంత డర ఆలకును లోపము బహుళంబుగ నగును.

ఉ. చేయుట,		చేయు.
వచ్చుట,		వచ్చు.
ఉండుట,	ఉంట;	ఉండు.
ఆడుట,	ఆట;	ఆడు.
పాడుట,	పాట;	పాడు.
డోరుట,	డోట;	డోరు.
వికరుట,	వికట;	వికరు.
ఓడుట,	ఓట;	ఓడు.
లేరుట,	లేట;	లేరు.
త్రిష్టుట,	త్రిష్టుట;	త్రిష్టురు.
వేసరుట,	వేసట;	వేసరు.

164. ధాత్వంతములయిన యకారమునకును చకారమునకును గోప్రత్యయముపరమగుచో లోపము. బుద్ధయకారస్థానములో నర్థానుస్వారంబగు.

ఉ. చేత, చేయు.	గీత, గీయు.	మూత, మూయు.
వేత, వేయు.	నేత, నేయు.	రోత, రోయు.
ఆలత, ఆలయు.	పూత, పూయు.	మోత, మోయు.
కూత, కూయు.	పోత, పోయు.	వ్రాత, వ్రాయు.
లాత, లాయు.	వ్రేత, వ్రేయు.	ఆవులింత, ఆవులించు.
ఇగిలింత, ఇగిలించు.	ఓకలింత, ఓకలించు.	బొళ్లిగింత, బొళ్లిగించు.

కుసిలింత, కుసిలించు. కొక్కరింత, కొక్కరించు. కొప్పరింత, కొప్పరించు.
గిలిగింత, గిలిగించు. చిగిరింత, చిగిరించు, కాగిలింత, కాగిలించు.

165. మిప్రత్యయము (అ. మై. కన్న. మె) కలుగ్వాదులకగు. దీనికిముందు ఇకాశాగమంబగు.

ఉ. కలిమి, ఓలిమి, హరిమి, నేలిమి, ప్రేలిమి, బ్రదిమి, ఒడ్డిమి, తాలిమి.

166. అన్ని ధాతువుల వలనబుట్టిన వికృతముయిన వ్యతిరేక నామ విశేషమునకు మిప్రత్యయము చేరుటవలన వ్యతిరేక భావనామములు పుట్టును.

ధాతుజన్య వ్యతిరేక నామ విశేషములు.

ఉ. చేయని,	అ.	శెయ్యాద;	క.	గెయ్యాద
పోవని,	,,	పోగాద;	,,	పోగద
తేరని,	,,	తరాద;	,,	తారద
రాని,	,,	వరాద;	,,	బారద

ఇవి మొదలయినవి ఆంత్యవర్ణలోపముచే,

చేయ,	అ.	శెయ్యా;
పో,	,,	పోగా;
తే	,,	తరా;
రా,	,,	వరా, అనివచ్చును.

దీనికి తెనుగైన మిప్రత్యయమును అణవమున మైప్రత్యయమును చేరగా.

చేయమి,	అ.	శెయ్యామై;
పోమి,	,,	పోగామై;

రామి,   ,,   పరామై;
లేమి,   ,,   తరామై;

అను భావనామంజులు బుట్టును.

167. చేయ, పో, తే, రా. మొదలయిన వ్యతిరేక నామవిశేషణములు తెనుంగునలేవు. వానికి సమానమయిన, శెయ్యా మొదలయిన రూపములు అఱిగమునందుఁ గలవు. కాబట్టి మైప్రత్యయంగతములయిన అఱివభావనామములు తెనుంగునందు చేయమి, పోమి, తేమి, రామి అని వికృతములయినవియని తెలిసికొనవలయు.

168. వుప్రత్యయము మున్నాదులకగు.

ఉ. మనువు—మను.   తడవు—తడయఁ.
కావు—కాదు.   నిలువు—నిలుచు.
కొలువు—కొలుచు.   నోవు—నొచ్చు.

169. అదుప్రత్యయము ఉవాగమూంతంబయిన ధాతు జన్యవిశేషణమునకుఁ జేర్చుగా భవిష్య దర్థకభావనామము అఱివంబునందును కన్నడమునందును బుట్టును. వర్ణసమీకరణ విధిచే దుకారమునకు పూర్వమయిన అకారము ఉకారము కాఁగా కన్నడమందు వేటొకభావ నామముబుట్టును.

ఉ. అ. అఱువడు. క. అఱువుడు. ఈ కన్నడ క్రియయందు పకార తోపమును దకారమునకు దత్వాదేశమును చేసినయెడల అఱుడు అనియగును. అఱుడు=అఱు+ఉడు.

ఇట్లు ఆమ్ము మొదలయిన ధాతువునకు ఉదుప్రత్యయము వచ్చును.

ఉ. ఆఱుడు,	ఆఱు.	దంపుడు, దంచు.
ఆమ్మడు,	ఆమ్మ.	దిగుడు, దిగు.
ఆల్లుడు,	ఆల్లు.	దోఁపుడు, దోఁచు.
ఎక్కుడు,	ఎక్కు.	పెంపుడు, పెంచు.
కమ్మడు,	కమ్మ.	ప్రాకుడు, ప్రాచు.
చోపుడు,	చోపు.	మాపుడు, మాయు.
త్రోపుడు,	త్రోచు.	రాపుడు, రాచు.
త్రొక్కుడు,	త్రొక్కు.	వేపుడు, వేచు.

170. ఈభావనామమే సముచ్చయార్థకమయిన ఉన్
అను అవ్యయముతోఁజేరి ఆనంతరార్థమునందు వచ్చును.
(౧౨౩-వ వి. చూడుము.)

171. అది ప్రత్యయము ధాతుజన్య విశేషములకుఁ
జేర్పఁగా భావ నామములు పుట్టును.

ఉ. వచ్చునది.	తెచ్చుచున్నది.	పోయినది.
వచ్చుచున్నది.	తెచ్చినది.	రానిది.
వచ్చినది.	పోవునది.	లేనిది.
తెచ్చునది.	పోవుచున్నది.	పోనిది.

172. అది ప్రత్యయాంత మయిన భవిష్యదర్థక భావ
నామము విధ్యర్థమందు వచ్చును. (౧౦౫-వ వి. చూడుము)

173. కాలత్రయమందును పచ్చెడు ధాతుజన్యవిశేష
ములతో వాడు, వారు మొదలయిన ప్రత్యయములు చేరిన
యెడల కర్తృక నామములు అగును.

ఉ. వచ్చువాడు.

వచ్చినవాడు.

వచ్చినాడు.

వచ్చుచున్నవాడు.

వచ్చువాడు.

వచ్చునది,	వచ్చినది,	వచ్చుచున్నది. క్రి.
వచ్చువారు,	వచ్చినవారు,	వచ్చుచున్నవారు.
వచ్చునది,	వచ్చినది,	వచ్చుచున్నది.
వచ్చునది,	వచ్చినది,	వచ్చుచున్నది.

కారక క్రియ లు.

174. నామములతో నుత్తమ మధ్యమ పురుషసర్వనామములు సమస్తములయి ప్రత్యయత్వమును బొంది వాక్యమునందుఁ గ్రియలుగావచ్చును.

ఉ. మంచివాడు + ఈవు = మంచివాడవు. ఈవు అనుపద్యనామము అవుఅయి ప్రత్యయత్వమునుబొందె.

మంచివారు + ఈరు = మంచివారరు. ఈరు అరుఅయినది. పద్యనామమునకు ప్రత్యయత్వముపైఁజెప్పినట్లు.

మంచివాడు + నీను = మంచివాడను. నీను అనుఅయినది;

మంచివారు + నీము = మంచివారము. నీము అనుఅయినది.

ఈనమస్తక్రియలలో పూర్వపదమయిన మంచివాడనునది మంచి శబ్దమునకు వాడు ప్రత్యయముచేర్చుటచే వచ్చిన నామము.

పండుచున్నవాడు } + ఈవు = { పండుచున్నవాడవు.
పండుచున్నాడు }

పండుచున్నవారు } + ఈరు = { పండుచున్నవారరు.
పండుచున్నారు }

పండుచున్నవాడు } + నీను = { పండుచున్నవాడను.
పండుచున్నాడు }

$$\left. \begin{array}{l} \text{పండుచున్నవారు} \\ \text{పండుచున్నారు} \end{array} \right\} + \text{విము} = \left\{ \begin{array}{l} \text{పండుచున్నవారము.} \\ \text{పండుచున్నారము.} \end{array} \right.$$

$$\text{శంభువపు} = \text{శంభువు} + \text{అవు.}$$

$$\text{విభాశపు} = \text{విభాశ} + \text{అవు.}$$

$$\text{గోపపు} = \text{గోవు} + \text{అవు.}$$

ఈనమస్తక్రియలలో పూర్వముననుండు వచ్చుచున్నవాఁడు, వచ్చుచున్నవారు, వచ్చుచున్నాఁడు, వచ్చుచున్నారు అనుపదములు ధాతు జన్య కర్తృర్థకనామములు. (౧౬౬ విధి. చూ.)

175. అవుప్రత్యయము ఇకారాంతేకారాంత నామములకు పరముగ రాఁగా అకారలోపమును ఉకారమునకు వర్ణ సమీకరణ న్యాయముచేత ఇత్తనమును అగును.

$$\text{ఉ. ముక్కంటి} + \text{అవు} = \text{ముక్కంటివి.} \quad \text{జ్ఞాని} + \text{అవు} = \text{జ్ఞానివి.}$$

$$\text{కవి} + \text{అవు} = \text{కవివి.} \quad \text{క్రి} + \text{అవు} + \text{క్రి} = \text{క్రివి.}$$

“సీవునరుండను పూర్వమువిది.” భార.

176. దిప్రత్యయాంత స్త్రీలింగనామమునకు పరముగ అవుప్రత్యయమురాఁగా దిప్రత్యయముయొక్క ఇకారమునకు ఆన్ ఆదేశమగును.

$$\text{మంచిది} + \text{అవు} = \text{మంచిదానవు.}$$

$$\text{చిన్నది} + \text{అవు} = \text{చిన్నదానవు.}$$

$$\text{మంచిది} + \text{అను} = \text{మంచిదానను.}$$

$$\text{చిన్నది} + \text{అను} = \text{చిన్నదానను.}$$

ఈరూపములు భౌతికచేతకచ్చనవి. మంచిదివి, మంచిదిని; చిన్నదివి, చిన్నదిని అని రావలసినది.

అతివములో ఆదు అను నపుంసక సర్వనామైకవచనమునకు, విభక్తి ప్రత్యయములు పరమగునపుడు వ్యవర్థకమగు అన్ ప్రత్యయమువచ్చును. అది యే తెనుంగున ఆదుకబ్బమునకు సమానమయిన అదికిని వచ్చును.

అ. ఆదనై.	తె.	దానిని
ఆదనాల్	,,	దానన్
ఆదనుక్కు	,,	దానికి
ఆదనిలిరుంగు	,,	దాననుండి
ఆదనుడైయ	,,	దానియొక్క
ఆదనుళ్	,,	దానిలో.

వైఃశేషీన మంచిది, చిన్నదికబ్బములందుండు అది ప్రత్యయమును నపుంసకమునందు వచ్చెడు అది ప్రత్యయమనియెంచికొని దికారమునందుండు ఇకారమునకు భ్రాంతిచేత అన్ అదేశమును జేసినారు

మంచిదాని, మంచిదానన్, మంచిదానికి, మంచిదాననుండి, మంచిదాని యొక్క, మంచిదానిలో. ఇట్లు విభక్తి ప్రత్యయముపరమగునపుడు వి ప్రత్యయముయొక్క ఇకారమునకు తప్పగావచ్చునట్టి ఆదేశము, అపు ప్రత్యయము పరమగునపుడుకూడ వచ్చుచున్నది. కాఁబట్టి మంచిదిని మంచి దిని అను రూపములకు ఇనుముగా మంచిదానవు, మంచిదానను అను రూపములు వచ్చును.

177. 'కలిగిన' అను అర్థముగల కల అను విశేషణము నకు అందు మొదలైన ప్రత్యయములుచేరఁగా కలందు మొదలగు రూపములువచ్చును.

క. కల + అందు = కలందు.

కల + అరు = కలరు.

కల + అడు = కలడు.

కల + అవు = కలవు.

కల + అను = కలను.

కల + అము = కలము.

178. క్రిందవచ్చు పూర్ణక్రియలు వాక్యమునందు ఆ వ్యయముగా వచ్చును.

కదా   కాదు ఆగుభాతువుయొక్క వ్యతిరేక నపుంసకైకవచనము.
 కద   ఆకారము ప్రకృతార్థకమయిన ఆవ్యయము. కాదు+అ=కాదా.
 కదరా   ఆకారము ప్రాప్తమగుటచే కాదా, కదా, కద అని మాటి
 కదవే.   వచ్చును. కద అనుదానికీ రా, వే ప్రత్యయములురాగా కదరా
                  కదవే అనియువచ్చును. ప్రకృతార్థకమయిన ఏకారము చేరగా
                  కాదు+ఎ=కాదె, కదె అనియువచ్చును. కాదా, కదా మొద
                  లయినవిప్రక్షమనందు వచ్చినను, నిశ్చయమే తాత్పర్యమగు
                  టచే నదియే ప్రాయోగికార్థము.

“వర్ణతనినాశ్రమశోభిని వాడు‘కాదె’నేనె”

“ఏనేమిశబ్దజేసితిని? నశినదళాక్షిసి నియోగంబునగా

‘జే’నాడుజలధినుండుట మానియిటువచ్చినాడమగువలంబానుకా.”

“అక్కఱమరానిచుట్టము

మ్రొక్కినపరమినివేల్పు మోహరమునఁ దా

నెక్కినఁ బాటనిగుట్టము

గ్రుక్కుననిడువంగ వలయు గదరా నుమటి.”

అవురా   ఆగుభాతువుయొక్క భవిష్యదర్థక నపుంసకైకవచన పూర్ణ
 టేరా   క్రియ అగును. గకారమునకు వకారమురాగా అవును వచ్చును.
 టేగదా   ఇదియే టేసు అగును. వీనితోరాఅను ఆవ్యయముచేరగా
 అవుగద   అవురా, టేరా సిద్ధించును. వైఁజెప్పినకదా, కదె మొదలయి

నది అవును బొనుబతో. జేరగా అవుంగదా బొంగద మొదలయినది సిద్ధించును.

కా.బోలు. అగును వైఃజేష్వినపూర్ణక్రియ. దానితోపోలు ధాతువుయొక్క భవిష్యదర్థక నపుంసకైకవచన పూర్వక్రియయైన పోలును అనునదిచేరగా అగును + పోలును అనివచ్చును. పోలును పదము నులోపముచే బోలు అగును. అగును + పోలు = కాను + పోలు; సంధిచేత కాను + పోలు = కాబోలు అయ్యె. ఇది గ్రామ్యమునందు కామోలు, కాములు అనివచ్చును. 'కానే మో' అనియర్థము.

179. కొన్ని భూతార్థక క్రియావిశేషములు కాలమును సూచింపక క్రియావిశేషములగును.

ఉ. మరలి=మరలు+ఇ. } వ్యాపారముయొక్క అన్వృత్తిని దెలుపును.
తిరిగి=తిరుగు+ఇ.

ఒత్తిలి=ఒత్తిలు+ఇ. 'గట్టిగాక' 'పట్టుగాక'. అ. ఒత్తల్, భా. నా. 'ఐలముతో అదుముట'. అభావ నామమునుండి వచ్చిన. ఒత్తిలు అనుక్రియకు 'ఐలము కలిగియుండుట' అనియర్థము.

వెండి. తె. వెన్ను, అ. పిన్ 'వేనుకటిభాగము'. అ. పిన్ అనుపదము నుండి పిందు అనుధాతువుపుట్టి 'వేనుకబోవుట' అని యర్థము నిచ్చును. అట్లే వెన్ను అను తెనుగుపదమునుండి వెండు అను ధాతువుపుట్టును. దానికిని 'వేనుకబోవుట' అనియే అర్థము. వెండి. వెండుధాతువువలనఁబుట్టిన భూతార్థక క్రియా విశేషము. 'వేనుకబోయి' అనియర్థము, వ్యాపారముయొక్క అన్వృత్తిని దెలుపును.

వెంటడి. తె. వెంటడు. వెన్ను + పడు, వెన్ను. 'వెనుక' పడు 'అగుట'. ఇది అణవపదమయిన "వెన్నుడు" అను దానికి సమమయినది. వెండివలెనిదియును వ్యాసారణ్యయొక్క అన్నతీసి చెబుచును.

ఆవి. అనుభాతువువలనఁ బుట్టిన భూతార్థక క్రియావిశేషణము. ఇది 'ఈప్రకారమానక' 'ఇట్లు' అను అర్థమును ఇచ్చును.

గుఱించి } గుఱించి అనునది గుఱించుభాతువునుండి పుట్టిన భూతార్థక
గుఱించి } క్రియావిశేషణము. ఇది ద్వితీయావిభక్తిర్థములందు వచ్చును.
కూర్చి } ఇదియెకూర్చి అని వచ్చును. దీనికి సరియైనది అణవమున
కుఱిత్తు. గుఱించి అనుస్వారలోపముచే గుఱించి అగును.

ఉ. 'అబ్జాసనుఁడు తన్నునర్థితో 'గుఱించి'యబంచుట గోర నృజం చె
కురల." హరి. పూ.

తొట్టి. తొట్టుభాతువువలనఁ బుట్టిన భూతార్థక క్రియావిశేషణము.
ద్వితీయావిభక్తితోఁజేరి 'మొదలుకొని' అనునర్థమునిచ్చును.

ఉ. "ననకేళీ కాతుకమునఁ జనియెను శస్త్రవై 'దొట్టి' నఖులెల్ల
ముదంబునఁ గొలిచిరాఁగ." భార.

'పరములిచ్చు వేడక వచ్చిరి నెయ్యరై యమరనాథు 'దొట్టి'
యమరులెల్ల.' భార.

తొడంగి. తొడంగు భాతువువలనఁ బుట్టిన భూతార్థక క్రియా విశేషణము,
తొట్టివలెదీనికిని 'మొదలుకొని' యనియర్థము.

ఉ. "బొడ్యమి 'తొడంగి' పదునాలుగు దివసంబులొక్కొకగింజ
యకొందూమెఁడువడ్డు నమకూర్చి." భార.

పట్టి. పట్టుభాతువువలనఁబుట్టినది. ద్వితీయతోఁజేరి హేత్వర్థమునందు
వచ్చును.

చేసి. చేయుధాతువువలనఋజ్ఞినది. ద్వితీయతోజేరి హేత్వర్థమునందు వచ్చును.

ఇయి } అగుధాతువువలనఋజ్ఞినది. చతుర్థీవిభక్తితోజేరి ప్రయోజ
వి } నార్థమునందు వచ్చును.

ఉండి. ఉండుధాతువువలనఋజ్ఞినది. సప్తమీవిభక్తితోజేరి పంచమీ
విభక్తిర్థమునందు వచ్చును.

ఉ. అచ్చొటనుండి, అక్కడనుండి, గ్రామ్యమునందు ఉండి. ఉంచి
యగును. అచ్చొటనుంచి, అక్కడనుంచి.

